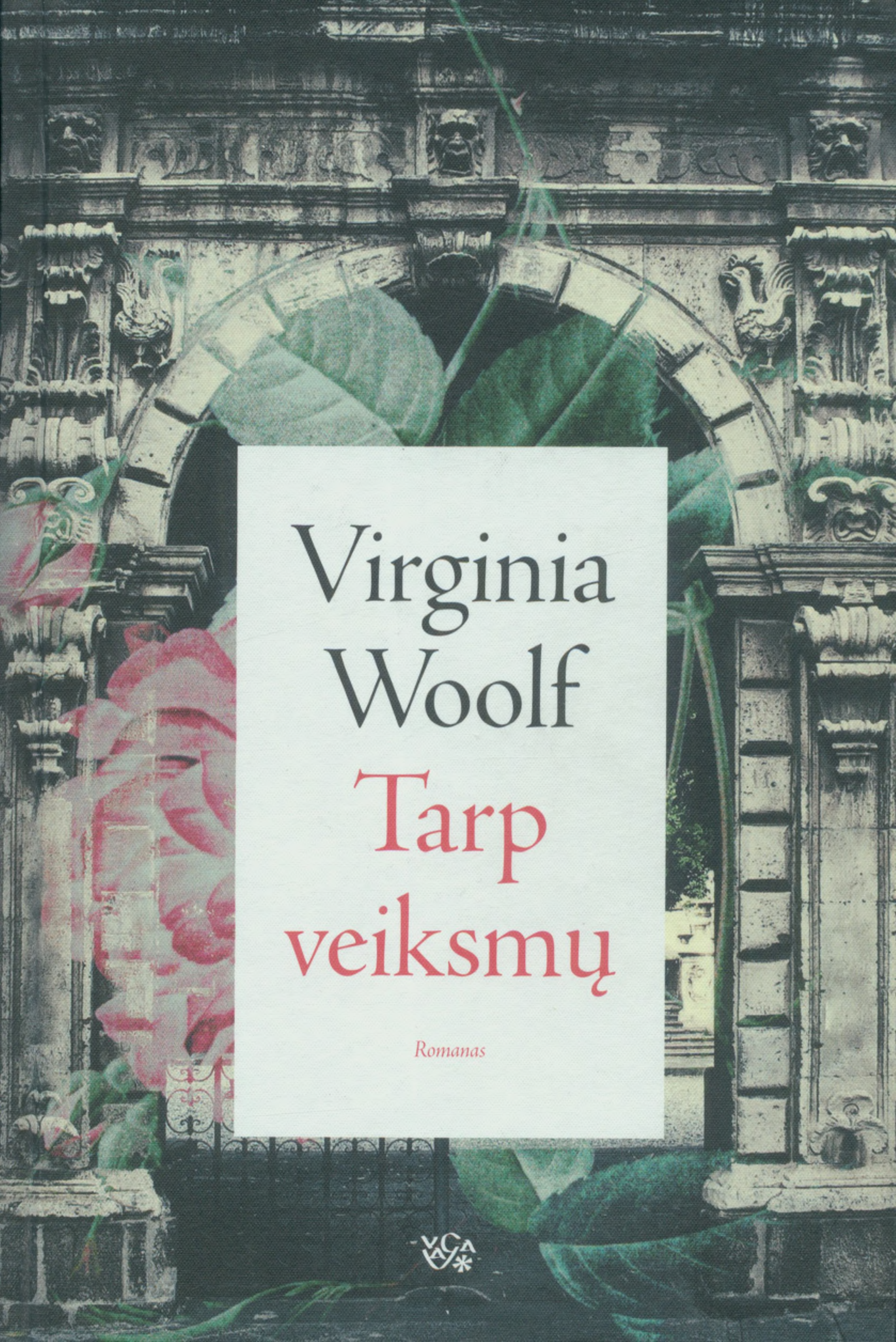

Virginia Woolf

Tarp veiksmų

Romanas

VAGA

VIRGINIA WOOLF

Tarp veiksmų

Iš anglų kalbos vertė Emilija Ferdmanaitė

Vilnius, 2017

Versta iš:
Virginia Woolf
Between the Acts

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Knygos leidimą parėmė

Lietuvos kultūros taryba ir
Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

ISBN 978-5-415-02502-2

Buvo vasaros naktis, ir jie sėdėjo didžiajame kambaryje, atsidarę langus į sodą, aptarinėdami nuotekų rezervuarą. Apskrities taryba buvo pažadėjusi atvesti į kaimą vandenį, bet pažado netesėjo.

Ponia Heins, vietinio dvarininko žmona žąsies veidu ir tokiomis išsprogusiomis akimis, lyg būtų išvydusi pabertą lesalą, jausmingai juos pertarė:

– Lyg nebūtų geresnės temos šitokią naktį!

Stojo tyla; sumaurojo karvė; tuomet ji pridūrė, kad labai keista, bet vaikystėje niekada nebijojusi karvių, tik arklių. Nors kas čia keisto: sykį pro jos vežimėlį prasibrovė stambus arklys – vos per colį nuo veiduko. Jos giminė, paaiškino ji krėsle murksančiam seniui, per amžių amžius gyveno Liskardo apylinkėse. Tą įrodo antkapiai bažnyčios kapinaitėse.

Lauke sučirpė paukštis.

– Lakštingala? – pasvarstė ponia Heins.

Ne, lakštingalos taip toli į šiaurę neužklysta. Tai būsiąs koks šviesamėgis paukštelis, apdainuojantis dienos džiugesį ir svarbą, net per miegus čirpsintis apie kirmėles, sraiges ir biralą.

Senis krėsle, toks ponas Oliveris, kadaise tarnavęs Indijos civilinėje tarnyboje, dabar pensininkas, pareiškė, kad vieta nuotekų rezervuarui, jei jis nugirdęs teisingai, parinkta Romos kelyje. Jis pridūrė, kad iš lėktuvo vis dar galima įžiūrė-

ti – kaip ant delno – randus, paliktus keltų, romėnų, Elžbietos laikų dvaro ir plūgo, kuriuo Napoleono karo metais buvo suarta kalva kviečiams auginti.

– Bet jūs neprisimenate... – pradėjo ponia Heins.

Ne, šito tai ne. Užtat jis prisiminė – ir jau ketino jiems papasakoti, bet lauke pasigirdo bruzdesys, ir į kambarį įžengė jo marti Iza į kasas supintais plaukais; vilkėjo chalatą su išblukusiais povais. Plaukte įplaukė – tarsi gulbė, tada apsidairė ir sustojo; nustebo kambaryje išvydusi žmones, degančias šviesas. Atsiprašė turėjusi slaugyti negaluojantį sūnelį. Apie ką jie kalbėjęsi?

– Aptarinėjome nuotekų rezervuarą, – paaiškino ponas Oliveris.

– Lyg nebūtų geresnės temos šitokią naktį! – vėl sušuko ponia Heins.

„Įdomu, kokia *jo* nuomonė apie nuotekų rezervuarą; apskritai apie bet ką?“ – svarstė Iza, atsisukdama į dvarininką Rupertą Heinsą. Sykį sutiko jį turguje; ir teniso vakarėlyje. Jis padavė jai puodelį ir raketę – tik tiek. Bet randuotame jo veide ji nujautė paslaptį, tylėjime – aistrą. Jautė tą ir teniso vakarėlyje, ir turguje. Dabar, trečiąjį kartą, pajuto vėl – ir netgi stipriau.

– Pamenu, – pertraukė jos mintis senis, – mano motina...

Apie motiną jis prisiminė tik tai, kad buvusi labai apkūni, laikiusi arbatos dėžutę užrakintą ir šiame pačiame kambaryje padovanojusi jam Bairono rinktinę. Tai nutikę prieš gerus šešiasdešimt metų, paaiškino jis, tuomet jo motina šiame pačiame kambaryje įteikusi jam Bairono kūrybos rinktinę. Jis užtilo.

– Ji įžengia žavinga kaip naktis, – pacitavo jis.

Ir dar:

– Ir mes nebeklajosime mėnulio šviesoje.

Iza pakėlė galvą. Tie žodžiai sudarė du žiedus, tobulus žiedus, kurie plukdė juodu, ją ir Heinsą, pasroviui tarytum dvi gulbes. Tik aplink jo sniego baltumo krūtinę vijosi purvinų vandenžolių raizgalynė, o ir jos pačios plėvėtos kojos buvo supančiotos jos vyro, biržos brokerio. Ji sūpavosi įsitaisiusi ant bizantiškojo stiliaus kėdės – svyrančiomis tamsiomis kasomis, minkštu it pagalvė kūnu, įsuptu į nublukusį chalatą.

Ponia Heins nutuokė apie juos supantį jausmą, nepaliekantį vietos jai. Ji lūkuriavo, kaip lūkuriuojama, kol užtils paskutiniai vargonų garsai prieš paliekant bažnyčią. Automobiliu riedant namo į kukurūzų laukuose skendinčią raudonąją vilą ji tą jausmą sutriuškins, kaip kad strazdas snapu nukapoja sparnus peteliškei. Po dešimties sekundžių nutarė įsikišti, pakilo nuo kėdės, luktelėjo, o tada, tarytum išgirdusi nutylant paskutinę natą, pasiūlė poniai Džails Oliver parankę.

Tačiau Iza, kuriai derėjo atsistoti tą pačią akimirką, kaip poniai Heins, liko sėdėti. Ponia Heins dėbtelėjo į ją žąsies žvilgsniu ir sugageno: „Prašyčiau, ponia Džails Oliver, būkite tokia maloni ir pripažinkite mano egzistavimą..." – ir šiai teko paklusti, ir pagaliau pakilti nuo kėdės su tuo savo nudryžusiu chalatu ir per abu pečius nusvirusiomis kasomis.

Ankstyvo vasaros ryto šviesoje Poinc Holas atrodė kaip paprastas vidutinio dydžio namas. Jis nebūtų patekęs į namų, minimų turistų vadovuose, sąrašą. Tam jis buvo per kuklus. Stovėjo, deja, žemai pievoje, medžiais apsodintoje

pašlaitėje – dūmai išsiraitydavo iki pat kovų lizdų, – tačiau šis balkšvas namas su pilku stogu ir stačiu kampu besiremiančiu fligeliu atrodė patrauklus gyventi. Pro šalį važiuojantys žmonės svarstydavo: „Kažin, ar jis kada nors bus parduodamas?" O vairuotojo klausdavo: „Kas ten gyvena?"

Vairuotojas nežinodavo. Oliveriai, įsigiję dvarą prieš kokį šimtą metų, neturėjo jokių ryšių su Voringais, Elviais, Meneringais ar Bernetais – senosiomis šeimomis, kurios visos buvo tarpusavyje susigiminiavusios ir po mirties ilsėjosi už šventoriaus tvoros, persipynusios it gebenės šaknys.

Oliveriai čia gyveno tik kiek daugiau nei šimtą dvidešimt metų. Tačiau pagrindinių laiptų – namo gale buvo ir kiti, skirti tarnams, išties tai veikiau kopėčios, – aikštelėje kabėjo portretas. Per pusę jo driekėsi geltonas brokatas, pačiame viršuje išvysdavai smulkų pudruotą veidelį, perlais nusagstytą karūną – kažkokia prosenelė. Iš koridoriaus vėrėsi šeši ar septyni miegamieji. Liokajus – buvęs kareivis, vedęs ponios tarnaitę; stikliniame futliare saugomas laikrodis, sulaikęs kulką Vaterlo mūšyje.

Buvo ankstus rytas. Ant žolės iškritusi rasa. Bažnyčios laikrodis išmušė aštuonias. Ponia Svifin atitraukė miegamojo užuolaidą – išblukusį baltą kartūną, kurio žalias pamušalas taip gražiai spalvino langą iš išorės. Štai ji, senomis rankomis spaudžianti ir traukianti į save sklendę: senojo Oliverio sesuo, našlė. Visą gyvenimą ji svajojo įsirengti nuosavus namus, gal Kensingtone, o gal Kju, kur galėtų grožėtis sodais. Bet likdavo čia visą vasarą, o kai žiemos drėgmė nubarstydavo stiklus ašaromis ir užkimšdavo latakus negyvais lapais, ji dejuodavo: „Ir kodėl, Bartai, jie pasistatė tą namą

dauboje ir atgręžė į šiaurę?“ Brolis atsakydavo: „Aiškiai tam, kad pabėgtų nuo gamtos. Ar ne keturių arklių reikėdavo, kad ištemptų šeimos karietą iš purvynės?“ Ir paporindavo jai gerai žinomą didžiosios XVIII amžiaus žiemos istoriją, kai namas ištisą mėnesį buvo įkalintas sniego. Ir užvirtusių medžių. Taigi kasmet atėjus žiemai ponia Svifin kraustydavosi į Heistingsą.

Bet dabar buvo vasara. Ją pažadino paukščiai. Kaip jie giedojo! Atakuodami aušrą it tuntas berniūkščių glaistytą pyragą. Priversta klausytis, ji apgraibom susirado savo mėgstamą skaitinį – „Istorijos metmenis“ – ir laiką tarp trečios ir penktos valandos praleido mąstydama apie rododendrų miškus Pikadilyje, kai visas žemynas, dar neperskirtas kanalo, kaip ji suprato, buvo vienis, apgyventas, kaip ji suprato, liūliuojančių, siūbuojančių, iš lėto besiranganančių ir, kaip ji įtarė, lojančių monstrų dramblių kūnais ir ruonių kaklais – iguanodontų, mamutų, mastodontų, iš kurių, galimas daiktas, pamanė ji, trūktelėdama ir atidarydama langą, išsivystėme mes.

Jai prireikė penkių sekundžių faktinio laiko, o dar daugiau – menamo, kol ji atskyrė Greisę, nešiną padėklu su mėlynu porcelianu, nuo oda aptraukto urzgiančio monstro, kuris tą akimirką, kai atsidarė durys, kaip tik taikėsi su šaknimis išrauti medį garuojančiame pirmykščio miško brūzgyne. Suprantama, ji krūptelėjo, kai Greisė padėjo padėklą ir tarė:

– Labas rytas, ponia.

„Pamišėlė“, – pagalvojo Greisė, jausdama į veidą nukreiptą apdujusį senės žvilgsnį, skirtą pusiau pelkių pabaisai, pusiau tarnaitei raštuota suknele ir balta prijuoste.

– Kaip tie paukščiai gieda! – išdrįso pasakyti ponia Svifin.

Dabar langas buvo atviras; paukščiai tikrai giedojo. Po pievą straksėjo draugingai nusiteikęs strazdas, snape jis nešėsi rausvos gumos ritę. Tas vaizdas masino ir toliau vaizduotėje rekonstruoti praeitį, tad ponia Svifin daugiau nieko nepasakė; ji gebėjo praplėsti akimirkos ribas, mintimis nuklysdama tai į praeitį, tai į ateitį arba bent jau netiesiogiai pasisukiodama koridoriais ir alėjomis, bet staiga prisiminė savo motiną – motiną, peikiančią ją šiame pačiame kambaryje. „Nestovėk išsižiojusi, Liuse, arba vėjas pasikeis..." Kiek kartų motina ją peikė šiame pačiame kambaryje – „bet visai kitame pasaulyje", kaip primindavo jai brolis. Taigi ji įsitaisė gurkšnoti rytinės arbatos kaip bet kuri kita senutė kumpa nosimi, įdubusiais skruostais, su žiedu ant piršto – įprastais gana skurdžios, bet elegantiškos senatvės atributais, tarp kurių, jos atveju, buvo ir auksu blizgantis kryželis ant krūtinės.

———

Po pusryčių auklės terasoje stumdė vežimėlį; bestumdydamos plepėjo – nelipdė informacijos granulių, nesidalijo idėjomis, bet ritinėjo žodžius lyg saldainius ant liežuvio galo; suplonėję iki skaidrumo, jie atsidavė rausvumu, žalsvumu ir salsvumu. Šio ryto salsvumas buvo: „Kaip virėja išbarė jį dėl šparagų; kaip jai paskambinus aš pasakiau, kad kostiumėlis jaukiai derės prie palaidinukės"; toliau plepalai pakrypo prie kažkokio vaikino, o jos vis vaikštinėjo po terasą, ritinėdamos žodžių saldainius, stumdydamos vežimėlį pirmyn ir atgal.

Gaila, kad Poinc Holą projektavęs žmogus nutarė jį pastatyti dauboje, kai už gėlių darželio ir daržovių lysvių plytėjo

toks didelis žemės gabalas. Gamta parūpino namui puikią vietą, bet žmogus pasistatė jį dauboje. Gamta parūpino pusės mylios į plotį ir į aukštį velėnos ruožą, staigiai niurktelintį į lelijų kūdrą. Terasa buvo pakankamai plati, kad joje tilptų visas bet kurio augaloto medžio šešėlis. Būtum galėjęs vaikštinėti pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal tenai, medžių paunksmėje. Du ar trys jų augo arti vienas kito; toliau švietė tarpai. Medžių šaknys pramušė velėną ir tarp tų kaulų kūpsojo žolių kriokliai ir pagalvės, iš kurių pavasarį dygdavo žibutės, o vasarą – violetinės gegužraibės.

Eimė kaip tik pasakojo kažką apie vaikiną, kai Meibelė, uždėjusi ranką ant vežimėlio, staiga pasisuko, nurydama saldainį.

– Džordžai, gana kapstytis, – tarė ji griežtai. – Eime.

Berniukas atsilikęs nuo jų žaidė žolėje. Tada jo sesutė Karou ištraukė kumštelį iš po apkloto, ir pūkuotas meškutis išvirto per bortą. Eimei teko pasilenkti. Džordžas rausė žemę. Tarp susiraičiusių šaknų blizgėjo gėlytė. Jis plėšė žiedlapį po žiedlapio. Gėlė švytėjo švelniu geltoniu, iš po plono aksomo sluoksnio skverbėsi skaistus spindesys; ji pripildė akių gelmes šviesos. Visa toji vidinė tamsa pavirto į salę, lapai ir žemė kvepėjo geltona šviesa. Anapus gėlės buvo medis; žolė, gėlė ir medis buvo vienis. Suklupęs ant kelių jis laikė gėlės visumą. Ir staiga – urzgimas, karštas alsavimas ir šiurkščių pilkų gaurų kupeta, įsiterpusi tarp jo ir gėlės. Vaikas pašoko ir iš išgąsčio vėl pargriuvo, pamatęs rankomis mojuojantį liesą beakį siaubūną, bėgantį jo link.

– Labas rytas, pone, – iš už popierinio snapo sušniokštė duslus balsas.

Senolis nutarė jį išgąsdinti, staiga iššokdamas iš už medžio.

– Nagi, Džordžai, pasisveikink. Sakyk: „Labas rytas, seneli“, – paragino berniuką Meibelė, stumtelėdama jį arčiau vyriškio. Bet Džordžas stovėjo išsižiojęs. Džordžas stovėjo ir žiūrėjo. Tada ponas Oliveris suglamžė laikraštį, iš kurio buvo išsilankstęs šnipą, ir pasirodė, kas esąs. Labai aukštas senis žibančiomis akimis, raukšlėtais skruostais ir visiškai plika galva. Jis atsigręžė:

– Pas mane! – užbaubė. – Pas mane, tu laukini!

Atsigręžė ir Džordžas; atsigręžė ir auklės, laikančios pūkuotą meškutį, – visi sužiuro į afganų kurtą Zorabą, šokinėjantį ir puldinėjantį tarp gėlių.

– Pas mane! – staugė senis, tarsi komanduotų pulkui.

Auklėms darė įspūdį, kad tas žilo amžiaus berniūkštis vis dar sugeba staugti ir priversti tokį žvėrį paklusti. Afganų kurtas atbėgo pas šeimininką ir nedrąsiai, atsiprašinėdamas prisigretino. Kai jis susirangė seniui prie kojų, jam per antkaklį buvo perverta virvė, pavadys, kurį senasis Oliveris visada nešiojosi su savimi.

– Laukinis žvėrie... nedorėli, – susilenkęs niurnėjo jis. Džordžas žiūrėjo tik į šunį. Gauruoti šonai kilnojosi, iš šnervių ėjo putos. Jis pratrūko verkti.

Senasis Oliveris atsistojo – išpampusiomis venomis, raudonio išmuštais skruostais; jis buvo įniršęs. Jo kvailionė su laikraščiu nepavyko. Tas berniukas – žliumba, ir tiek. Jis linktelėjo ir nuslinko tolyn, lygindamas suglamžytą popierių ir burbėdamas, bandydamas surasti pamestą rimą: „žliumba–verksnys, žliumba–verksnys“. Bet vėjas pagavęs išskleidė laikraštį; per jo kraštą senis tyrinėjo peizažą – iš-

sidriekusius laukus, viržyną ir mišką. Įrėminti jie pavirto paveikslu. Jei jis būtų dailininkas, pasistatytų molbertą čia pat, kur medžių juosiama gamta atrodo kaip paveikslas. Paskui vėjas nurimo.

„Ponas Daladjė, – toliau skaitė jis, – sėkmingai išsaugojo franko kursą..."

Ponia Džails Oliver šukomis perbraukė storą plaukų raizginį: ir šiaip, ir anaip svarstė, bet niekada nepasiryžo jų nei iškarpyti, nei nusirėžti; paėmė į rankas gausiai ornamentuotą sidabrinį šepetį – vestuvinę dovaną, kuri labai imponuodavo viešbučių kambarinėms. Paėmusi atsistojo priešais trivėrį veidrodį, kad galėtų matyti tris atskiras savo gan plataus, bet patrauklaus veido versijas; o už veidrodžio – lopinėlį terasos, veją ir medžių viršūnes.

Savo akyse veidrodyje ji regėjo tai, ką vakar jautė palūžusiam, tyliajam, romantiškajam dvarininkui. „Įsimylėjusi" – švietė jos akyse. Bet išorėje, šalia praustuvo, ant tualetinio stalelio, tarp sidabrinių dėžučių ir dantų šepetėlių spindėjo kita meilė: meilė sutuoktiniui, biržos makleriui, „mano vaikų tėvui", parankią grožinės literatūros klišę pasiskolino Iza. Vidinė meilė – akyse; išorinė – ant tualetinio stalelio. Bet koks gi jausmas suvirpėjo širdyje dabar, kai virš veidrodžio, lauke, ji išvydo per veją stumiamą vežimėlį, dvi aukles ir savo sūnelį Džordžą, besivelkantį joms iš paskos?

Iza ornamentuotu šepečiu pastukseno į langą. Jie buvo per toli, kad išgirstų. Jiems ausyse gaudė medžiai ir čirpė paukščiai, juos buvo įtraukę įvairūs nutikimai iš sodo gyve-

nimo, negirdimi ir nematomi jai, stovinčiai miegamajame. Už lango, izoliuotoje žalumoje, aptverta snieguolėmis, užtiesta klostuota šilko lovatiese, plūduriavo nekaltybės sala. Tiktai Džordžas vilkosi iš paskos.

Ji vėl pažvelgė į savo akis veidrodyje. „Įsimylėjusi", tikriausiai; o kaipgi kitaip, jei jo kūno artumas vakar vakare šitaip ją paveikė, jei jo ištarti žodžiai, paduodant jai puodelį arbatos, paduodant teniso raketę, kažką užgavo jos viduje ir liko tįsoti tarp jųdviejų it laidas, dilgčiodamas, kutendamas, vibruodamas, – veidrodžio gelmėse ji apgraibomis ieškojo žodžio, kuris tiktų nusakyti neišmatuojamai greitas vibracijas lėktuvo propelerio, sykį apyaušriu matyto Kroidone. Jis zvimbė, burzgė ir birbė vis greičiau, greičiau ir greičiau, kol visos mentys pavirto į vieną ir lėktuvas nusklendė į viršų – tolyn, tolyn...

– Kur mes nežinom, kur mes neinam, kur mums nerūpi būti, – niūniavo ji. – Kai skrendam, lekiam per bežadį dangų įkaitusį...

Rimavosi su „rugpjūtį". Ji padėjo šepetį. Pakėlė telefoną.

– Trys, keturi, aštuoni, Paikombas, – pasakė ji.

– Čia ponia Oliver... Kokios žuvies šį rytą turite? Menkės? Paltuso? Jūrų liežuvio? Plekšnės?

– Nusipurtyti tai, kas kelia mums kliūtį, – sumurmėjo ji. – Jūrų liežuvio. Filė. Prašyčiau pietų metui, – tarė garsiai. – Su plunksna, mėlyna plunksna... skrodžiame dangų... nusipurtyti tai, kas kelia mums kliūtį...

Nevertėjo tų žodžių užrašyti į bloknotą, įrištą kaip sąskaitų knyga, kad Džailsui nekiltų įtarimo. „Bergždžia" – šis žodis nusakė ją geriausiai. Tarkim, ji niekada neišeidavo iš krautuvės su drabužiais, kuriais gėrėjosi; neįtiko jai ir jos

figūra, atsispindinti vitrinoje, už kurios riogsojo tamsaus kelnių audinio rietimas. Drūto liemens, stambių galūnių ir, jei neskaitysime plaukų, paklūstanti griežtam mados diktatui, Iza niekada neatrodė kaip Sapfo ar vienas iš tų dailių jaunuolių, kurių fotografijos puošdavo savaitinius žurnalus. Ji atrodė tuo, kas ir buvo: sero Ričardo dukra, dviejų senučių iš Vimbldono dukterėčia – jie, Onilai, labai didžiavosi savo giminyste su Airijos karaliais.

Paika, pagyrų negailinti ponia, stabtelėjusi ant bibliotekos, kurią sykį pavadino „namų širdimi", slenksčio; tąkart ji pasakė: „Neskaičiuojant virtuvės, biblioteka – visuose namuose jaukiausias kambarys." Paskui, peržengusi slenkstį, pridūrė: „Knygos – sielos veidrodžiai."

Šiuo atveju – apsiblausę, atspindintys dėmėtą sielą. Kad pasiektum šį atkampų kaimą pačioje Anglijos širdyje, privalėjai traukiniu trenktis tris valandas su trupučiu – niekas nesiryždavo tokiai ilgai kelionei nepasirūpinęs numalšinti galimo proto bado, neįsigijęs knygų kioske knygos. Taigi veidrodis, atspindintis taurią sielą, podraug atspindėjo nuobodžiaujančią sielą. Pažvelgęs į krūvon be tvarkos sumestus detektyvus po šilingą, paliktus savaitgalio keliauninkų, niekas nebūtų drįsęs teigti, kad tas veidrodis visada atspindi karalienės kančias ar karaliaus Henriko heroizmą.

Tokį ankstyvą birželio rytą bibliotekoje buvo tuščia. Poniai Džails reikėjo aplankyti virtuvę. Ponas Oliveris tebežirgliojo po terasą. O ponia Svifin, suprantama, buvo bažnyčioje. Lengvas, bet permainingas vėjas, išpranašautas

orų prognozės, plazdeno geltonąją užuolaidą, įleisdamas tai šviesos, tai šešėlio. Ugnis ruseno, paskui blykstelėjo, o į apatinį lango stiklą plakėsi dilgėlinukas; plakėsi, plakėsi, plakėsi – tebesiplaktų, jei joks žmogus nebūtų atėjęs, jei niekada, niekada, niekada, knygos būtų supelijusios, ugnis užgesusi, o dilgėlinukas lange nebegyvas.

Lydimas aplink šokinėjančio afganų kurto, įžengė senis. Laikraštį buvo perskaitęs, jautėsi mieguistas; taigi susmuko į kartūnu aptrauktą krėslą, o jam prie kojų įsitaisė šuva – afganų kurtas. Nosį pasidėjęs ant letenų, prisitraukęs užpakalines kojas, jis atrodė tarsi akmeninė šuns skulptūra, kryžiuočio šuo, net pomirtinėje karalystėje saugantis šeimininko miegą. Tačiau šeimininkas tebebuvo gyvas, tik užsisvajojęs; mieguistai, tarsi veidrodyje, kurio spindesys apniukęs, jis regėjo patį save, jaunuolį su šalmu; ir garmantį krioklį. Bet be vandens; ir kalvas, raukšlėtas it pilkoji medžiaga; o smėlyje – šonkaulių lanką; lervų apspistą jaučio maitą saulėkaitoje; ir laukinius uolos šešėlyje; ir šautuvą savo rankoje. Svajų ranka sugniaužta; tikroji ranka guli ant krėslo porankio, venos išpampusios, bet dabar jose tik rusvas skystis.

Durys atsidarė.

– Ar aš, – atsiprašė Iza, – nesutrukdžiau?

Aišku, sutrukdė – atėmė jaunystę ir Indiją. Pats kaltas, kad leido jai ištęsti jo gyvenimo giją taip plonai, taip toli. Stebėdamas, kaip marti kuičiasi po kambarį, iš tiesų jautė jai dėkingumą už tai, kad tebėra čia.

Daugelis senių – klubuose, kambariuose prie Džermino gatvės – teturėjo savo Indiją. O ji su savo dryža suknele pratęsė jį, įsispitrijusi į knygų lentynas, murmėdama:

– Mėnesienoj viržynas sutemęs, skubrūs debesys išgėrė paskutinius blyškius lašus... Užsakiau žuvį, – pasakė ji garsiai ir atsisuko: – Nors negaliu pažadėti, kad bus šviežia. Bet veršiena brangi, o visiems šių namų gyventojams jau bloga nuo jautienos ir avienos... Zorabas, – tarė ji ir sustojo priešais. – O *jis* ką nuveikė?

Jo uodega niekada nevizgėdavo. Šuva nepripažino šeimyninių ryšių. Arba keliaklupsčiaudavo, arba kąsdavo. Dabar jo laukinės geltonos akys spoksojo tai į ją, tai į jį. Būtų galėjęs laimėti nemirksėjimo varžybas. Tada Oliveris prisiminė:

– Tavo mažylis – žliumba verksnys, – paniekinamai tarė.

– Šit kaip, – atsiduso Iza, įsitvėrusi į krėslo porankį tarytum įkliuvęs balionas, pririštas nesuskaitoma galybe plonų it plaukas šeimyninių ryšių. – Kas nutiko?

– Aš pasiėmiau laikraštį, – pradėjo aiškinti jis, – ir...

Oliveris vėl išlankstė snapą ir prisidėjo prie nosies.

– Taigi, – jis iššokęs iš už medžio pagąsdinti, – vaikas apsibliovė. Bailys tas tavo sūnus.

Iza suraukė antakius. Jos sūnus – visai ne bailys. Ji bjaurėjosi šeimyniškumu, savininkiškumu; motiniškumu. O jis tą žinojo ir tyčia ją erzino, tas laukinis senis, jos šešuras.

Ji nusisuko.

– Biblioteka – visuose namuose jaukiausias kambarys, – pacitavo ji ir akimis perbėgo knygų nugarėles.

Knygos, „sielos veidrodžiai". *Fėjų karalienė** ir Kingleiko *Krymas*; Kitsas ir *Kreicerio sonata*. Stovi, atspindi. Tik ką?

* Vienas žymiausių anglų poeto E. Spenserio kūrinių, alegorinė epinė poema, dedikuota karalienei Elžbietai I; parašyta 1590–1596 m. (Čia ir kitur vertėjos paaiškinimai.)

Kokį vaistą siūlė knygos jos amžiaus – šio šimtmečio amžiaus, trisdešimt devynerių metų – moteriai? Kaip ir visa jos karta, Iza šalinosi knygų; šalinosi ir šautuvų. Ir vis dėlto ji lyg danties skausmo kamuojamas žmogus, kuris vaistinėje skaitinėja užrašus ant žalių buteliukų su paauksuotais užraitais, vildamasis, kad viename iš jų slypi vaistas nuo jo negandos, svarstė: Kitsas ar Šelis; Jeitsas ar Donas. O gal visai ne poezija – gyvenimas. Garibaldžio gyvenimas. Lordo Palmerstono gyvenimas. O gal ne žmogaus gyvenimas – grafystės. *Daramo senovės istorija*; *Notingamo archeologijos draugijos užrašai*. O gal apskritai ne gyvenimas, o mokslas – Edingtonas, Darvinas arba Džinsas.

Nė viena jų nenumalšino jos danties skausmo. Jos kartai knygą atstojo laikraštis; pastebėjusi šešuro numestą *Times*, ji pakėlė jį ir perskaitė: „Arklys turi žalią uodegą...“ – fantastika. Toliau: „Vaitholo sargybinis...“ – o čia jau romantika, ir ji, lipdydama žodį prie žodžio, perskaitė: „Kavaleristai jai sakė, kad arklys turi žalią uodegą; bet ji išvydo visiškai paprastą arklį. Jie nusitempė ją į kareivines ir pargriovė ant lovos. Tada vienas iš kavaleristų nurengė dalį jos drabužių, kol ji klykdama daužė jam per veidą...“

Tai buvo tikra; taip tikra, kad raudonmedžio duryse Iza išvydo Vaitholo arką; pro arką – kareivines; kareivinėse – lovą, o ant jos – merginą, kuri klykė ir daužė jam per veidą, kai durys (nes iš tiesų tai buvo durys) atsidarė ir įėjo ponia Svifin, nešina plaktuku.

Ji nedrąsiai žengė į priekį, tarytum grindys po jos nušiurusiais sodo batais būtų plūduriavę, o žengdama papūtė lūpas ir kreivai šyptelėjo savo broliui. Nei vienam, nei kitam nepra-

tarusi nė žodžio, moteris nutipeno prie kampinės spintelės ir padėjo į vietą plaktuką, kurį buvo paėmusi neatsiklaususi leidimo, kartu – ji atgniaužė kumštį – su vinių sauja.

– Sinde, Sinde, – suniurzgė jis, kai ji uždarė spintelės duris.

Sesuo Liusė už jį buvo jaunesnė trejais metais. Sindė, arba Sindi, nes rašyti galėjai abejaip, buvo Liusės trumpinys. Tuo vardu Oliveris šaukdavo ją vaikystėje, kai sesutė kurnėdavo iš paskos jam einant meškerioti ir sukdavo iš pievos gėlių mažas kietas puokšteles, kurių kotelius apvyniodavo – vyniodavo, vyniodavo, vyniodavo – vienu ilgu žolės stiebu. Sykį, prisiminė ji, brolis privertė ją numauti nuo kabliuko žuvį. Kraujas ją išgąsdino: „Oi!" – suriko ji, mat žiaunos buvo pilnos kraujo. O jis suniurzgė: „Sinde!" Liusės galvoje šmėkštelėjo to ryto pievoje šmėkla; ji padėjo plaktuką į vieną lentyną, kur buvo jo vieta, vinis – į kitą, kur buvo jų vieta, ir uždarė spintelę, kurią – mat tebelaikė ten savo žvejybos reikmenis – jis vis dar taip pat smulkmeniškai saugojo.

– Prikaliau plakatą prie klojimo durų, – paaiškino, švelniai tapšnodama broliui per petį.

Tie žodžiai buvo kaip pirmas varpo skambtelėjimas. Tebeaidint pirmojo gausmui, jau girdi antrąjį; tebeaidint antrajam, girdi trečiąjį. Taigi išgirdusi ponią Svifin sakant: „Prikaliau plakatą prie klojimo durų", Iza žinojo, ką ji sakys toliau:

– Kvietimą į spektaklį.

O jis atsakys:

– Šiandien? Kad mane kur Jupiteris! Visai pamiršau!

– Jei oras bus gražus, – tęsė ponia Svifin, – vaidinimas vyks terasoje...

– O jeigu lis, – tęsė Bartolomėjus, – tada klojime.

– Kažin, koks bus oras? – tęsė ponia Svifin. – Lis ar nelis?

Ir jie septintą kartą iš eilės abu pažvelgė pro langą.

Kiekvieną vasarą, ši jau septintoji, Iza girdėdavo tuos pačius žodžius: apie plaktuką ir vinis, apie spektaklį ir orą. Kiekvienais metais jiedu svarstydavo, lis ar nelis; kiekvienais metais taip ir nutikdavo – arba lydavo, arba ne. Ta pati melodija kaip ir kasmet, tik šiemet pro varpų gausmą ji girdėjo: „Mergina suriko ir trenkė jam per veidą plaktuku."

– Sinoptikai, – tarė ponas Oliveris, versdamas puslapius tol, kol rado, – praneša: „Vėjas besikeičiančios krypties, temperatūra vidutinė, protarpiais lietus."

Jis padėjo laikraštį, ir visi sužiuro į dangų patikrinti, ar šis pakluso sinoptikų prognozei. Oras iš tiesų buvo nepastovus. Vieną akimirką sodas žalias, kitą – pilkas. Tarpais nušvisdavo saulė – beribio džiaugsmo šaltinis, sušildantis kiekvieną gėlelę, kiekvieną lapelį. Paskui ji su užuojauta nusisukdavo, užsidengdavo veidą, lyg negalėtų žiūrėti į žmonijos kančias. Savotiškas atsainumas, simetrijos ir tvarkos stoka debesyse, kurie tai praretėdavo, tai sutirštėdavo. Kažin, kokiam įstatymui jie pakluso – gal jokiam? Kai kurie jų tebuvo kuokštai baltų draiskanų. Vienas – labai aukštai, labai toli – sustingęs į auksinį alebastrą; nukaltas iš nemirtingo marmuro. Toliau – mėlyna, skaisčiai mėlyna, tamsiai mėlyna; mėlyna, išsisukusi nuo filtro; išvengusi surašymo. Priešingai nei saulė, šešėlis ar lietus, ji niekada nelytėjo žemės, visiškai ignoruodama mažą spalvotą žemės rutulėlį. Jokia gėlė jos nepažino; joks laukas; joks sodas.

Žvelgiant į ją, ponios Svifin akys blizgėjo. Iza manė, kad jos žvilgsnis sustingęs, nes ji ten regi Dievą, soste sėdintį

Dievą. Bet kitą akimirką sodą apgaubus šešėliui, ponia Svifin nusuko ir nuleido savo įdėmų žvilgsnį, tardama:

– Oras labai nepastovus. Bijau, kad lis. Belieka melstis, – pridūrė ji, pačiupinėdama savo kryželį.

– Ir pasirūpinti skėčiais, – atitarė brolis.

Liusė išraudo. Jis užgavo jos tikėjimą. Kai ji pasiūlė „melstis“, jis pridėjo – „skėčiais“. Moteris pridengė kryželį pirštais. Susigūžė; susitraukė; bet po akimirkos sušuko:

– Ak, štai ir jie – meilučiai!

Veja riedėjo vežimėlis.

Pažvelgė ir Iza. Toji senutė – tikras angelas! Šitaip pasveikinti vaikus; liesomis rankomis, besijuokiančiomis akimis stoti prieš visą šią didybę ir senio bedievystę! Drąsiai nepaklusti Bartui ir orui!

– Koks jis išgražėjęs, – tarė ponia Svifin.

– Neįtikėtina, kaip greitai jie auga, – atsiduso Iza.

– Ar jis suvalgė pusryčius? – paklausė ponia Svifin.

– Iki paskutinio kąsnelio, – atsakė Iza.

– O mažylė? Jokių tymų požymių?

Iza papurtė galvą.

– Triskart į medį, – pridūrė ji ir pabarbeno į stalą.

– Bartai, sakyk, – kreipėsi ponia Svifin į brolį, – iš kur tai atėjo? Pabelsti į medį... Ar ne Antėjas lietė žemę?

Ji galėtų būti labai protinga moteris, pamanė jis, jeigu šitaip nesiblaškytų.

Bet vienas dalykas veda prie antro, antras prie trečio. Kas pro vieną ausį įeina, pro kitą išeina. O viską vainikuoja, kaip nutinka po septyniasdešimties, vienintelis amžinas klausimas. Jos atveju: ar jai gyventi Kensingtone, ar Kju?

Bet kiekvienais metais atėjus žiemai ji nepasirinkdavo nei vieno, nei kito. Apsigyvendavo Heistingse.

– Paliesti medį... paliesti žemę... Antėjas... – sumurmėjo Oliveris, sudėdamas išsibarsčiusias dalis į vieną. Reikėtų pasitikslinti Lemprero žodyne arba enciklopedijoje. Tik atsakymas į jo klausimą slypėjo ne knygose – kodėl Liusės galvoje, tokioje panašioje į jo paties, gyveno maldų reikalaujanti būtybė? Oliveris spėjo, kad toji būtybė neturi nei plaukų, nei dantų ar kojų nagų. Ji, kaip spėjo jis, yra veikiau jėga ar šviesa, valdanti strazdą ir slieką, tulpę ir skaliką – ir jį patį, senį išpampusiomis venomis. Šaltą rytą ji pakelia Liusę iš lovos ir išsiunčia purvinu takeliu jos garbinti, o Stretfildas yra jos ruporas. Geras žmogus, mėgstantis zakristijoje surūkyti cigarą. Reikia ir jam šiek tiek atsipalaiduoti po viso to pamokslų skaitymo astmos kamuojamiems senoliams, amžino amžinai griūvančios bažnyčios varpinės taisymo, o tam padeda plakatai, kalami prie klojimų durų. Tą meilę, mąstė jis, kurią turėtų dovanoti kūnui ir kraujui, jie atiduoda bažnyčiai... bet jo apmąstymus nutraukė Liusė, nekantriai barbendama į stalą:

– Iš kur atsirado... kilo... tas pasakymas?

– Prietaras, – pataisė jis.

Moteris nuraudo, buvo girdėti, kaip įkvepia oro, nes štai ir dar kartą brolis paniekino jos tikėjimą. Bet brolystė ir seserystė, kūnas ir kraujas buvo ne kliuvinys, o migla. Niekas nebūtų pakeitęs jų meilės – joks barnis; joks faktas; jokia tiesa. Ji regėjo tai, ko nematė jis; jis pastebėjo tai, ko neįžvelgė ji, – ir taip toliau, *ad infinitum*.

– Sinde, – suniurzgė jis.

Ir kivirčas buvo baigtas.

Klojimas, prie kurio Liusė prikalė savo plakatą, didžiulis statinys sodybos kieme, buvo bažnyčios amžiaus ir surręstas iš to paties akmens, tik neturėjo varpinės. Kampuose iškeltas ant pilko akmens luitų, bandant atsiginti žiurkių ir drėgmės. Tie, kas buvo lankęsi Graikijoje, visada sakydavo, kad klojimas jiems primenąs šventyklą. Tie, kas nebuvo lankęsi Graikijoje (dauguma), gėrėdavosi juo, ir tiek. Klojimo stogas buvo raudonai oranžinis, sutrūnijęs; viduje buvo tuščia salės dydžio patalpa, į kurią skverbėsi saulė; ruda, kvepianti grūdais, tamsi, kai durys būdavo uždarytos, bet puikiai apšviesta, kai galinės durys atsiverdavo ir į klojimą įvažiuodavo vežimai – tie ilgi žemi vežimai, panašūs į jūros laivus, besigrumiantys ne su jūra, o su grūdais, parplaukiantys vakare, apsunkę nuo šieno. Jiems pravažiavus kaimo keliukuose likdavo išdrikę šiaudų kuokštai.

Dabar klojime buvo pristatyta suolų. Jeigu lytų, aktoriai vaidintų viduje; viename gale iš sukrautų lentų buvo surręsta scena. Ar lietus, ar giedra, šičia publika gertų arbatą. Vaikinai ir merginos – Džimas, Airisė, Deividas, Džesika – dar vis krapštėsi, kabindami raudonų ir baltų popierinių rožių girliandas, atlikusias nuo Karūnavimo dienos. Sėklos ir dulkės iš maišų vertė juos čiaudėti. Airisė kaktą buvo apsirišusi skepeta, Džesika mūvėjo bridžais. Vaikinai triūsė trumpomis rankovėmis. Jų plaukai buvo apkibę blyškiais lukštais, į pirštą nesunkiai galėjai įsivaryti medžio atplaišą.

„Senoji Nupušėlė“ (ponios Svifin pravardė) prie klojimo durų kalė dar vieną plakatą. Pirmąjį nuplėšė vėjas, arba tai

padarė kaimo paikšis, kuris amžinai nudraskydavo viską, kas būdavo prikalta, ir dabar krizeno iš to plakato palindęs kur po tvora. Juokėsi ir darbininkai, tarytum senoji Svifin būtų paleidusi juoko dujų. Toji moterėlė išsidraikiusiais žilais plaukais, gumbuotais batais, tarsi jos kojų nagai būtų riesti kaip kanarėlės, juodomis kojinėmis, susišmaukštusiomis ties kulkšnimis, neišvengiamai vertė Deividą kilstelėti antakį, o Džesiką – mirktelėti atgal, paduodant jam dar vieną popierinių rožių vėrinį. Žinoma, jie buvo snobai; tai yra, pakankamai seniai įsikūrę tame pasaulio kampelyje, kad per tris šimtus metų būtų neišdildomai persiėmę įprastu tai vietai elgesiu. Taigi jie juokėsi; bet gerbė. Jeigu jai norisi segėti perlus, lai segi.

– Senoji Nupušėlė bruzda, – pašiepė Deividas. Ponia Svifin dvidešimt kartų įkišo galvą į klojimą ir galiausiai atnešė darbininkams didžiulį ąsotį limonado ir sumuštinių lėkštę. Džesis laikė girliandą; kalė ją prie sienos. Į klojimą atklydo višta; pro šalį praėjo karvių banda; paskui aviganis; paskui piemuo Bondas, kuris stabtelėjo tarpduryje.

Jis susimąstęs stebėjo jaunuolius, tarp gegnių tempiančius rožių girliandas. Jo nuomonė buvo vienodai prasta apie visus – ir prasčiokus, ir diduomenę. Atsišliejęs į duris, tylus, pašaipus jis priminė sudžiūvusį gluosnį, palinkusį virš upelio, numetusį visus lapus, o jo akyse atsispindėjo aikštinga vandenų tėkmė.

– Olia lia! – staiga sušuko jis. Reikia manyti, tai buvo paraginimas karvėms, nes viena žalmargė, kuri buvo įkišusi galvą pro duris, nuleido ragus, sumosavo uodega ir nukinkavo toliau. Bondas nusekė jai iš paskos.

– Čia ir bėda, – atsiduso ponia Svifin. Kol ponas Oliveris, atsivertęs enciklopediją ties sąvoka „prietaras", ieškojo posakio „triskart į medį" kilmės, jiedvi su Iza kalbėjosi apie žuvį: ar ši, atgabenta iš toli, bus šviežia.

Jie gyveną taip toli nuo jūros. Už šimto mylių, pasakė ponia Svifin, – ne, veikiau už pusantro.

– Bet, kaip sakoma, – tęsė ji, – ramią naktį gali išgirsti banguojant jūrą. Po audros, kaip sakoma, girdėti bangų mūša... Man tas pasakojimas patinka, – pridūrė ji. – Nakties vidury išgirdęs banguojant, jis sėdo ant žirgo ir išjojo į jūrą. Kas toks, Bartai, išjojo į jūrą?

Jis skaitė.

– Neverta tikėtis, kad atneš tau iki durų kibire vandens, – tęsė ponia Svifin, – kaip pamenu iš vaikystės, kai gyvenome namelyje prie jūros. Švieži omarai tiesiai iš tinklo. Kaip jie sužnybdavo virėjo įduotą lazdą! Ir lašišos. Žinodavai, kad jos šviežios, jei žvynuose rasdavai utėlių.

Bartolomėjus linktelėjo. Patikrintas faktas. Atmintyje iškilo namelis prie jūros. Ir omarai.

Jie tempė pilnus tinklus jūros žuvies, bet Iza matė sodą, nepastoviai, kaip žadėjo sinoptikai, pustomą lengvo vėjo. Pro šalį vėl praėjo vaikai, ir ji pabarbenusi į langą pasiuntė jiems oro bučinį. Šis nuskrido nepastebėtas sodo gaudesy.

– Ar mes tikrai, – paklausė ji atsisukdama, – esame už šimto mylių nuo jūros?

– Viso labo trisdešimt penkių, – atsakė šešuras, lyg būtų išsitraukęs iš kišenės ruletę ir tiksliai išmatavęs.

– Atrodo daugiau, – tarė Iza. – Nuo terasos atrodo, kad žemė tęsiasi iki begalybės.

– Kadaise jūros nebuvo, – įsiterpė ponia Svifin. – Nuo žemyno mūsų neskyrė jokie vandenys. Šį rytą perskaičiau knygoje. Strande vešėjo rododendrai, po Pikadilį slampinėjo mamutai.

– O mes buvome laukiniai, – pridūrė Iza.

Paskui ji prisiminė: dantų gydytojas jai buvo pasakojęs, kad laukiniai mokėję atlikti nepaprastai meistriškas smegenų operacijas. Anot jo, laukiniai mokėję protezuoti dantis. Dantų protezai buvo išrasti, kiek iš to pasakojimo prisiminė ji, faraonų laikais.

– Bent taip man sakė dantistas, – užbaigė Iza.

– Pas ką dabar lankaisi? – pasiteiravo ponia Svifin.

– Pas tą pačią porelę, Betį ir Beitsą Slouno gatvėje.

– Ir ponas Betis tau pasakė, kad faraonų laikais buvo nešiojami dirbtiniai dantys? – nusistebėjo ponia Svifin.

– Betis? Ne, ne Betis. Beitsas, – pataisė ją Iza.

Betis, kiek prisiminė ji, kalbėdavo tik apie karališkąją šeimą. Betis, paaiškino ji poniai Svifin, gydė vieną iš princesių.

– Sykį privertė mane laukti ilgiau nei valandą. O kai esi vaikas, valanda atrodo kaip amžinybė.

– Santuoka tarp pusbrolių, – tarė ponia Svifin, – neišeina į naudą dantims.

Bartas įsikišo pirštą į burną ir pademonstravo viršutinę dantų eilę. Jie buvo dirbtiniai. Tačiau, patikslino jis, Oliveriai su pusbroliais nesituokė. Oliverių genealoginis medis aprėpė ne daugiau kaip du tris šimtus metų. O štai Svifinų – kur

kas daugiau. Svifinai buvo žinomi dar prieš normanų užkariavimą.

– Svifinai... – žiojosi ponia Svifin. Bet užsičiaupė. Duok Bartui progą, ir jis būtinai suskels eilinį pokštą apie šventuosius. Jis jau ir taip pašiepė ją du kartus: vieną kartą apie skėtį, kitą – apie prietarą.

Užuot tęsusi apie Svifinus, ji tarė:

– Kaip mes pradėjome šitą kalbą? – Moteris ėmė skaičiuoti ant pirštų. – Faraonai. Dantistai. Žuvis... Ak taip, Iza, tu pasakojai užsakiusi žuvies ir bijojai, kad ji nebus šviežia. O aš atsakiau: „Čia ir bėda..."

Žuvis buvo pristatyta – Mičelų vaikėzas, laikydamas ją glėbyje, nušoko nuo motociklo. Nebuvo kada virtuvės tarpdury šerti ponį cukraus gabaliukais, nebuvo kada plepėti, nes klientų ratas buvo išaugęs. Jam reikėjo pristatyti siuntą į Biklį, čia pat už kalvos, paskui dar užsukti pas Veitorną, Rodemą ir Paiminsterį, kurių pavardės, kaip ir jo paties, buvo įtrauktos į Paskutinio teismo knygą*. O štai šitų namų virėja ponia Sands – seniems draugams Triksė – per penkiasdešimt metų nėsyk nebuvo lankiusis kitoje kalvos pusėje, o ir noro neturėjo.

Jis nudrėbė nešulį ant virtuvės stalo – jūrų liežuvio filė, kone perregimą bekaulę žuvį. Nespėjus poniai Sands išvynioti jos iš popieriaus, vaikinas jau buvo dingęs, pakeliui niukstelėjęs labai grakštų geltoną katiną, kuris didingai pa-

* *Domesday Book* – Anglijos žemės surašymo knyga, sudaryta XI amžiuje Vilhelmo I Užkariautojo nurodymu.

kilo nuo pintos kėdės ir oriai prisigretino prie stalo, nenuleisdamas akių nuo žuvies.

Ar tik ji nepasmirdusi? Ponia Sands prisikišo žuvį prie nosies. Katinas trynėse tai į vieną, tai į kitą stalo koją, paskui į virėjos kojas. Paliks gabalėlį ir Saniui (saloninis katino vardas San Jen virtuvėje tapdavo paprastu Saniu). Lydima katino, ji nunešė žuvį į podėlį ir paguldė į lėkštę tame bemaž šventame kambarėlyje. Mat šis namas iki reformacijos, kaip ir daugelis apylinkės namų, turėjo koplyčią; pasikeitus religijai, koplyčia pavirto į podėlį, persimainydama kaip katino vardas. Šeimininkas (saloninis titulas; virtuvėje jį šaukdavo Barčiu) pažiūrėti podėlio retkarčiais atsivesdavo džentelmenų – paprastai tada, kai virėja būdavo neapsirengusi. Ne tam, kad pamatytų ant kablių sumautus kumpius, sviestą ant mėlynos pjaustymo lentelės ar jautienos šonkauliukus rytojaus vakarienei – jie norėdavo apžiūrėti už podėlio esantį rūsį ir ornamentuotą jo skliautą. Patuksenus – vienas iš džentelmenų turėdavo plaktuką – pasigirsdavo duslus garsas, aidesys; neabejotinai, sakydavo jis, esama slapto tunelio, kuriame kadaise kažkas slėpėsi. Tegu ir taip. Bet poniai Sands nepatiko, kad tie vyrai šlaistosi po jos virtuvę, kai čia yra merginų. Tik prikemša jų paikas galveles nesąmonių. Paskui jos girdi negyvėlius ridenant statines. Mato po medžiais vaikštinėjančią baltą ponią. Nė viena nedrįsta sutemus pereiti terasos. O nusičiaudėjus katinui šnabždasi: „Ten yra vaiduoklis!"

Sanis gavo savąjį filė kąsnelį. Paskui ponia Sands paėmė kiaušinį iš rudos pintinės, prikrautos kiaušinių – kai kurių lukštai buvo aplipę geltonais pūkais, tada žiupsnį miltų

tiems perregimiems rėželiams apvolioti ir plutą iš didžiulės molinės puodynės, pilnos plutų. Paskui, sugrįžusi į virtuvę, prie krosnies atliko keletą tų greitų judesių: pažarstė žarijas, pakurstė, pablėsino, paskleisdama po namą keistus aidus, – kad ir kur būtų buvę, bibliotekoje, svetainėje, valgomajame ar vaikų kambaryje, kad ir ką būtų veikę, galvoję, kalbėję, jie suprasdavo, visi jie suprasdavo, kad ruošiami pusryčiai, pietūs ar vakarienė.

– Sumuštiniai... – žengdama į virtuvę tarė ponia Svifin. Ji susilaikė nepavadinusi jų „sanduštiniais", nes ponios Sands sumuštiniai prašyte prašėsi pravardės. „Nevalia išsidirbinėti, – sakydavo jos motina, – iš žmonių vardų." O Trikse, priešingai nei Sands, visiškai nelipo šitai liesai, dygiai raudonplaukei, švariai ir tvarkingai, kuri niekada nesukurpdavo šedevrų – kas tiesa, tas tiesa, – bet ir plaukų segtukų į sriubą nepribarstydavo. „Kas čia, po perkūnais?" – sykį tarė Bartas, šaukštu išgraibydamas segtuką, – seniai tai buvo, prieš penkiolika metų, dar prieš pasirodant Sands, Džesės Puk laikais.

Ponia Sands atnešė duoną, ponia Svifin atnešė kumpį. Viena papjaustė duonos, kita – kumpio. Šitoks bendradarbiavimas ramino ir vienijo. Virėjos rankos pjaustė, pjaustė, pjaustė. Tuo tarpu Liusė, laikydama kepalą, iškėlė peilį. Kodėl sužiedėjusią duoną, mąstė ji, pjaustyti lengviau nei šviežią? Ir taip pamažu nuklydo į šoną: nuo mielių prie alkoholio, tada prie fermentacijos, tada prie apgirtimo, tada prie Bakcho ir gulėjimo po švytinčiu purpuru vynuogyne Italijoje, kaip buvo dariusi, ir ne kartą; tuo metu Sands girdėjo laikrodžio tiksėjimą, pamatė katiną, atkreipė dėmesį į zyziančią musę

ir, kaip buvo matyti iš jos lūpų, pajuto pagiežą, negalėdama burbėti apie žmones, kurie triūsia virtuvėje, kol kiti maloniai leidžia laiką klojime kabindami popierines rožes.

– Ar bus gražu? – paklausė ponia Svifin nenuleisdama peilio. Virtuvėje su motušės Svifin paikystėmis buvo taikstomasi.

– Panašu, kad taip, – atsakė ponia Sands, įdėmiai dairydamasi pro virtuvės langą.

– Pernai nebuvo, – tarė ponia Svifin. – Pamenate, kaip teko verstis per galvas, kol sunešėme kėdes užklupus lietui?

Ji vėl įniko pjaustyti. Paskui pasiteiravo apie ponios Sands sūnėną Bilį, priimtą mėsininko pameistriu.

– Jis užsiima tuo, – atkirto ponia Sands, – kuo neturėtų. Drasko meistrui akis.

– Bus gerai, – pasakė ponia Svifin pusiau apie bernioką, pusiau apie sumuštinį, kuris išėjo labai tvarkingas, aplygintas, trikampis.

– Ponas Džailsas gali vėluoti, – pridūrė ji, išdidžiai padėdama sumuštinį kaugės viršuje.

Mat Izos vyras, biržos makleris, buvo pakeliui iš Londono. O vietinis traukinys, į kurį jis persėsdavo iš ekspreso, jokiu būdu neatvykdavo laiku, net jeigu jam būtų pavykę suspėti į ankstesnį traukinį, dėl ko jokiu būdu negalėjai būti tikras. Tokiu atveju tai reiškė – bet ką tai reiškė poniai Sands, kai žmonės nesuspėdavo į traukinį ir ji, kad ir ką būtų norėjusi veikti, privalėdavo laukti prie krosnies, saugodama, kad mėsa neatauštų, nežinojo niekas.

– Na, štai! – tarė ponia Svifin, apžiūrinėdama sumuštinius, vienus tvarkingus, kitus ne. – Nunešiu juos į klojimą. –

O limonadą, nutarė ji be menkiausios abejonės, virtuvės tarnaitė Džeinė atneš iš paskos.

Kandišas stabtelėjo valgomajame pataisyti arbatinės rožės. Arbatinės, baltos, skaisčiai raudonos – pats buvo jas pamerkęs. Jis dievino gėles – ir komponuoti, ir įterpti tarp jų derantį žalią kardo ar širdies formos lapą. Keista, kad taip jas mylėjo, turint galvoje jo pomėgį lošti ir gerti. Arbatinė rožė rado sau vietą. Dabar viskas buvo paruošta – sidabrinė ir balta, šakutės ir servetėlės, o per vidurį – marga įvairiaspalvių rožių vaza. Ir metęs paskutinį žvilgsnį, jis pasišalino iš valgomojo.

Priešais langą kabojo du paveikslai. Gyvenime jie niekada nebuvo susitikę – aukšta dama ir vyriškis, laikantis už pavadžio arklį. Damos portretą Oliveris įsigijo, nes jis jam patiko; vyriškis buvo kažkoks protėvis. Jis turėjo vardą. Jis laikė rankose pavadį. Jis dailininkui buvo paliepęs: „Jei norite mano atvaizdo, sere, po šimts pypkių, tapykite, kai ant medžių bus lapai." Ant medžių buvo lapai. Jis pasiteiravo: „Gal užtektų vietos ne tik Basteriui, bet ir Kolinui?" Kolinas buvo įžymusis jo skalikas. Tačiau vietos užteko tik Basteriui. Po velnių, kaip apmaudu, greičiausiai pasakė jis, kreipdamasis ne į dailininką, bet į svečius, kad nenutapė Kolino, kuris jo valia turėjo būti palaidotas tame pačiame kape, šeimininkui prie kojų apie 1750 metus, tik tas niekšas kunigas – kokstenjovardas – neleido.

Tas protėvis duodavo peno pokalbiams. Bet dama buvo tiesiog paveikslas. Vilkinti geltoną apdarą, palinkusi ir atsirėmusi į koloną, su sidabrine strėle rankoje ir plunksna plau-

kuose, ji vertė žvilgsnį judėti čia aukštyn, čia žemyn, nuo linkio prie tiesės, pro erčios žalumą ir sidabrinius, pilkšvai rusvus ir rožinius potėpius į tylą. Kambarys buvo tuščias.

Tuščias, tuščias, tuščias; tylus, tylus, tylus. Kambarys buvo kriauklė, dainuojanti apie tai, kas buvo, kai nebuvo laiko; namo širdyje stovėjo vaza, alebastrinė, glotni, šalta, sulaikiusi nurimusią, distiliuotą tuštumos, tylos esenciją.

Kitame koridoriaus gale atsivėrė durys. Nuraibuliavo, nučiviravo vienas balsas, antras, trečias: gargždus – Barto balsas, drebantis – Liusės, ramus – Izos. Jų balsai veržliai, nekantraudami, reikalaudami aidėjo koridoriumi, sakydami: „Traukinys vėluoja“; sakydami: „Pasaugokite, kad neatauštų“; sakydami: „Ne, Kandišai, mes nelauksime.“

Iš bibliotekos sklindantys balsai koridoriuje nuščiuvo. Akivaizdžiai susidūrė su kliūtimi; su uola. Nejau net šalies gilumoje visiškai neįmanoma pabūti vienumoje? Tai buvo smūgis. Paskui uola buvo apibėgta ratu ir pripažinta. Tebūnie tai skausminga, tačiau būtina. Draugijos irgi reikia. Išėjus iš bibliotekos buvo skaudu, bet ir malonu atsitrenkti į ponią Manrezą ir nepažįstamą jaunuolį pakulų spalvos plaukais ir perkreiptu veidu. Pabėgti neįmanoma, pažintis buvo neišvengiama. Nekviesti, netikėti įsibrovėliai, atvilioti nuo vieškelio lygiai to paties instinkto, kuris vertė avis ir karves burtis draugėn. Bet jie atsinešę ir pintinę su pietumis. Štai ji.

– Išvydę kelrodžio pavadinimą negalėjome atsispirti, – sučiulbėjo ponia Manreza sodriu melodingu balsu. – O čia mano draugas – Viljamas Dodžas. Būtume sėdėję vienų vieni

visame lauke. „Kodėl gi nepaprašius mūsų brangiųjų draugų, – pasiūliau, išvydusi kelrodį, – kad mus priglobtų?“ Vieta prie stalo – tai viskas, ko prašome. Užkandos turime. Taures turime. Neprašome nieko, išskyrus... – matyt, draugiją, pasibuvimą tarp saviškių.

Ir ji mostelėjo pirštinėta ranka, po kuria, panašu, buvo žiedai, senajam ponui Oliveriui.

Jis paėmė jos plaštaką ir žemai nusilenkė; prieš šimtą metų būtų pabučiavęs. Visame šiame sveikinimo, protesto, atsiprašinėjimo ir vėl sveikinimo triukšme virpėjo dalelė tylos, kuri sklido iš Izabelės, stebinčios nepažįstamą jaunuolį. Jis, žinoma, buvo džentelmenas; mūvėjo kojines ir kelnes; mokslinčius – kaklaryšis dėmėtas, liemenė atsagstyta; miestietis, profesionalas – veidas pelenų spalvos, sveikata netryško; labai nervingas, apimtas tiko dėl tokių nelauktų pažintuvių ir velniškai pasipiktinęs, mat dygėjosi ponios Manrezos plepumo proveržiu, tačiau buvo jos svečias.

Iza jautė antipatiją, bet kartu – smalsumą. Tačiau, kai ponia Manreza dėl aiškumo pridėjo: „Jis menininkas“, o Viljamas Dodžas ją pataisė: „Kontoros tarnautojas“ – lyg ir, kiek Iza spėjo įsidėmėti, Švietimo ministerijoje ar Somerseto rūmuose, – ji uždėjo pirštą ant mazgo, kuris užsiveržė taip tvirtai, kad privertė jo veidą kone susiraukti ir neabejotinai – sutrūkčioti.

Paskui jie susėdo pietauti, ir ponia Manreza vėl įsiplepėjo, mėgaudamasi savo sugebėjimu nė nemirktelėjus įveikti šią nedidelę socialinę krizę – padengti dar dviems. Nes kaipgi ji galėtų nepasikliauti žmonėmis iš kūno ir kraujo? ir ar nesame mes visi iš kūno ir kraujo? ir kaip būtų paika iš skiedros

priskaldyti vežimą, kai po oda visi esame iš kūno ir kraujo – ir vyrai, ir moterys! Tik ji, suprantama, pirmenybę teikianti vyrams.

– Nes kam gi daugiau skirti jūsų žiedai, nagai ir ta žavinga šiaudinė skrybėlaitė? – tylomis į ponią Manrezą kreipėsi Izabelė, savo tylėjimu neabejotinai įsiterpdama į pokalbį. Jos skrybėlaitė, jos žiedai, raudoni kaip rožės, glotnūs kaip kriauklelės jos nagai buvo skirti aplinkinių dėmesiui. Tik ne jos gyvenimo istorija. Jiems buvo paliktos vien nuotrupos ir fragmentai, išskyrus gal tik Viljamą Dodžą, kurį ji visiems girdint vadino Bilu – ženklas, kad jis žinojo daugiau negu jie. Kai kurie jam žinomi dalykai – tai, kad ji mėgo vidurnaktį su šilko pižama bastytis po sodą, turėjo gramofoną, per kurį leisdavo džiazą, ir kokteilių barą, be abejo, buvo žinomi visiems. Bet nieko privataus; jokių grynai biografinių faktų.

Ji buvo gimusi, bet tai tik gandai, Tasmanijoje: jos senelis amžiaus viduryje buvo išsiųstas iš šalies dėl kažkokio pikantiško skandalo; gal piktnaudžiavimo padėtimi? Bet tą vienintelį kartą, kai Izabelė girdėjo apie tai kalbant, istorija nutrūko sulig „išsiųstas iš šalies", mat įsiterpė šnekiosios kūmutės – ponios Blenkou iš Greindžo – vyras ir „išsiųstas" pedantiškai pataisė į „ištremtas", esą, tai būtų panašiau į tiesą, bet vis tiek netikslu, nes teisingas žodis sukasi jam ant liežuvio galo, bet jis negalįs jo prisiminti. Tuo viskas ir baigėsi. Kartais ji užsimindavo apie savo dėdę vyskupą. Bet buvo manoma, kad jis tarnavo kolonijose. O kolonijose viskas labai lengvai užmirštama ir atleidžiama. Dar buvo šnekama, kad jos deimantus ir rubinus iš po žemių savomis rankomis iškasė jos „vyras", kuris buvo ne Ralfas Manreza. Ralfas, žy-

das, nors atrodė kaip iš akies luptas dvarininkas žemvaldys, iš Sičio kompanijų valdymo susikrovė – tai buvo neabejotina – krūvas pinigų; ir jie neturėjo vaikų. Betgi dabar, valdant Jurgiui VI, knaisiotis po žmonių praeitį juk taip senamadiška ir neskoninga, atsiduoda kandžių sukapotais kailiniais, medžioklės trimitais, kamėjomis ir laiškiniu popieriumi pajuodusiais kraštais?

– Visa, ko man reikia, – tarė ponia Manreza, koketiškai žvilgtelėjusi į Kandišą, lyg šis būtų tikras žmogus, o ne kaliausė, – tai kamščiatraukis. – Ji turėjo šampano butelį, bet neturėjo kamščiatraukio.

– Bilai, – tęsė ji, iškeldama nykštį – atkimšinėjo butelį, – tik pažvelk į tuos paveikslus. Ar nesakiau, kad tavęs laukia gardus kąsnelis?

Jos gestai buvo vulgarūs, kaip ir visa asmenybė – pernelyg susirūpinusi seksu, pernelyg išsipusčiusi iškylai. Bet kokia tai buvo patraukli, mažų mažiausiai vertinga, savybė – juk jai bekalbant visi jautė: „Ji tai pasakė, ji tai padarė, ne aš“ ir galėjo nevaržomai naudotis padorumo spragomis, pro jas dvelkiančiu gaiviu oru, sekti įkandin lyg delfinai paskui ledlaužį. Argi ji senajam Bartolomėjui nesugrąžino jo prieskonių salų, jo jaunystės?

– Pasakiau jam, – tęsė ponia Manreza, šįsyk meiliai žvelgdama į Bartą, – kad išvydęs jūsų daiktus, jis nebenorės nė pažvelgti į mūsiškius (kurių jie turėjo kalnus ir marias). Pažadėjau, kad parodysite jam tą... tą... – čia šampanas suputojo, ir ji užsispyrė pirmiausia pripildyti Barto taurę. – Apie ką ten jūs, mokyti džentelmenai, mėgstate svaičioti? Apie arką? Normanus? Saksus? Kas paskutinis baigė mokyklą? Ponia Džails?

Dabar ponia Manreza meiliai žvilgtelėjo į Izabelę, pripažindama jos jaunystę; tik kreipdamasi į moteris ji visada slėpė akis, nes šios, sąmokslininkės, matė ją kiaurai.

Ir šitaip, žodis po žodžio, pasaldinto šampanu ir meilikavimais, ji įtvirtino savo teisę būti laukiniu gamtos vaiku, likimo atpūstu į šį – ji paslapčia šyptelėjo – saugų uostą, kuris po Londono iš tiesų kėlė šypseną, bet kuris, reikia pasakyti, metė Londonui iššūkį. Ji nutarė jiems leisti paragauti savo gyvenimo, pavaišinti keliais paskalų kąsneliais – beverčiais, bet ji to ir neslėpė, – kaip praėjusį antradienį sėdėjusi šalia to ir to – ji lyg tarp kitko paminėdavo vardą, paskui pravardę, – taigi jis pasakęs – kadangi jam ji esanti visiškas niekas, šnekėjo nesivaržydamas – „patys suprantate, tai visiškai konfidencialu", pridurdavo ji. Ir jie visi pastatydavo ausis. O tada, mostelėjusi rankomis, lyg išmesdama už borto tą nepakenčiamą londonietišką gyvenimą, kur visi kuždasi vieni kitiems už nugarų, – taigi – ji sušuko:

– Na, tai va!.. O ką aš darau pirmiausia, kai čia atvažiuoju?

Jie atvykę tik vakar vakare, atvairavę birželio keliais, suprantama, dviese su Bilu, palikę Londoną, kuris staiga tapo pasileidęs ir purvinas, ir iš karto sėdę vakarienės.

– Ką aš darau? Ar galiu pasakyti garsiai? Ar man leisite, ponia Svifin? Taip, šiuose namuose galima sakyti viską. Aš nusiimu korsetą – (ji įsirėmė delnais į šonus – buvo apkūni) – ir voliojuosi žolėje. Voliojuosi – ar galite patikėti... – Ji širdingai nusikvatojo. Ji nustojanti jaudintis dėl savo figūros ir taip įgyjanti laisvę.

– Nuoširdu, – pagalvojo Iza. Tikrai nuoširdu. Kaip ir jos meilė kaimui. Dažnai, kai Ralfas Manreza likdavo mieste,

ji atvažiuodavo viena – užsimaukšlindavo seną sodininko skrybėlę ir mokydavo kaimo moteris *ne* marinavimo ir konservavimo, o kaip iš spalvotų šiaudų pinti žaismingas kraiteles. Malonumo, štai ko jos nori, sakydavo ji. Dažnai girdėdavai ją, jei pašaukdavai, jodliuojančią tarp piliarožių: „Oi tete oi tete rei du..."

Ji buvo visapusiškai puikus žmogus. Privertė senąjį Bartą pasijausti jaunikliu. Akies krašteliu, keldamas taurę, jis pastebėjo sode baltą blyksnį. Kažkas ėjo pro šalį.

Indų plovėja belaukdama lėkščių vėsino skruostus prie lelijų kūdros.

Joje visada būdavo lelijų, raudonų ir baltų, plūduriuojančių žaliose lapų lėkštelėse, pasisėjančių savaime iš vėjo atneštų sėklų. Per šimtus metų uždumblėjęs vanduo telkšojo per keturias ar penkias pėdas virš juodos purvo pagalvės. Po stora pažaliavusio vandens danga, įstiklintos egocentriškame savo pačių pasaulėlyje, plaukiojo žuvys – auksinės, baltai dėmėtos, juodai ar sidabriškai rainos. Jos tylomis manevravo po savo vandenų pasaulį, plevendamos dangaus sukurtoje mėlynėje, arba be garso spraigė palei krantą, kur žolė drebėdama metė šešėlį – linksinčius kirpčius. Ant vandens grindinio vorai dėliojo trapių kojelių pėdsakus. Nukrito grūdas ir besisukdamas nugrimzdo; nukrito žiedlapis, įmirko ir nuskendo. Tuomet laiviškų kūnų flotilė sustojo; pasitempė; pasirengė; apsišarvavo; ir su bangos virpėjimu pasidavė tolyn.

Kaip tik tenai, pačioje kūdros gilumoje, juodoje jos širdyje, ponia ir nusiskandino. Dešimt metų, kai kūdra buvo išvalyta

ir joje atrastas šlaunikaulis. Deja, jis buvo avies, ne ponios. O avys nesivaidena, nes avys neturi sielos. Bet, kaip tvirtino tarnai, vaiduoklio būta; vaidenosi ponia, kuri nusiskandino iš meilės. Taigi nė vienas nedrįsdavo vaikštinėti prie lelijų kūdros stojus nakčiai, tik tokiu metu, kaip dabar, kai švietė saulė, o ponai tebesėdėjo prie stalo.

Gėlės žiedlapis nuskendo; plovėja sugrįžo į virtuvę; Bartolomėjus gurkštelėjo vyno. Jautėsi laimingas kaip berniūkštis ir kartu nutrūktgalvis, kokie būna tik seniai; neįprastas, malonus pojūtis. Perkratydamas protą, ieškodamas, ką pasakyti žaismingajai poniutei, jis pasirinko pirmą pasitaikiusią istoriją – apie avies šlaunikaulį.

– Tarnams, – reziumavo jis, – reikia vaiduoklių. – Virtuvės tarnaitėms reikėjo paskenduolės.

– Reikia ir man! – sušuko ponia Manreza, laukinis gamtos vaikas. Ir nei iš šio, nei iš to tapo rimta it pelėda. Ji *žinojusi*, pareiškė, pabrėžtinai atsignybdama duonos, kad Ralfas negali žūti kare prieš tai jai nepasirodęs – „kad ir kur būčiau, kad ir ką veikčiau“, – pridūrė ji, mosuodama rankomis taip, kad deimantai blykstelėjo saulėje.

– Aš to nejaučiu, – tarė ponia Svifin, purtydama galvą.

– Ne, – nusijuokė ponia Manreza. – Žinoma, ne. Nė vienas iš jūsų to nejaučiate. Matote, aš esu viename lygyje su... – ji luktelėjo, kol pasišalins Kandišas, – tarnais. Nesu tokia suaugusi kaip jūs.

Ji užrietė snapą, patvirtindama savo paauglystę. Ar ji buvo teisi? Po jos dumblynu burbuliavo jausmų šaltinis. Savuosius jie buvo iškloję marmuro luitais. Avių kaulai jiems tebuvo avių kaulai, o ne nuskendusios ledi Ermintrūdos palaikai.

– O kuriai stovyklai, – paklausė Bartolomėjus, atsisukdamas į nepažįstamą svečią, – priklausote jūs? Suaugusiųjų ar nesuaugusiųjų?

Izabelė pravėrė burną, tikėdamasi, kad Dodžas pasielgs taip pat, ir ji pagaliau galės jį perkąsti. Bet jis sėdėjo ir žiūrėjo priešais save.

– Kaip jūs sakėte, pone? – perklausė jis. Visi sužiuro į jį. – Aš žiūrėjau į paveikslą.

Paveikslas nežiūrėjo į nieką. Paveikslas nusitempė juos tylos takais.

Tylą nutraukė Liusė.

– Ponia Manreza, paprašysiu jūsų paslaugos – ar nepadainuotumėte mums šią popietę?

Šią popietę? Ponia Manreza apstulbo. Nejaugi vaidinimas? Ji nė nesapnavusi, kad jis vyks šią popietę. Jie tikrai nebūtų įsibrovę – jei būtų žinoję, kad jis vyks šią popietę. Žinoma, dar kartą suskambo varpai. Iza išgirdo pirmąjį gausmą; ir antrąjį; ir trečiąjį – jeigu lis, vyks klojime, jeigu ne – terasoje. Kažin, lis ar nelis? Ir jie visi sužiuro pro langą. Tada atsidarė durys. Kandišas pranešė, kad atvyko ponas Džailsas. Ponas Džailsas po minutėlės nusileis.

Atvyko ponas Džailsas. Prie durų jis atkreipė dėmesį į ištaigingą sidabrinį automobilį su inicialais R. M., supintais taip, kad iš tolo atrodytų kaip karūna. Lankytojai, suprato jis ir pasistatė už jų; paskui nuėjo į savo kambarį persirengti. Papročių vaiduoklis prasimušė į paviršių, kaip kad nuo emocinės įtampos į paviršių prasimuša raudonis ar ašara; au-

tomobilis pažadino jo išsiauklėjimą. Jam reikia persirengti. Ir į valgomąjį jis nusileido atrodydamas kaip kriketo žaidėjas, su flanelinėmis kelnėmis ir mėlynu švarku žalvarinėmis sagomis; nors buvo įtūžęs. Argi rytiniame laikraštyje, važiuodamas traukiniu, neperskaitė, kad nušauta šešiolika vyrų, o kiti pasodinti už grotų – visai čia pat, anapus įlankos, lygumoje, skiriančioje juos nuo žemyno? Tačiau jis persirengė. Tai vis dėl tetos Liusės, mojančios jam nuo stalo prieiti. Jis kabino ant jos savo nuoskaudas lyg paltą ant kabliuko, instinktyviai. Teta Liusė, kvailutė, laisvūnė; nuo pat tos dienos, kai pabaigęs koledžą jis priėmė darbo pasiūlymą mieste, amžinai reiškianti savo nusistebėjimą, pašaipų pasigėrėjimą vyrais, finansų makleriais, kurie pragyvena iš ko – finansinių maklių? ir kur: baržoje? o gal pardavinėdami stiklo karoliukus? vertybinius popierius ir akcijas? – laukiniams, kurie, kad ir kaip būtų keista, – nes argi jų nuogumas ne gražus? – trokšta rengtis ir gyventi kaip anglai? Lengvabūdis, piktybiškas tetos komentaras kėlė graužatį, kuri, mat jis neturėjo nei ypatingų talentų, nei kapitalo ir buvo iki ausų įsimylėjęs savo žmoną – jis linktelėjo jai, sėdinčiai kitapus stalo, – kamavo Džailsą dešimtį metų. Jei būtų galėjęs rinktis, būtų pasirinkęs fermą. Bet rinktis jam neleido. Vienas dalykas vedė prie kito, o dalykų sankaupa slėgė tave į blyną; laikė tvirtai, kaip vanduo žuvį. Taigi jis parvažiavo savaitgaliui namo ir persirengė.

– Kaip sekasi? – paklausė visų iš eilės; linktelėjo nepažįstamam svečiui; įsitaisė priešais ir kibo į savo jūrų liežuvio filė.

Džailsas įkūnijo visa tai, ką dievino ponia Manreza. Jo plaukai garbiniavosi; priešingai nei dauguma smakrų, jo

smakras buvo tvirtas; nosis tiesi, nors striuka; ir akys, mėlynos, žinoma, derančios prie plaukų; galiausiai tipažą užbaigė jo išraiška, kurioje buvo kažkas nartaus, nežaboto, raginančio ją, sulaukusią jau keturiasdešimt penkerių, įkrauti savo senas baterijas.

„Jis mano vyras, – pamanė Izabelė, kai jiedu susilinkčiojo virš įvairiaspalvės gėlių puokštės. – Mano vaikų tėvas.“ Toji sena klišė suveikė; ji pajuto pasididžiavimą; simpatiją; ir vėl pasididžiavimą – savimi, ta, kurią jis pasirinko. Po rytinio žiūrėjimo į veidrodį, po vakarykštės geismo strėlės, kuria ją pervėrė dvarininkas, buvo netikėta suvokti, kokią stiprią meilę ji jaučia šiam į kambarį įžengusiam vyrui, ne miesto dabitai, bet kriketininkui, – ir neapykantą.

Jie susipažino Škotijoje bežvejodami – ji nuo vienos olos, jis nuo kitos. Jos valas susipainiojo; ji pasidavė ir stebėjo jį, apsižergusį upės srovę, užmetantį, užmetantį – kol iššoko lašiša, panaši į storą, per vidurį įlenktą sidabro luitą, jis ją sugavo, ir ji įsimylėjo.

Bartolomėjus irgi jį mylėjo; ir pastebėjo jo pyktį – kažin dėl ko? Bet tada prisiminė svečią. Svetimo žmogaus akivaizdoje šeima tampa nebe šeima.

Jis privalo su visomis smulkmenomis papasakoti paveikslų, į kuriuos žiūrėjo nepažįstamas svečias, kai pasirodė Džailsas, istoriją.

– Tasai veikėjas, – bakstelėjo jis į vyrą ant arklio, – buvo mano protėvis. Jis turėjo šunį. Šuo buvo įžymus. Šuo pateko į istoriją. Protėvis paliko raštišką prašymą palaidoti šunį kartu su juo.

Jie sužiuro į paveikslą.

– Taip visada ir jaučiu, – nutraukė tylą Liusė, – kaip jis sako: „Nutapyk mano šunį.“

– O kaipgi arklys? – paklausė ponia Manreza.

– Arklys, – užsidėdamas akinius pasakė Bartolomėjus. Jis įsižiūrėjo į arklį. Užpakalinės kojos nutapytos nevykusiai.

Bet Viljamas Dodžas ir toliau žiūrėjo į damą.

– A, – tarė Bartolomėjus, kuris įsigijo tą paveikslą todėl, kad šis jam patiko, – jūs menininkas.

Dodžas tai paneigė – antrą kartą per pusvalandį, kaip pastebėjo Iza.

„Kuriems galams tokios puikios moterys kaip Manreza tamposi su tokiais nesusitupėjėliais?“ – paklausė savęs Džailsas. Savo tylėjimu jis, tai yra Dodžas, įsiterpė į pokalbį – linktelėjo galvą.

– Tas paveikslas man patinka. – Tai buvo viskas, ką jis prisivertė pasakyti.

– Ir jūs teisus, – pasakė Bartolomėjus. – Vienas žmogus – pamiršau pavardę – žmogus, susijęs su kažkokiu institutu, žmogus dykai, į kairę ir į dešinę dalijantis patarimus tokiems palikuonims kaip mes, degeneratai, pasakė... pasakė... – Jis užsikirto. Visi sužiuro į damą. Bet ji žvelgė pro jų viršugalvius – į nieką. Žaliomis laukymėmis vedėsi juos į pačią tylos širdį.

– Ar tai pasakė seras Džošua? – tylą staiga nutraukė ponia Manreza.

– Ne, ne, – skubiai, bet sau panosėje paprieštaravo Viljamas Dodžas.

„Kodėl jis bijo?“ – paklausė savęs Izabelė. Nevykęs egzempliorius, bijantis apginti savo nuomonę – kaip kad ji bijo savo

vyro. Argi ji nerašė poezijos į sąsiuvinį, įrištą kaip buhalterinė knyga, kad Džailsas nieko neįtartų? Ji pažvelgė į Džailsą.

Jis buvo baigęs valgyti žuvį; surijo paskubomis, kad neverstų jų laukti. Desertui buvo patiektas vyšnių pyragas. Ponia Manreza skaičiavo kauliukus.

– Skardžius, kriaučius, kareivis, jūreivis, aptiekorius, artojas*... tai aš! – sušuko patenkinta, kad vyšnių kauliukai patvirtino, jog ji – laukinis gamtos vaikas.

– Vadinasi, – paerzino ją senyvas džentelmenas, – jūs ir tuo tikite?

– Aišku, kad tikiu, aišku! – sušuko ponia Manreza. Ji vėl sugrįžo į savo vėžes. Vėl tapo šaunia moteriške. Nudžiugo ir jie; vėl galėjo sekti jai iš paskos, nusigręžti nuo sidabrinių ir pilkšvai rusvų potėpių, vedančių į tylos širdį.

– Turėjau tėvą, – vos girdimai tarstelėjo Dodžas Izai, sėdėjusiai šalia jo, – kuris mėgo paveikslus.

– O, ir aš! – sušuko ji. Skubėdama, padrikai puolė aiškinti. Vaikystėje, kai sirgo kokliušu, ji gyveno pas savo dėdę dvasininką; šis dėvėjo pijusę; niekada nieko neveikė; net pamokslų neskaitė; užtat vaikštinėdamas po sodą kūrė eilėraščius ir deklamavo juos balsu.

– Žmonės kalbėjo, kad jis beprotis, – pasakė ji. – Bet man taip neatrodė...

Ji užtilo.

– Skardžius, kriaučius, kareivis, jūreivis, aptiekorius, artojas... Regis, – padėdamas šaukštą tarė senasis Bartolomėjus, – esu vagis. Gal nešamės kavą į sodą? – Jis pakilo.

* Tradicinė angliška skaičiuotė, pirmą kartą rašytiniuose tekstuose paminėta 1475 m.: „Skardžius, kriaučius, kareivis, jūreivis, aptiekorius, artojas, turčius, skurdžius, ubagas, vagis."

Iza murmėdama tempė savo išskleidžiamąją kėdę per žvyrą: „Į kokį tamsų, žmogaus nelankomą urvą, o gal vėjo šukuojamą girią leisimės dabar? O gal suksimės tarp žvaigždžių ir šoksime mėnulio labirinte? Ar...“

Savo kėdę ji išskleidė neteisingu kampu. Karkaso rėmas atsidūrė aukštyn kojomis.

– Dainos, kurių mane išmokė dėdė? – tarė Viljamas Dodžas, išgirdęs jos murmesį. Jis išskleidė kėdę ir pastatė ją tinkamu kampu.

Iza nuraudo, lyg būtų kalbėjusi tuščiame kambaryje, ir kažkas būtų išlindęs iš už užuolaidos.

– O jūs, ką nors knebinėdamas rankomis, nemurmate niekų? – sutrikusi burbtelėjo.

Kažin, ką jis galėjo knebinėti – tomis baltomis, smulkiomis, grakščiomis rankomis?

Džailsas sugrįžo į namą ir atnešė daugiau kėdžių, o tada sustatė jas į pusratį, kad visi galėtų dalytis tiek gražiu vaizdu, tiek senos sienos užuovėja. Mat dėl kažkokio laimingo atsitiktinumo – ko gero, planuojant pristatyti dar vieną sparną – ant kalvelės, saulės atokaitoje, buvo sumūryta namą pratęsianti siena. Bet pritrūko pinigų; plano buvo atsisakyta, o siena išliko – siena, ir tiek. Vėliau nauja karta prisodino vaismedžių, kurie su laiku savo šakomis plačiai apkėtė aptrupėjusį raudonai oranžinį mūrą. Ponia Sands sakydavo, kad metai geri, jei iš jų pavykdavo išvirti šešis stiklainius abrikosų džemo – desertui vaisiai netiko, trūko saldumo. Gal tris abrikosus tebuvo verta apdengti muslino maišeliais.

Bet nuogi jie buvo tokie gražūs, vienu nuraudusiu skruostu, vienu žaliu, kad ponia Sands paliko juos nepridengtus, ir vaisius suvarpė vapsvos.

Šlaitas kilo į viršų, cituojant Figio turistų vadovą (1833), „atverdamas akiai malonų apylinkių vaizdą... Bolnio vienuolyno bažnyčios varpinę, Raf Nortono giria, o ant kalvos kairėliau – Hogbeno kuorą, pavadintą taip todėl..."

Turistų vadovas vis dar sakė tiesą. 1833-iųjų aprašymas tiko ir 1939-iesiems. Nebuvo pastatytas joks naujas namas; neišdygo joks miestelis. Hogbeno kuoras kyšojo kaip kyšojęs; labai lygi, laukais sudalyta žemė tepasikeitė tik tuo, kad traktorius, galima sakyti, išstūmė plūgą. Arkliai išnyko, bet karvės liko. Jei Figis dabar būtų čia, Figis pasakytų tą patį. Taip jie sakydavo kiekvieną vasarą susėdę lauke gerti kavos, jei turėdavo svečių. Būdami vieni, nesakydavo nieko. Žvelgdavo į peizažą; žvelgdavo į tai, kas pažįstama, kad pamatytų, ar tai, kas pažįstama, šiandien neatrodo kitaip. Paprastai neatrodydavo.

– Todėl šis peizažas toks liūdnas, – pasakė ponia Svifin, sėsdamasi į išskleidžiamąją kėdę, kurią jai atnešė Džailsas. – Ir toks gražus. Jis bus ir tada, – ji linktelėjo į miglos ruožą, užklojusį tolimus laukus, – kai mūsų nebeliks.

Džailsas savo kėdę išskleidė vienu staigiu trūktelėjimu. Tik taip jis galėjo išreikšti savo susierzinimą, savo nepasitenkinimą karšinčiais, kurie sėdėjo ir grožėjosi vaizdais, siurbčiodami kavą su grietinėle, kol visa Europa – ana ten – šiaušėsi kaip... Metaforos jam nesidavė. Į galvą šovė tik nevykusi „dygliakiaulė", iliustruojanti Europos, besišiaušiančios šautuvais, kylančios į dangų lėktuvais, vaizdinį. Bet kurią

akimirką šią žemę gali išvagoti šūviai; lėktuvai gali ištašky-ti Bolnio varpinę į šipulius ir nunešti kuorą. Jis irgi mylėjo šias apylinkes. Ir kaltino tetą Liusę, besigėrinčią vaizdais, užuot – dariusią ką? Visa, ką ji padarė – ištekėjo už dabar jau mirusio skvairo; pagimdė du vaikus, iš kurių vienas gyveno Kanadoje, kitas, vedęs, Birmingame. Savo tėvo, kurį mylėjo, Džailsas nesmerkė; o kai dėl jo paties – vienas dalykas vedė prie kito; taigi jis kartu su karšinčiais sėdėjo ir žiūrėjo į vaizdus.

– Gražu, – pasakė ponia Manreza, – gražu... – sumurmėjo. Moteris degėsi cigaretę. Degtuką užpūtė vėjas. Džailsas pridengdamas delnu įžiebė kitą. Jos irgi negalėjai smerkti – nors jis nebūtų galėjęs paaiškinti kodėl.

– Kadangi jus domina paveikslai, – tarė Bartolomėjus, atsisukdamas į tylųjį svečią, – gal paaiškinsite man, kodėl mes, kaip tauta, esame tokie nesmalsūs, neatidūs ir nejautrūs, – šampanas leido jam žongliruoti neįprastais triaukščiais žodžiais, – tam kilniam menui, kai tuo tarpu ponia Manreza, jei ji man dovanos už seniokišką įžūlumą, moka Šekspyrą mintinai?

– Šekspyrą – mintinai! – patvirtino ponia Manreza. Ji atsistojo teatrališka poza. – Būt ar nebūt – štai klausimas. Ir kas gi yra kilniau*... Tęskite! – niuktelėjo ji šalia sėdintį Džailsą.

– Ak, ištirpstu beveik pamiršęs, ko suokdama tarp lapų nežinai**... – padeklamavo pirmus į galvą atėjusius žodžius Iza, padėdama vyrui išsisukti iš keblios padėties.

* Šekspyro *Hamletas*, vertė Alfonsas Nyka-Niliūnas.

** Džono Kitso „Lakštingala", vertė Kornelijus Platelis. Iza cituoja netiksliai: „Ak, ištirpstu, *toli*, beveik pamiršęs (...)."

– Silpnumo ir kančios, iš mūsų irštvų*... – pasigavo Viljamas Dodžas, slėpdamas cigaretės nuorūką plyšyje tarp dviejų akmenų.

– Būtent! – iškėlęs smilių sušuko Bartolomėjus. – Štai jums įrodymas! O kas iššoka palietus, koks slaptas stalčius parodo savo turtus, kai sakau, – jis iškėlė daugiau pirštų, – Reinoldsas! Konstablis! Kromas!

– Kodėl juos vadina „senaisiais“? – įsiterpė ponia Manreza.

– Mums trūksta žodžių, trūksta žodžių, – pareiškė ponia Svifin. – Galvoje; ne lūpose, ir tiek.

– Mintys be žodžių, – susimąstęs tarė jos brolis. – Ar tai įmanoma?

– Vargiai įsivaizduoju! – sušuko ponia Manreza ir papurtė galvą. – Man per protinga! Ar galėčiau? Žinau, kad negerai. Bet esu jau tokio amžiaus – ir figūros, – kad darau, kas patinka.

Ji pavertė sidabrinį grietinėlės ąsotėlį, leisdama glotniam skysčiui prabangiai susiraityti kavos puodelyje, į kurį dar įsibėrė kupiną šaukštelį karamelizuoto cukraus. Tada ėmė maišyti – jausmingai ir ritmiškai.

– Imkite, kas patinka! Vaišinkitės! – sušuko Bartolomėjus. Jis jautė, kad šampano poveikis pradeda blėsti, ir, prieš išgaruojant paskutiniams linksmumo pėdsakams, skubėjo juo atsidžiaugti, lyg prieš užmigdamas mestų paskutinį žvilgsnį į apšviestą kambarį.

Laukinukė, dar kartą užplaukusi ant senio gerumo bangos, gurkšnodama kavą žvilgčiojo į Džailsą, kurį laikė savo

* Dodžas toliau netiksliai cituoja Kitsą: „Silpnumo, *karštinės*, iš mūsų irštvų (...).“

sąmokslininku. Juos jungė gija – čia matoma, čia ne, kaip tos gijos, čia matomos, čia ne, kurios jungia virpančius žolės stiebus rudenį prieš patekant saulei. Ji buvo mačiusi jį tik kartą, per kriketo rungtynes. Tada tarp jų nudriko ankstyvo ryto gija, užsimezganti prieš prasikalant tikros draugystės šakelėms ir lapeliams. Ji žvilgtelėdavo, tada gurkštelėdavo. Žvilgčiojimas buvo gurkšnojimo dalis. Tarytum ji būtų klaususi: kam perniek švaistyti pojūčius, kam švaistyti net menkiausią lašą, kurį galima išspausti iš šio sultingo, tirpstančio, kerinčio pasaulio? Vėl gurkštelėdavo. Ir orą aplink ją perausdavo pojūčiai. Bartolomėjus tai jautė; Džailsas irgi. Jei jis būtų buvęs arklys, plona ruda oda būtų krūpčiojusi, lyg nutūpus musei. Krūpčiojo ir Izabelė. Jai odą badė pavydas ir pyktis.

– O dabar, – statydama puodelį tarė ponia Manreza, – pakalbėkime apie tą pasilinksminimą – vaidinimą, į kurį ir mes bandėme įkišti pasturgalius, – jos žodžiai irgi atrodė sirpūs kaip tas abrikosas, kurį varpė vapsvos. – Papasakokite man, kas ten bus? – Ji pasisuko. – Ar tik aš kažko negirdžiu? – Ji įsiklausė. Apačioje, ten, kur terasa grimzdo brūzgynuose, kažkas juokėsi.

Už lelijų kūdros buvo dar vienas nuolydis, ir toje dauboje grūdosi krūmokšniai ir gervuogynai. Ten visada tvyrojo patamsis; vasarą – nuauksintas saulės, žiemą – gūdus ir drėgnas. Vasarą ten visada būdavo drugių; laigė auksuotosios šaškytės; puotavo ir šėlo admirolai; aplink krūmus pasyviai plazdėjo kopūstiniai baltukai, panašūs į muslinu apsidariusias

melžėjas, patenkinti, kad gali čia praleisti visą gyvenimą. Čia kartai iš kartos prasidėdavo drugių gaudymo karštinė: iš pradžių Bartolomėjui ir Liusei; paskui Džailsui; Džordžui ji prasidėjo tik užvakar, kai berniukas mažu žaliu tinkleliu pagavo kopūstinį baltuką.

Tai buvo pati ta vieta drabužinei, kaip terasa, savaime suprantama, buvo pati ta vieta vaidinimui.

– Pati ta vieta! – sušuko panelė La Trob, kai pirmą sykį užsuko į svečius ir jai buvo aprodytos valdos. Buvo žiemos diena. Medžiai stovėjo be lapų.

– Pone Oliveri, tai tinkamiausia vieta vaidinimui! – sušuko ji. – Suksimės sau tarp medžių... – Ji mostelėjo į medžius, plikutėlius ryškioje sausio šviesoje.

– Ten scena; čia žiūrovai; o brūzgynai apačioje – tobula drabužinė aktoriams.

Ji visada viską darydavo su užsidegimu. Tik iš kur ji išdygo? Su tokia pavarde greičiausiai nebuvo gryna anglė. Gal iš Normandijos salų? Tik tos akys ir kažkas neapčiuopiama jos manierose kėlė poniai Bingam įtarimą, kad panelės La Trob gyslomis teka rusiškas kraujas. „Tos giliai įstatytos akys, tas kampuotas žandikaulis“ jai priminė – nors ji nėsyk nebuvo lankiusis Rusijoje – totorius. Sklandė gandai, kad panelei La Trob kadaise priklausė arbatinė Vinčesteryje; verslas neišdegė. Ragavo aktorės duonos. Neišdegė. Įsigijo keturių kambarių kotedžą ir dalijosi jį su kita aktore. Susikivirčijo. Iš tiesų apie ją buvo žinoma labai mažai. Panelė La Trob buvo juodbruva, tvirta ir kresna; žirgliojo po laukus vilkėdama plačią kaimišką suknelę; kartais įsikandusi cigaretę; dažnai nešina botagu; ir plūdosi nerinkdama žodžių – gal ji apskri-

tai nebuvo dama? Kad ir kaip ten būtų, ji aistringai mėgo organizuoti.

——

Juokas užtilo.

– Ar jie ketina vaidinti? – paklausė ponia Manreza.

– Vaidinti, šokti, dainuoti – visko po truputį, – atsakė Džailsas.

– Panelė La Trob – nuostabiai energinga moteris, – pridūrė ponia Svifin.

– Ji visus priverčia ką nors daryti, – tarė Izabelė.

– Mūsų vaidmuo, – paaiškino Bartolomėjus, – būti žiūrovais. Beje, tai labai svarbus vaidmuo.

– Be to, mes vaišiname arbata, – pasakė ponia Svifin.

– Ar nereikėtų nueiti ką nors padėti? – paklausė ponia Manreza. – Papjaustyti duonos su sviestu?

– Ne, ne, – atsakė ponas Oliveris. – Mes – žiūrovai.

– Vienais metais statėme *Motušės Gurton adatą*, – tarė ponia Svifin. – Kitais patys parašėme pjesę. Mūsų kalvio sūnus – Tonis? Tomis? – turi nepaprastai gražų balsą. O Elzė iš Krosvėjaus – kokia jos mimika! Pribloškė mus visus. Bartą; Džailsą; Senąją Nupušėlę – mane. Žmonės talentingi – labai. Tik klausimas: kaip tą talentą iškelti į dienos šviesą? Štai čia jai, panelei La Trob, nepritrūksta išmonės. Aišku, ji gali rinktis iš visos anglų literatūros. Tik kaip išsirinkti? Kartais lietingą dieną imu skaičiuoti – ką esu skaičiusi, ko ne.

– Ir palieki knygas ant grindų, – burbtelėjo jos brolis. – Kaip ta kiaulė iš pasakos; o gal ten buvo asilas?

Ji nusijuokė, švelniai patapšnodama jam kelį.

– Asilas, negalėjęs pasirinkti tarp šieno ir ropių ir galiausiai nustipęs badu, – paaiškino Izabelė, įsiterpdama – kaip išmanė – tarp tetos ir vyro, kurį šią popietę tokio pobūdžio kalbos varė iš proto. Knygos atverstos; išvados nepadarytos; o jis sėdi tarp žiūrovų.

„Mes liekame sėdėti“, „Mes – žiūrovai“. Žodžiai šią popietę nebenorėjo ramiai sugulti į sakinį. Jie sukilo, tapo grėsmingi ir grūmojo kumščiais. Šią popietę jis nebuvo Džailsas Oliveris, atvykęs pažiūrėti kasmetinio kaimiečių vaidinimo; jis buvo prikaltas prie uolos ir priverstas pasyviai stebėti neapsakomą siaubą. Tai buvo matyti iš jo veido; ir Iza, neišmanydama, ką pasakyti, staiga ir beveik tyčia išvertė kavos puodelį.

Viljamas Dodžas sugavo jį bekrentantį. Akimirką palaikė rankoje. Apvertė. Iš blyškiai melsvos sukryžiuotų durklų žymės dugno glazūroje jis atpažino, kad puodelis angliškas, pagamintas greičiausiai Notingame apie 1760 metus. Jo išraiška, kai jis įvertino durklus ir priėjo prie šios išvados, Džailsui davė dar vieną kabliuką, ant kurio jis galėjo pamauti savo įniršį – patogiai, kaip pakabinamas paltas. Pataikūnas; padlaižys; ne doras, tiesus, paprastas žmogus, bet kirkintojas ir virvučių tampytojas; pojūčių čiupinėtojas; įnoringas ir išrankus; delsiantis ir gaištantis; ne toks, kuris mylėtų moterį atvirai, – Dodžo galva atsidūrė šalia Izos galvos, – o paprasčiausias... Sulig tuo žodžiu, kurio negalėjo ištarti visiems girdint, Džailsas piktai sučiaupė lūpas; žiedas su antspaudu ant jo mažojo piršto atrodė raudonesnis, nes oda aplink jį pabalo vyrui įsikibus į kėdės porankius.

– O, smagumėlis! – melodingu balsu sušuko ponia Manreza. – Visko po truputį. Daina, šokis, paskui spektaklis,

vaidinamas pačių kaimiečių. Nors, – pakreipusi galvą į šoną, viešnia atsisuko į Izabelę, – esu tikra, kad pjesę parašė *ji*. Ar ne, ponia Džails?

Iza nuraudo ir tai paneigė.

– Jei klaustumėte manęs, – tęsė ponia Manreza, – atvirai kalbant, nesugebu sujungti nė dviejų žodžių. Nesuprantu, kaip čia yra, – tokia patauška, tokia ilgaliežuvė, o paėmusi į rankas rašiklį... – Ji padarė grimasą ir suspaudė pirštus taip, lyg laikytų rašiklį. Tačiau šitokiu būdu ant staliuko laikomas rašiklis visiškai atsisakė judėti. – O jau mano rašysena... tokia išvirtusi... tokia nevėkšliška... – Ji padarė dar vieną grimasą ir numetė įsivaizduojamą rašiklį.

Viljamas Dodžas labai delikačiai pastatė puodelį ant lėkštelės.

– O štai *jis*, – tarė ponia Manreza, lyg kalbėdama apie delikatumą, su kuriuo Dodžas atliko tą veiksmą, ir tokią pat meistrystę priskirdama jo rašymui, – rašo nuostabiai. Kiekvienas laiškas sudėtas tobulai.

Jie visi ir vėl į jį sužiuro. Jis tučtuojau susikišo rankas į kišenes.

Izabelė atspėjo žodį, kurio neištarė Džailsas. Kas čia bloga, jei jis iš tiesų toks? Kam teisti vienam kitą? Ar mes vienas kitą pažįstame? Ne čia, ne dabar. Bet kažkur šis debesis, ši pluta, ši dvejonė, ši dulksna... Ji ieškojo rimo, bet nerado; kažkur tikrai švies viena saulė ir viskas, be abejonių, bus aišku.

Ji krūptelėjo. Ją vėl pasiekė juoko garsai.

– Man regis, aš juos girdžiu, – tarė ji. – Jie ruošiasi. Persirenginėja krūmynuose.

Panelė La Trob žirgliojo pirmyn ir atgal tarp palinkusių beržų. Vieną ranką buvo įbrukusi giliai į švarko kišenę; kitoje laikė popieriaus lapą. Ji skaitė, kas ten buvo parašyta. Iš pažiūros atrodė kaip įgulos vadas, trepsintis po laivo denį. Palinkę grakštūs medžiai, kurių sidabrinę žievę puošė juodos apyrankės, buvo nutolę apytiksliai per laivo ilgį.

Lis ar nelis? Išlindo saulė; ir, pridengusi akis judesiu, deramu admirolui savo kvarterdeke, ji apsisprendė surizikuoti ir pasirodymą surengti lauke. Dvejonės išsisklaidė. Visas scenos rekvizitas, sukomandavo ji, privalo būti perneštas iš klojimo į krūmus. Tai buvo padaryta. O aktoriai, kol ji davėsi ten ir šen, prisiėmusi visą atsakomybę ir laikydama kumščius už giedrą, ne darganą, persirenginėjo gervuogyne. Iš ten ir sklido juokas.

Drabužiai išdraikyti gulėjo ant žolės. Kartono karūnos, sidabrinio popieriaus kardai, turbanai iš virtuvinių rankšluosčių po šešis pensus buvo numesti ant žolės arba nublokšti į krūmus. Patamsyje kažkas švysčiojo raudoniu ir purpuru; saulėje žybčiojo sidabras. Kostiumai priviliojo drugius. Raudonis ir sidabras, mėlis ir geltonis atsidavė šiluma ir saldumu. Admirolai godžiai siurbė virtuvinių rankšluosčių aromatą, kopūstiniai baltukai gėrė ledinę sidabrinio popieriaus vėsą. Skrajodami, ragaudami, grįždami jie mėgavosi spalvomis.

Panelė La Trob stabtelėjo ir apžvelgė sceną. „Yra potencialo..." – sumurmėjo. Mat už kiekvienos ką tik parašytos pjesės jau slypėjo nauja. Prisidengusi akis ji apsidairė. Drugiai skrajoja; šviesa keičiasi; vaikai šokinėja; motinos juokiasi...

„Nieko nesuprantu“, – burbtelėjo ji ir vėl pradėjo žingsniuoti.

Už akių ją vadino „Generole“, kaip kad ponią Svifin – „Nupušėle“. Šiurkštus būdas ir drūtas stotas; storos kulkšnys ir tvirti batai; greiti sprendimai, išlojami gomuriniu balsu – visa tai „tampė juos už ūsų“. Žmonės nemėgo būti varinėjami pavieniui. Tačiau susijungę į dalinius jai paklusdavo. Kažkas juk turi vadovauti. Be to, visada bus kam suversti kaltę. O jeigu prapliuptų lyti?

– Panele La Trob! – dabar šaukė jie. – Ką darysim su šituo?

Ji stabtelėjo. Deividas ir Airisė laikė uždėję rankas ant gramofono. Jį reikėjo paslėpti; bet ne per toli, kad žiūrovai girdėtų. Tik ar jos kas klauso? Kur lapais apkaišytos užtvaros? Atneškite jas. Tuo žadėjo pasirūpinti ponas Stretfildas. Kur ponas Stretfildas? Nematyti jokio dvasininko. Gal jis klojime? „Tomi, bėk ir jį pakviesk.“ – „Tomio reikės pirmoje scenoje.“ – „Tada Berilė...“ Motinos ginčijosi. Vienas vaikas atrinktas; kitas – ne. Šviesiems plaukams suteiktas neteisėtas pranašumas prieš tamsius. Ponia Eberi neleido Fanei vaidinti dėl dilgėlinės. Kaime dilgėlinė buvo vadinama kitu žodžiu.

Ponios Bol troba ne pati švariausia. Per karą ponia Bol gyveno su meilužiu, kol jos vyras sėdėjo apkasuose. Visa tai panelė La Trob žinojo, bet nenorėjo kištis. Ji pliumptelėjo į siuvinėjimo tinklelį tarsi sunkus akmuo į lelijų kūdrą. Kryžminiai dygsneliai išsiardė. Ją domino tik po vandeniu glūdinčios šaknys. Tarkim, tuštybė juos visus mokė nuolankumo. Vaikinai troško didelių vaidmenų; merginos – dailių apdarų. Reikėjo skaičiuoti kiekvieną penį. Dešimt svarų – riba. Vadi-

nasi, susitarimai nieko nebereiškė. Įsijautę į susitarimus, jie nematė to, ką matė ji, – aplink galvą apvyniotas virtuvinis rankšluostis dienos šviesoje atrodo kur kas prabangiau už tikrą šilką. Jie pjovėsi tarpusavyje; panelė La Trob į pjautynes nesikišo. Laukdama pono Stretfildo, ji žirgliojo nuo beržo prie beržo.

Kiti medžiai buvo nuostabiai tiesūs. Ne pernelyg taisyklingi; tačiau pakankamai, kad primintų kolonas bažnyčioje; bažnyčioje be stogo; katedroje po atviru dangum, kur laigančios kregždės dėl medžių taisyklingumo atrodė tarsi judėtų pagal tam tikrą šabloną, šoktų, kaip rusai, tik ne pagal muziką, o pagal negirdimą savo laukinių širdžių ritmą.

Juokas nuščiuvo.

– Privalome apsišarvuoti kantrybe, – vėl prabilo ponia Manreza. – Nebent galėtume pagelbėti? – pridūrė ji, žvelgdama per petį. – Sunešioti kėdes?

Kandišas, sodininkas ir tarnaitė tempė į lauką kėdes – žiūrovams. O žiūrovams nebuvo ką veikti. Ponia Manreza užgniaužė žiovulį. Jie sėdėjo tylėdami. Žiūrėjo į vaizdą, lyg viename iš tų laukų galėtų kas nors nutikti ir palengvinti tą nepakeliamą naštą – tylomis, nieko neveikiant sėdėti tarp žmonių. Jų mintys ir kūnai buvo pernelyg, bet nepakankamai, arti. Mes neturime teisės, jautė kiekvienas iš jų atskirai, nei jausti ar mąstyti atskirai, nei užmigti. Mes esame pernelyg, bet nepakankamai, arti. Tad jie neramiai muistėsi.

Kaitra sustiprėjo. Debesys išsisklaidė. Dabar visur buvo vien saulė. Saulėkaitoje vaizdas atrodė suplokštėjęs, nutilęs,

nurimęs. Karvės nejudėjo; karščio trupiniai atsimušė nuo plytų sienos, kuri nebeteikė pavėsio. Senasis ponas Oliveris giliai atsiduso. Jo galva loštelėjo; ranka nuslydo. Ji nuslydo per colį nuo žolėje gulinčio šuns galvos. Senis ją staigiai truktelėjo ir pasidėjo ant kelių.

Džailsas niūriai žvelgė į tolį. Sunertais pirštais tvirtai suspaudęs kelius, jis stebeilijo į lygius laukus. Taip ir sėdėjo – tylomis stebeilydamas ir niūriai žvelgdamas į tolį.

Izabelė jautėsi įkalinta. Pro kalėjimo grotas, pro jas atmušantį miego rūką moterį daužė bukos strėlės; iš pradžių meilės, paskui neapykantos. Dėl kitų žmonių kūnų nei meilės, nei neapykantos ji nejautė aiškiai. Aiškiausiai jautė – per pietus išgėrė saldaus vyno – troškulį. „Šalto vandens stiklinė, šalto vandens stiklinė“, – kartojo ji, kol išvydo vandenį, apsuptą žvilgančio stiklo sienų.

Ponia Manreza troško atsipalaiduoti ir susirangyti kur kampe su pagalve, paveikslų kaupinu žurnalu ir maišeliu saldainių.

Ponia Svifin ir Viljamas peizažą tyrinėjo objektyviai ir nešališkai.

Kokia pagunda, kokia nepaprasta pagunda leisti peizažui triumfuoti; apmąstyti jo bangavimą; leisti banguoti savo paties mintims; leisti kontūrams išilgėti ir išsitempti – štai taip – vienu staigiu judesiu.

Ponia Manreza pasidavė, pasitempė, pasilenkė ir atsistojo.

– Koks vaizdas! – sušuko ji, apsimesdama, kad nukrato cigaretės pelenus, o iš tikrųjų slėpdama žiovulį. Tada atsiduso, apsimesdama, kad išreiškia ne savo mieguistumą, o kažką, kas susiję su jos jausmais kraštovaizdžiui.

Niekas jai neatsakė. Lygūs laukai žėravo žaliai geltona, mėlynai geltona, raudonai geltona ir vėl mėlyna spalva. Tas pasikartojimas buvo beprasmis, bjaurus, bukinantis.

– Na, tai, – tyliai tarė ponia Svifin, tarsi būtų išlaukusi tinkamos akimirkos prabilti, tarsi būtų prisižadėjusi, o dabar būtų metas tesėti pažadą, – eime, eime, aprodysiu jums namą.

Ji nesikreipė į nieką konkrečiai. Bet Viljamas Dodžas suprato, kad kvietimas skirtas jam. Jis pašoko ant kojų lyg žaislas, staiga truktelėtas už virvutės.

– Kiek energijos! – pusiau atsiduso, pusiau nusižiovavo ponia Manreza.

„Ar išdrįsiu eiti kartu?" – klausė savęs Izabelė. Jie eis į vidų; labiau už viską ji troško šalto vandens, stiklinės šalto vandens; bet troškulys išgaravo, išstumtas sunkios pareigos prieš kitus. Ji stebėjo, kaip jie eina – ponia Svifin netvirtu, bet lengvu žingsniu; greta jos Dodžas, išsitiesęs, iškėlęs galvą – per deginčias plyteles, pro įkaitusią sieną, kol pasiekė namo pavėsį.

Nukrito degtukų dėžutė – Bartolomėjaus. Jis ją paleido; numetė. Jis išėjo iš žaidimo; jam buvo vis vien. Nusvarinęs galvą ant peties, nukoręs ranką šuniui virš galvos, jis miegojo; knarkė.

Ponia Svifin akimirką stabtelėjo koridoriuje tarp staliukų paauksuotomis kojelėmis.

– Čia, – tarė ji, – yra laiptai. O dabar pakilsime aukštyn.

Ji ėmė lipti pirma, pora pakopų lenkdama svečią. Jiems bekopiant suskilinėjusioje drobėje skleidėsi geltono satino klostės.

– Ne prosenelė, – paaiškino ponia Svifin, kai jie atsidūrė viename aukštyje su portretu. – Bet mes ją savinamės, nes pažįstame jau – ak, šitiek metų. Kas ji buvo? Kas ją nutapė? – Ji palingavo galvą. Nutvieksta saulės spindulių ji švytėjo, lyg pasirengusi pokyliui. – Bet man ji gražiausia mėnesienoje, – pridūrė ponia Svifin ir vėl ėmė kopti laiptais.

Lipdama į viršų ji šiek tiek pūškavo. Užlipusi ranka perbraukė laiptų aikštelės sienoje sustatytas knygas, lyg jos būtų Pano fleita.

– Štai čia poetai, giminingi mums savo mąstysena, pone... – sumurmėjo ponia Svifin. Ji pamiršo jo pavardę. Ir vis dėlto išskyrė jį iš kitų.

– Pasak mano brolio, namas buvo atgręžtas į šiaurę dėl užuovėjos, o ne į pietus dėl saulės. Todėl žiemą čia drėgna. – Ji patylėjo. – Na, tai kas toliau?

Ji stabtelėjo. Priešais buvo durys.

– Rytinis kambarys. – Ji atidarė duris. – Mano motina čia priimdavo svečius.

Abipus grakštaus raižyto židinio atsukti vienas į kitą stovėjo du foteliai. Jis žvilgtelėjo jai per petį.

Ji uždarė duris.

– Dabar į viršų, vėl į viršų. – Jie vėl ėmė kopti. – Lipam laiptais vis aukščiau, – šnopavo ji, regis, regėdama nematomą procesiją, – į lovelę kuo greičiau.

– Vyskupas; keliautojas; pamiršau net jų vardus. Man nerūpi. Pamirštu.

Ponia Svifin stabtelėjo prie lango ir praskleidė užuolaidą. Apačioje matėsi saulės nupliekstas sodas. Žolė buvo glotni ir spindinti. Flirtuodami krypavo trys balti balandžiai, puoš-

nūs lyg damos vakarinėmis suknelėmis. Siūbuodami elegantiškais kūnais, mažytėmis rausvomis kojytėmis, mažulyčiais žingsneliais jie trepeno po žolę. Staiga suplazdėję pakilo, apsuko ratą ir nuskrido.

– O dabar, – tarė ponia Svifin, – apžiūrėsim miegamuosius. – Ji dusyk labai raiškiai pabeldė į duris. Pakreipusi galvą įsiklausė. – Niekada negali žinoti, – sumurmėjo, – gal ten kas yra. – Tada plačiai atidarė duris.

Jis beveik vylėsi viduje ką nors išvysti – nuogą, pusnuogį ar priklaupusį maldai. Bet kambarys buvo tuščias. Tai buvo tvarkingas kaip paveikslėlis svečių miegamasis, kuriame jau kelis mėnesius niekas nebuvo apsistojęs. Ant tualetinio stalelio stovėjo žvakės. Lovatiesė be raukšlelės. Ponia Svifin priėjo prie lovos.

– Štai čia, taip, čia, – ji paglostė lovatiesę, – aš gimiau. Šioje lovoje.

Jos balsas tapo tylus. Ji prisėdo ant lovos krašto. Be abejo, buvo pavargusi nuo lipimo, nuo karščio.

– Bet mes turime kitus gyvenimus – manau, tikiuos, – sumurmėjo ponia Svifin. – Mes gyvename kituose, pone... Gyvename daiktuose.

Ji kalbėjo paprastai. Sukaupusi jėgas. Kalbėjo taip, lyg privalėtų nugalėti nuovargį iš malonės nepažįstamajam, svečiui. Ji pamiršo jo vardą. Du kartus pratarė „pone“ ir užtilo.

Baldai buvo praėjusio amžiaus vidurio mados, tikriausiai įsigyti iš Meiplų penktajame dešimtmetyje. Kilimas margintas smulkiais violetiniais taškeliais. Baltas apskritimas prie praustuvo žymėjo vietą, kur anksčiau stovėjo pamazgų kibiras.

Ar jam derėjo pasakyti: „Aš Viljamas"? Jis norėjo. Ji, tokia sena ir gležna, užkopė laiptais. Dalijosi savo mintimis, nesijaudindama, nepaisydama, kad jis ją palaikys, o taip ir buvo, nenuoseklia, sentimentalia, paika. Ji ištiesė jam pagalbos ranką, kai laiptai tapo statūs. Ji atspėjo jo rūpestį. Jis girdėjo, kaip sėdėdama ant lovos ji dainuoja, tabaluodama mažomis kojelėmis: „Ateik pažiūrėti mano kriauklelių, ateik pažiūrėti mano geldelių, ateik pažiūrėti mano paukštelio, tupinčio ant laktelės" – seną vaikišką dainelę, kokiomis raminami vaikai. Stovėdamas prie spintelės kampe jis matė jos atspindį veidrodyje. Atskirtos nuo kūnų jų akys, bekūnės akys, šypsojosi jų akims veidrodyje.

Paskui ji pakilo nuo lovos.

– Na, – tarė ji, – kas toliau? – ir nutrepeno koridoriumi. Vienos durys paliktos praviros. Visi buvo išėję į sodą. Kambarys atrodė tartum įgulos apleistas laivas. Vaikai, matyt, žaidė – kilimo vidury stovėjo bėras arkliukas. Auklė, matyt, siuvo – ant stalo gulėjo drobės atraiža. Kūdikis, matyt, gulėjo lopšyje. Lopšys buvo tuščias.

– Vaikų kambarys, – pasakė ponia Svifin.

Žodžiai išsipūtė ir įgavo simbolinę prasmę. „Mūsų padermės lopšys", – tarytum sakė ji.

Dodžas nuėjo prie židinio, kur prisegtas prie sienos puikavosi paveikslėlis su niufaundlandu, iškirptas iš kalėdinio žurnalo. Kambarys kvepėjo šiltai ir saldžiai; džiūstančiais drabužiais; pienu; sausainiais ir pašildytu vandeniu. „Geri draugai" – taip vadinosi paveikslėlis. Pro atviras duris kažkas šmurkštelėjo. Jis atsigręžė. Senutė buvo ištipenusi į koridorių ir palinkusi prie lango.

Jis paliko praviras duris laukti sugrįžtančios įgulos ir prisijungė prie ponios Svifin.

Kieme po langais rinkosi automobiliai. Siauri juodi jų stogai rikiavosi vienas prie kito it kaladėlės ant grindų. Vairuotojai šokinėjo nuo sėdynių; senyvos damos atsargiai kėlė juodas kojas, apautas bateliais su sidabrinėmis sagtimis; senyvi ponai taisėsi dryžuotas kelnes. Jauni vyrai su šortais išlipo vienoje pusėje; merginos su kūno spalvos pėdkelnėmis – kitoje. Buvo girdėti, kaip gūra ir šiugžda geltonas žvyras. Žiūrovai rinkosi į vaidinimą. Bet jiedu, besižvalgantys pro langą, buvo simuliantai, pravaikštininkai. Abu iki pusės išlindę pro langą.

O tada papūtė vėjas ir visos muslino užuolaidos išplasnojo lauk, tarsi didinga deivė, pakilusi iš pavaldinių apsupto sosto, būtų išskleidusi savo gintaro spalvos apdarą, o kiti dievai, matydami ją pakylančią ir žengiančią, būtų ėmę juoktis, ir jų juokas neštų ją į priekį.

Ponia Svifin pasitaisė plaukus, nes juos sutaršė vėjas.

– Pone... – pradėjo ji.

– Aš Viljamas, – įsiterpė jis.

Ji apdovanojo jį žavios jaunos merginos šypsena, tarytum vėjas būtų sušildęs žiemišką mėlį jos akyse ir pavertęs jį gintaru.

– Pagrobiau jus, – atsiprašė ji, – Viljamai, iš jūsų draugų, nes pajutau čia įtampą...

Ponia Svifin palietė savo kaulėtą kaktą, ant kurios it mėlynas kirminas pulsavo mėlyna gysla. Bet jos akys tebežibėjo akiduobėse. Jis matė vien jos akis. Ir troško prieš ją atsiklaupti, pabučiuoti ranką ir tarti: „Mokykloje jie užvertė

ant manęs pamazgų kibirą, ponia Svifin; kai pakėliau akis, pasaulis atsidavė pamazgom, ponia Svifin; taigi vedžiau; bet mano vaikas nėra mano, ponia Svifin. Aš – pusvyris, ponia Svifin; žolėje besirangantis šizofreniškas gyvačiukas, ponia Svifin; toks, kokį mane pamatė Džailsas; bet jūs mane išgydėte...“ Taip jis norėjo prabilti; bet nepratarė nė žodžio; ir vėjas nupluošė koridoriais, išpūsdamas užuolaidas.

Ir jis, ir ji dar kartą pažvelgė žemyn į geltoną žvyrą, pusmėnuliu supantį duris. Jai persisvėrus pro langą kryželis ant grandinėlės sutabalavo, pagaudamas saulės spindulį. Kaip ji galėjo leistis prislegiama to blizgančio simbolio? Kam paženklinti save, tokią lakią, tokią nepastovią, tuo atvaizdu? Jam bežiūrint į kryželį, jiedu nustojo buvę pravaikštininkai. Ratų parpimas įgavo balsą. „Skubėk, skubėk, skubėk, – tarytum ragino jie, – nes pavėluosi. Skubėk, skubėk, skubėk, nes užims geriausias vietas.“

– O, – sušuko ponia Svifin, – ten ponas Stretfildas!

Ir jie pamatė dvasininką, augalotą dvasininką, nešiną lapota užtvara. Jis žingsniavo tarp automobilių autoritetingo asmens, kurio laukiama, tikimasi ir kuris štai ateina, povyza.

– Metas, – tarė ponia Svifin, – eiti ir prisijungti...

Ji neužbaigė sakinio, tarsi būtų turėjusi dvi nuomones, besiblaškančias čia dešinėn, čia kairėn, lyg pakilę nuo žolės balandžiai.

Žiūrovai rinkosi. Jie plūdo takais ir plito po veją. Vieni buvo seni; kiti – pačiame žydėjime. Tarp jų buvo vaikų. Tarp jų, kaip būtų pastebėjęs ponas Figis, buvo garbiausių šeimų atstovų – Daisiai iš Dentono; Vikamai iš Aulsviko; ir taip toliau. Kai kurie čia gyveno per šimtmečius, niekada nepardavę

nė akro. Kita vertus, buvo ir naujakurių, tokių, kaip Manrezos, atnaujinusių senus namus, įsirengusių vonios kambarius. Bei saujelė nei šiokių, nei tokių, kaip Kobetas iš Kobs Kornerio, pensininkas, gyvenantis, kaip svarstė žmonės, iš arbatos plantacijos pajamų. Ne iš turtų. Jis pats tvarkėsi namus ir mėgo kapstytis sode. Automobilių gamyklos ir oro uosto statybos į apylinkes buvo pritraukusios daug laikinų, atvykstančių ir išvykstančių gyventojų. Dalyvavo ir ponas Peidžas, reporteris, atstovaujantis vietiniam laikraščiui. Tačiau apskritai, jei Figis asmeniškai būtų pasirodęs renginyje ir šaukęs visus pavardėmis, pusė susirinkusių damų ir džentelmenų būtų pareiškę: „*Adsum*; esu čia vietoj savo senelio ar prosenelio“, ir tai visai tikėtina. Šią pačią akimirką, 1939 metų birželį, pusę keturių popiet, jie sveikino vieni kitus ir, sėsdamiesi į gretimas, jei pasisekdavo, vietas, kalbėjosi: „Na ir baisų namą pastatė Pais Korneryje! Akis bado! O tie vasarnamiai! – ar matėt?“

Vėlgi, jeigu Figis pavardėmis būtų pašaukęs kaimiečius, šie irgi būtų atsiliepę. Ponios Sands mergautinė pavardė buvo Ailif; Kandišo motina buvo kilusi iš Perių. Tai jiems šventoriuje sukasti tie žali kauburiai, dėl kurių žemė per amžius liko puri. Teisybė, ponui Stretfildui bažnyčioje parapijonis šaukiant pavardėmis pasitaikydavo pravaikštų. Motociklas, autobusas ir kinas – jiems kaltę suversdavo ponas Stretfildas, šaukdamas parapijonis pavardėmis.

Terasoje eilėmis rikiavosi išskleidžiamosios kėdės, auksuoti krėslai, skolinti pinti foteliai ir vietiniai sodo suoliukai. Vietų pakako visiems. Bet kai kurie mieliau įsitaisė ant žemės. Panelė La Trob buvo teisi: „Pati ta vieta vaidinimui!“

Veja buvo lygi kaip teatro grindys. Kylanti terasa sudarė natūralią sceną. Medžiai rėmino sceną tarsi pilioriai. Žmonių siluetus puikiai išryškino dangaus fonas. O diena, nepaisant visų būgštavimų, išaušo labai graži. Tobula vasaros popietė.

– Kaip pasisekė! – kalbėjo ponia Karter. – Pernai...

Tuo metu prasidėjo spektaklis. Tik ar tai buvo spektaklis? Pūkšt, pūkšt, pūkšt, aidėjo iš krūmų. Tokį garsą skleidžia mechanizmai, kai kas nors užsikerta. Vieni skubiai atsisėdo, kiti liovėsi plepėję, lyg būtų prasikaltę. Visi sužiuro į krūmus. Nes scena buvo tuščia. Pūkšt, pūkšt, pūkšt, krūmuose pūkštė aparatas. Kol jie sunerimę žvalgėsi, užbaigdami pradėtus sakinius, pasirodė maža mergytė, panaši į rausvą rožės pumpurą; užėmė savo vietą ant demblio, už lapais išpuošto puskupolio, ir sucypsėjo:

Ponai ir vargšai, kreipiuos į visus...

Vadinasi, visgi spektaklis. O gal prologas?

Ateikite šventėn pažiūrėti į mus (tęsė ji)
Vaidinimas šitas, akys nemeluos,
Paremtas istorija mūsų salos.
Aš esu Anglija...

„Ji yra Anglija“, – kuždėjosi žiūrovai. „Prasideda.“ „Prologas“, – patikslindavo, žiūrėdami į programėlę.

– *Aš esu Anglija,* – vėl cyptelėjo mergytė; ir užtilo.

Pamiršo žodžius.

– Paklausykit! Paklausykit! – linksmai šūktelėjo senyvas vyriškis balta liemene. – Bravo! Bravo!

– Kad juos galas! – susikeikė už medžio pasislėpusi panelė La Trob. Ji nužvelgė pirmą eilę. Spindėjo, lyg užklupti speigo, kuris juos pakando ir sustingdė vienoje pozoje. Tik piemuo Bondas atrodė gyvas ir natūralus.

– Muziką! – paragino ji. – Muziką! – Bet aparatas tęsė: pūkšt, pūkšt, pūkšt.

– *Naujagimis vaikas...* – pasufleravo ji.

– *Naujagimis vaikas,* – tęsė Filisė Džouns,

Išplukdytas bangų
Jūros neramios po galingos audros,
Suvisam šią salą atskyrusios
Nuo prancūzų ir vokiečių žemių.

Mergytė žvilgtelėjo sau per petį. Pūkšt, pūkšt, pūkšt, pukšėjo aparatas. Jai už nugaros tarp medžių viena ilga vora ėmė judėti pakuliniais marškiniais vilkintys kaimiečiai. Jie dainavo, bet žiūrovai negirdėjo nė žodžio.

– *Aš esu Anglija,* – tęsė Filisė Džouns, atsisukusi į žiūrovus,

Nūdien – silpna ir maža,
Tik vaikas, patys matot...

Jos žodžiai apšaudė publiką tarsi mažų kietų akmenukų kruša. Ponia Manreza pačiame viduryje šypsojosi; bet jautė, lyg oda jai šypsantis eižėtų. Tarp jos, dainuojančių kaimiečių ir cypsinčio vaikelio žiojėjo milžiniška tuštuma.

Pūkšt, pūkšt, pūkšt, pūkštė aparatas tarsi javų kombainas karštą dieną.

Kaimiečiai dainavo, bet pusę jų žodžių nupūtė vėjas.

Iškirtę kelius... į viršukalnę... užlipom. Žemai slėnyje... kiaulė, šernas, meitėlis, raganosis, šiaurės elnias... Įsikasėm į viršukalnę... Šaknis tarp akmenų įleidom... Sėjom javus... kol patys... žemėn pa—si—sė—jom...

Žodžiai pamažu užtilo. Pūkšt, pūkšt, pūkšt, pukšėjo aparatas. Kol pagaliau išstenėjo melodiją!

Šarvais apsitaisęs
Narsus Roderikas
Stiprus ir šarvuotas
Drąsus ir bebaimis
Tvirtas ir linksmas
Žiū – atjoja kariai...

Populiari herojiška melodija bliovė ir trimitavo. Panelė La Trob stebėjo iš už medžio. Raumenys atsileidę; ledai pralaužti. Apkūnioji dama per vidurį ranka ėmė mušti kėdę į taktą. Ponia Manreza niūniavo:

Mano namai Vindzore, šalia karčemos.
„Karalius Jurgis" – taip ji vadinas.
Ir patikėkit manim, vyručiai,
Be jokių klausimų...

Ji leidosi nešama melodijos. Orumą, ramybę ir gerą nuotaiką spinduliuojanti laukinukė buvo šventės karalienė. Vaidinimas prasidėjo. Ir čia pat nutrūko.

– Och, – pasislėpusi už medžio bambėjo panelė La Trob, – tos pauzės mane pribaigs!

– Atsiprašau, kad vėluoju, – pasakė ponia Svifin. Ji prasibrovė tarp kėdžių ir atsisėdo šalia brolio.

– Kas vyksta? Praleidau prologą. Anglija? Ta maža mergytė? Jos jau nebėra...

Filisė buvo dingusi nuo demblio.

– O čia kas tokia? – paklausė ponia Svifin.

Tai buvo Hilda, dailidės dukra.

Dabar ji stovėjo Anglijos vietoje.

– *O, Anglija išaugo...* – pasufleravo panelė La Trob.

– *O, Anglija išaugo į mergelę,* – uždainavo Hilda.

(„Koks gražus balsas!" – sušuko kažkas.)

Su rožėmis plaukuos,
Laukinėm rožėm, raudonom rožėm,
Ji klaidžioja po pievas pindama
Vainiką puošt kasoms.

– Pagalvėlė? Labai ačiū, – padėkojo ponia Svifin, pasikišdama ją sau po nugara. Tada palinko į priekį. – Tai Anglija Čoserio laikais, kaip suprantu. Ji švenčia gegužinę, o gal riešutauja. Jos plaukuose gėlės... Bet kas tie veikėjai už jos... – parodė ji. – Kenterberio piligrimai? Pažvelk!

Kaimiečiai visą tą laiką vaikštinėjo tarp medžių. Jie dainavo; bet buvo girdėti tik vienas kitas žodis: *...išrausę žolėje*

vėžes... pastatę pakelėj namus... Vėjas išpūtė jungiamuosius jų giesmės žodžius, o galiausiai, pasiekę paskutinį medį, jie užtraukė:

Prie šventojo kapo... prie mauzoliejaus... mes, mylintieji... tikintieji... ateiname...

Jie sustojo į būrelius.

Tada pasigirdo šurmulys, ir vaidinimas nutrūko. Brazdėjo stumdomos kėdės. Iza atsisuko pažiūrėti. Atvyko ponas Rupertas Heinsas su ponia, kuriuos užlaikė avarija kelyje. Jis sėdėjo už kelių eilių nuo jos, į dešinę, apsirengęs pilkai.

Tuo metu piligrimai, atidavę pagarbą kapui, kaip buvo galima suprasti, grėbė šieną:

Pabučiavau merginą ir ją paleidau,
O su kita pasivoliojau
Šiauduose ir ant šieno...

Štai ką jie dainavo, grėbdami ir vėtydami nematomą šieną, kai ji vėl apsidairė.

– Anglijos istorijos vaizdai, – poniai Svifin paaiškino ponia Manreza. Ji kalbėjo pakeltu maloniu balsu, tarsi senolė būtų buvusi kurčia. – Linksmoji Anglija. – Ir energingai paplojo.

Dainorėliai spruko į krūmus. Melodija nutrūko. Pūkšt, pūkšt, pūkšt, žagsėjo aparatas. Ponia Manreza žvilgtelėjo į programėlę. Užtruks iki vidurnakčio, nebent ką nors praleistų. Ankstyvieji bretonai; Plantagenetai; Tiudorai; Stiuar-

tai – juos ji išbraukė, bet gal vieną kitą valdymo laikotarpį ir pamiršo.

– Ambicinga, tiesa? – kreipėsi ji į Bartolomėjų, kol jie laukė vaidinimo. Pūkšt, pūkšt, pūkšt, pukšėjo aparatas. Ar galima kalbėtis? Ar galima judėti? Ne, nes pasirodymas tęsėsi. Tačiau scena buvo tuščia; tiktai karvės mūkė pievose; tik girdėjosi gramofono adata. Tas jos tik, tik, tik tarytum laikė juos, apimtus transo, drauge. Scenoje ničnieko nevyko.

– Aš ir nenutuokiau, kad mes taip gražiai atrodom, – sušnibždėjo ponia Svifin Viljamui. Nejaugi? Vaikai; piligrimai; už piligrimų – medžiai, o už šių – laukai; regimojo pasaulio grožis atėmė jam žadą. Tik, tik, tik, toliau tiksėjo aparatas.

– Žymi laiką, – sau panosėje burbtelėjo senasis Oliveris.

– Kuris mums neegzistuoja, – sumurmėjo Liusė. – Mes teturime dabartį.

– Ar to nepakanka? – paklausė savęs Viljamas. Grožis – argi jo nepakanka? Bet čia Iza sudvejojo. Jos nuogos įrudusios rankos nervingai pakilo prie galvos. Ji pusiau pasisuko kėdėje. „Ne, tik ne mums, turintiems ateitį“, – tarytum sakė ji. Ateitį, trikdančią mūsų dabartį. Ko ji ieškojo? Viljamas irgi atsisuko, pasekė jos žvilgsnį, bet išvydo tik pilkai apsirengusį vyrą.

Tiksėjimas liovėsi. Gramofonas užgrojo šokių melodiją. Iza niūniavo į taktą: „Ko aš prašau? Pakilt aukščiau, nuskristi ten, kur nėr sudie, kur akys susitinka...“

– O! – sušuko ji garsiai. – Tik pažiūrėkit į ją!

Visi plojo ir juokėsi. Iš už krūmų išlindo Karalienė Elžbieta – Eliza Klark, licencijuota tabako pardavėja. Nejau tai ta pati ponia Klark iš kaimo krautuvės? Ji buvo efektingai

išsipuščiusi. Jos galva, nusagstyta perlais, kyšojo iš milžiniškos rauktinės apykaklės. Satino apdarai krito žvilgančiomis klostėmis. Sagės po šešis pensus žibėjo it kačių ir tigrų akys; sviro perlai; jos pelerina buvo pasiūta iš sidabro atraižų – tiesą sakant, plaušinių, kokiomis šveičiamos keptuvės. Ji atrodė kaip epochos įsikūnijimas. O kai užsilipo ant scenos viduryje pastatytos muilo dėžės, matyt, simbolizuojančios uolą vandenyne, tapo kone milžiniška. Krautuvėje būtų galėjusi be vargo pasiekti lašinių paltį ar aliejaus skardinę. Kurį laiką ji taip ir stovėjo – iškili, viešpataujanti – ant muilo dėžės, už nugaros dangumi plaukiant debesims. Pakilo vėjas.

Galingos žemės karalienė...

Tokie buvo pirmieji jos žodžiai, pasigirdę pro kurtinamą juoką ir aplodismentus.

Laivų ir barzdotų vyrų valdovė (plyšavo ji)
Hokinso, Frobišerio, Dreiko,
Apelsinus jai tysiančių, luitus sidabro,
Deimantų krovinius, aukso dukatus,
Laukianti prieplaukoj, vakarų žemėj –
(ji kumščiu pagrūmojo skaisčiai mėlynam dangui)
Bokštelių, smailių ir rūmų valdovė –
(ranka mostelėjo namo pusėn)
Tai man dainavo Šekspyras –
(sumūkė karvė. Sučirpė paukštis.)
Lakštingalėlis, strazdas giesmininkas (tęsė ji)
Laukinėj girelėj žalioj,

Džiaugsmingai giedojo, pagarbindamas Angliją ir karalienę,
O tada nuskardėjo
Per granitą ir akmenis
Nuo Vindzoro iki Oksfordo
Garsus, duslus juokas
Kariūno, meilužio,
Kovotojo, dainiaus.
Gražuolis pelenų spalvos plaukais
(ji ištiesė savo tamsią, mėsingą ranką)
Ištiesęs rankas su džiaugsmu pasitiko
Iš salų karalystės pargrįžusius
Jūreivius narsius...

Pakilęs gūsis pamėgino nuplėšti jai karūną. Ši, apsunkusi nuo perlų, vos laikėsi viršugalvyje. Aktorei teko prilaikyti nuometą, kurį grasino nusinešti vėjas.

„Juokas, garsus juokas", – sumurmėjo Džailsas. Gramofono melodija svirduliavo į šalis, lyg apgirtusi nuo linksmumo. Ponia Manreza ėmė mušti į taktą koja ir niūniuoti.

– Bravo! Bravo! – šaukė ji. – Sena tarka tebeturi smarvės! – ir ji nesidrovėdama išbarškino vulgarius dainuškos žodžius, tuo labai pagelbėdama Elžbietos epochai. Mat nuometas vis-gi atsisegė, ir didžioji Eliza pamiršo savo tekstą. Bet žiūrovai taip garsiai kvatojo, kad niekam tai nerūpėjo.

„Man ima temti protas"*, – sumurmėjo Džailsas į tos pačios dainuškos taktą. Žodžiai išplaukė į paviršių – jis prisiminė: „Pakirstas elnias, kurio liesą šoną pervėrė dygliai pasaulio žiauraus... Ištremta iš šventės muzika tapo ironiška...

* Citata iš Šekspyro *Karaliaus Lyro* (vertė A. Churginas).

Šventoriaus šmėkla, kuriai ūbauja pelėda ir šaiposi gebenė, bar-bar-barbendama į langą... Nes jie nebegyvi, o aš... aš... aš...“, – kartojo jis, pamiršęs žodžius, piktai žiūrėdamas į tetą Liusę, kuri sėdėjo palinkusi į priekį, pravėrusi burną, plodama mažais kaulėtais delneliais.

Iš ko jie juokiasi?

Matyt, iš Alberto, kaimo paikšio. Nė perrengti jo nereikėjo. Jis išėjo į sceną ir tobulai atliko savo vaidmenį. Išslinko vilkdamas kojas per žolę, maivydamasis ir vaipydamasis*.

Žinau, kur lizdelį suka zylutė (pradėjo jis),
Sąvašyne. Žinau, žinau –
Ko gi aš nežinau?
Visas jūsų paslaptis, damos,
Ir jūsų, ponuliai, žinau...

Strakaliodamas pro pirmą žiūrovų eilę, Albertas kiekvienam paeiliui gašliai mirktelėjo. Dabar jis pašė ir kedeno Elizos Didžiosios sijonus. Eliza pliaukštelėjo jam per ausį. Albertas jai žnybtelėjo. Jam buvo baisiai smagu.

– Albertas linksminasi iš peties, – burbtelėjo Bartolomėjus.

– Kad tik jo priepuolis neištiktų, – sumurmėjo Liusė.

– *Žinau... žinau...* – krizeno Albertas, straksėdamas aplink muilo dėžę.

„Kaimo paikšis“, – sušnabždėjo kūninga juodaodė – ponia Elmherst – atvykusi iš kaimo už dešimties mylių, kur jie irgi turėjo savo kvailelį. Negražu. O ką, jei jis staiga padarytų ką

* Iš ten pat.

nors siaubinga? Anava, pešioja Karalienės sijonus. Ji pusiau prisidengė akis, jei jis išties padarytų ką nors siaubinga.

Šuoliuote, strakséte (tęsė Albertas),
Vidun pro langą, lauk pro duris,
Ką girdi mažas paukštelis? (Jis švilptelėjo, susikišęs pirštus burnon.)
Aure! Ten pelytė...
(Suvaidino besivejąs per žolę.)
Laikrodis muša!
(Išsitiesė ir išpūtė žandus, lyg pūstų pienės pūkus.)
Viens, du, trys, keturi...

Ir nušokavo sau, lyg jo pasirodymas būtų baigtas.

– Pagaliau baigėsi, – ponia Elmherst atsidengė veidą. – O kas toliau? Gyvasis paveikslas?..

Mat padėjėjai, mikliai iššokę iš krūmų, aplink Karalienės sostą sustatė popierines širmas, kurios neva vaizdavo sienas. Ant žemės priklojo meldų. O piligrimai, iki tol žygiavę ir dainavę antrame plane, dabar susibūrė aplink Elizą, stovinčią ant muilo dėžės, lyg vaidintų spektaklio žiūrovus.

Ar jie ruošėsi suvaidinti spektaklį dalyvaujant Karalienei Elžbietai? O gal čia „Gaublio“ teatras?

– Kas rašoma programėlėje? – susidomėjo ponia Herbert Vintrop, keldama lornetą prie akių.

Murmėdama panosėje ji permetė akimis vos įskaitomą kalkinę kopiją. Taip, tai buvo scena iš spektaklio.

– Apie netikrą hercogą; ir berniuku persirengusią princesę; seniai prarastas įpėdinis pasirodo besąs elgeta, nes ant

skruosto turi apgamą; o Karintija – hercogo dukra, pasiklydusi oloje, – įsimyli Fernandą, kurį kūdikystėje į kraitelę įdėjo sena ragana. Jie susituokia. Manau, taip viskas ir bus, – pasakė ji, pakėlusi akis nuo programėlės.

– Teprasideda vaidinimas, – įsakė didžioji Eliza. Į sceną įšlepsėjo sena ragana.

(„Ponia Oter iš Endhauzo", – sumurmėjo kažkas.)

Ji įsitaisė ant pakavimo dėžės ir ėmė muistytis, raudama susivėlusius plaukus ir linguodama į šalis, lyg būtų sena žiežula kamino kampe.

(„Ragana, išgelbėjusi teisėtą įpėdinį", – paaiškino ponia Vintrop.)

Žiemos naktis tat buvo (užkriokė ji)
Prisimenu, nors man dabar žiema ar vasara – vis viena.
Tai sakot, šviečia saulė? Patikėsiu, pone.
„Ak, bet žiema dabar, visur pasklidęs rūkas."
Žiema ar vasara – vis viena Elžbei,
Kampe skaičiuojančiai rožančiaus karolius.
Ne šiaip sau buriančią.
Kiekvienas karoliukas (iškėlė suspaudusi tarp nykščio ir smiliaus) –
Tai nusikaltimas!
Žiemos naktis tat buvo, prieš gaidgystę,
Gaidys giedojo tik tada, kai jis išėjo –
Žmogus su gobtuvu ant veido, rankom kruvinom
Su kūdikiu kraitelėj.
Šis kiauktelėjo gailiai, žaislelio lyg prašytų,
Kvailutis vargšas!

Verkšleno, kniurkė – negalėjau nugalabyt!
Už tai, Marija dangiška, atleisk man
Tas nuodėmes, kurių pridirbau prieš gaidgystę!
Išaušus nuslinkau prie upeliūkščio,
Kur lankosi žuvėdros ir garnys įkaltas
Lyg gėdos stulpas pelkių pakrašty...
Kas ten?
(Į sceną išeina trys jauni vyrai ir puola prie jos.)
– *Atėjote manęs kankinti, ponai?*
Nedaugel kraujo rankoj šioj belikę,
(iš po sudriskusių skarmalų ji iškišo liesą dilbį)
Dangaus šventieji, saugokit mane!

Ji rėkė. Jie rėkė. Visi drauge rėkė taip garsiai, kad buvo sunku suprasti, ką sako: regis, šit ką: *Ar ji pamenanti, kaip prieš geras dvi dešimtis metų tarp meldų paslėpė vaikelį lopšyje? Kūdikį kraitelėje, ragana! Kūdikį kraitelėje?* – rėkė jie. *Staugia vėjas ir klykia baublys,* – atkirto ji.

– Nedaugel kraujo rankoj šioj belikę, – pakartojo Izabelė.

Tai buvo visa, ką ji išgirdo. Scenoje dėjosi tokia makalynė – priekurtė žiežula atsakinėjo plyšaujantiems jaunikaičiams, siužetas buvo painiai užsuktas – ji nieko nesuprato.

Ar siužetas svarbu? Ji pasigręžė ir žvilgtelėjo per dešinįjį petį. Siužetas egzistavo vien tam, kad sukeltų emociją. Buvo tik dvi emocijos: meilė ir neapykanta. Nebuvo reikalo sukti galvos dėl siužeto. Gal panelė La Trob tai ir turėjo mintyje, perkirsdama šį mazgą per vidurį?

Nesijaudinkite dėl siužeto: siužetas nieko nereiškia.

Bet kas gi vyko? Pasirodė Princas.

Timptelėjusi jį už rankovės, senė atpažino apgamą ir, susmukusi į savo kėdę, suriko:

– *Mano vaikelis! Mano vaikelis!*

Tada įvyko atpažinimas. Jaunasis Princas (Albertas Peris) buvo kone negyvai užmyluotas sudžiūvusiame žiežulos glėbyje. Staiga jis krūptelėjęs atšoko.

– *Antai ji ateina!** – sušuko jis.

Visi atsisuko pažiūrėti, kaip antai ateina Silvija Edvards balto satino suknia.

Kas ateina? Iza atsisuko. Lakštingalos giesmė? Perlas juodoj nakties ausy? Įkūnyta meilė.

Visos rankos buvo pakeltos; visi veidai spoksojo.

– *Būk pasveikinta, saldžioji Karintija!* – tarė Princas, nusikeldamas skrybėlę. O ji, pakėlusi akis, atsakė:

– *Mano meile! Mano lorde!*

– Šito ir gana. Gana. Gana, – kartojo Iza.

Visa kita tebuvo daugžodžiavimas, pasikartojimas.

Tuo tarpu senė, kadangi to buvo gana, susmuko atgal į kėdę, saujoje gniauždama rožinį.

———

– *Pažvelkite į raganą – senoji Elžbė nesveikuoja!*

(Visi ją apspito.)

Ji nebegyva!

———

Senė tįsojo be gyvybės ženklų. Minia atsitraukė. Ramybės, leiskime jai išeiti. Tai, kuriai visa dabar kaip viena, vasara ar žiema.

* Citata iš Šekspyro *Otelo* (vertė A. Churginas).

Ramybė buvo trečioji emocija. Meilė. Neapykanta. Ramybė. Šios trys emocijos nusakė visą žmogaus gyvenimą. Dabar kunigas, kuriam raiškiai kalbėti trukdė vatiniai ūsai, žengė į priekį ir paskelbė palaiminimą.

Ištraukit jai iš rankų susiraizgiusių gyvenimo sruogų verpstę
(jie išlaisvino jos sunertas rankas)
Ir suvisam tepasimiršta jos trapumas.
Pašaukite liepsnelę, kvieskit karetaitę.
Ir rožės tekrenta į tamsraudonį karstą.
(Iš pintinių barstomi žiedlapiai.)
Uždenkite lavoną. Miegok ramiai.
(Jie uždengė lavoną.)
O jums, gerieji ponai (jis pasisuko į laimingąją porą)
Te iš Dangaus palaiminimais lyja!
Ir saulė pavydi te kuo skubiausiai
Nakties užuolaidą užtraukia. Lai groja muzika
Ir laisvas Rojaus oras tesaugo jūsų miegą!
Veskit šokį!

Užbliovė gramofonas. Hercogai, šventikai, piemenys, piligrimai ir tarnai susikibo už rankų ir ėmė šokti. Paikšis lakstė aplinkui. Susikibę rankomis, surėmę galvas, jie šoko aplink Elžbietos epochą įkūnijančią didingą ponios Klark figūrą – licencijuotą tabako pardavėją, pasilipusią ant muilo dėžės.

Tai bent makalynė; kratinys; užburiantis spektaklis (Viljamui), sukurtas iš šviesos ir šešėlių žaismo ant pusnuogių, fantastiškai spalvingų, šokuojančių, trūkčiojančių, švytuojančių kojų ir rankų. Jis plojo tol, kol paskaudo delnai.

Ponia Manreza plojo garsiai. Šiaip ar taip, ji buvo karalienė; o jis (Džailsas) – atšiaurus didvyris.

– Bravo! Bravo! – šaukė ji, o jos entuziazmas vertė atšiaurųjį herojų nepatogiai muistytis kėdėje.

Tuo metu senyva dama triračiame vežimaityje, dama, kurios santuoka su vietiniu lordu jo beverčiame titule ištrynė pavardę, kuri buvo gerbiama dar tais laikais, kai ten, kur dabar stovi bažnyčia, augo gervuogės ir erškėčiai, – ji buvo tokia čionykštė, kad net jos kūnas, suluošintas artrito, priminė nerangų dabar beveik išnykusį naktinį gyvį, – plojo ir garsiai juokėsi, jos juokas priminė ūmiai pabaidyto kėkšto čerksėjimą.

– Cha, cha, cha! – kvatojo ji, įsitvėrusi į porankius plikomis, ligos susuktomis rankomis.

– Gegužinė, gegužinė, – plyšavo aktoriai. – Šokam, trypiam, sukamės ratu, gegužinė, gegužinė...

Žodžiai neturėjo reikšmės; nesvarbu, kas ką dainavo. Jie sukosi ratu, apsvaigę nuo muzikos. O paskui panelė La Trob iš už medžio davė ženklą, ir šokis baigėsi. Susidarė procesija. Didžioji Eliza nulipo nuo muilo dėžės. Prisilaikydama sijonus, žirgliodama plačiais žingsniais, apsupta hercogų ir princų, lydima susikibusių įsimylėjėlių, aplink šokinėjant paikšiui Albertui, procesiją užbaigiant lavonui neštuvuose, Elžbietos epocha išėjo iš scenos.

– Prakeikimas! Po galais! Kad juos kur! – iš pykčio panelė La Trob susitrenkė kojos pirštą į šaknį. Tai buvo jos pralaimėjimas; tai buvo Pertrauka. Savo trobelėje kurpdama tą beviltišką niekalą, ji sutiko šičia nutraukti pjesę vergaudama publikai – ponios Sands bambėjimui apie arbatą; apie vakarienę – šioje vietoje ji perkirto spektaklį pusiau. Nebesuval-

dydama kunkuliuojančių emocijų, ji išsiliejo. Davė signalą: Filise! Ir Filisė vėl išdygo ant demblio scenos viduryje.

Ponai ir vargšai, kreipiuos į visus (sucypsėjo ji)
Pasirodymas baigtas, daugiau nebebus.
Ragana, princas – buvo, neliko.
Pumpuras pražydo; žiedas nukrito.
Tačiau netruks išaušti nauji laikai,
Nes mes – istorijos vaikai,
Ir paslapčių dar turim, pamatysit,
Pamatysit...

Jos balselis nuslopo. Niekas nebesiklausė. Sukišę galvas į programėles žiūrovai perskaitė: „Pertrauka". Nutraukdamas deklamavimą, garsiakalbis žmonių kalba pranešė: „Pertrauka". Pusvalandžio pertrauka – arbatai. Paskui užbliovė gramofonas:

Šarvais apsitaisęs
Narsus Roderikas
Stiprus ir šarvuotas
Drąsus ir bebaimis, ir t. t., ir pan.

Tada jau žiūrovai sukruto. Vieni žvaliai pašoko ant kojų; kiti – klupinėdami, ieškodami savo lazdelių, skrybėlaičių, rankinių. O kai jie pakilo ir apsisuko, muzika pasikeitė. Dabar gramofonas giedojo: *Išsibarstę mes.* Dejavo: *Išsibarstę mes.* Skundėsi: *Išsibarstę mes,* kol žiūrovai plūdo vejomis ir takais, išmargindami žolę spalvotomis dėmėmis: *Išsibarstę mes.*

Poniai Manrezai atslūgo įtampa. *Išsibarstę mes.* „Laisvai, drąsiai, nieko nebijodami (ji pastūmė iš kelio sulankstomąją kėdę). Berneliai ir mergelės (ji žvilgtelėjo per petį, bet Džailsas stovėjo atsukęs nugarą). Sekit, sekit, sekit paskui mane... Ak, pone Parkeri, kaip malonu ir *jus* čia matyti! Skubu arbatos!"

„Išsibarstę mes, – jai įkandin niūniuodama sekė Izabelė. – Viskas baigta. Banga atūžė. Išmetė mus į krantą, apdujusius ir sutrikusius. Vienišus, atskirtus nuo visų gargžduotame krante. Trivirvis lynas nutrūko... Dabar štai seku (ji atstūmė savo kėdę... Vyras pilku kostiumu pasimetė minioje tarp bugienių) paskui tą seną paleistuvę (ji kreipėsi į pasitempusią gėlėtą figūrą priešais) gerti arbatos."

Dodžas ėjo atsilikęs. „Kažin, – murmėjo jis, – man išeiti ar pasilikti? Gal pasukti kitu keliu? Ar sekti, sekti, sekti paskui išsibarsčiusią draugiją?"

Išsibarstę mes, rypavo muzika; *išsibarstę mes.* Džailsas stypsojo it baslys plūstančiame sraute.

„Sekti? – Jis paspyrė savo kėdę. – Ką? Kur? – Jo šviesūs teniso bateliai atsimušė į medį. – Niekur. Bet kur." Jis liko stovėti kaip įkaltas.

Kobetas iš Kobs Kornerio, vienas sėdėjęs po araukarija, atsistojęs burbtelėjo: „Ir kas dėjosi jos galvoje? Ką ji sumąstė? Kaip jai šovė mintis aplipdyti senovę tomis puošmenomis – tais pigiais blizgučiais, ir priversti juos lipti, lipti, lipti į araukariją – šitą beždžionės galvosūkį?"

Išsibarstę mes, aimanavo muzika; *išsibarstę mes.* Jis pasisuko ir lėtai nupėdino paskui tolstančius svečius.

Liusė, traukdama iš po kėdės rankinę, broliui sučiulbėjo:

– Bartai, mielasis, eime su manimi... Ar prisimeni tą spektaklį, kurį būdami vaikai pastatėme savo kambaryje?

Jis prisiminė. Tas žaidimas vadinosi „Raudonodžiai“: nendrės stiebas ir akmenėlis, aplink kurį apvyniotas raštelis.

– Bet mums, mano senoji Sinde, – jis susirado skrybėlę, – žaidimas baigtas. – Galvoje turėjo žvilgčiojimą, šnairavimą ir tamtamo ritmą. Jis atkišo seseriai parankę. Ir jie lengvu žingsniu patraukė namo. Ponas Peidžas, reporteris, pasižymėjo: „Ponia Svifin: ponas B. Oliveris“, o atsisukęs dar prirašė: „Ledi Eslip iš Eslipo dvaro“, mat pastebėjo senyvąją damą, kurią vežimaityje stūmė jos liokajus, – jiedu ir užbaigė procesiją.

Iš brūzgynuose paslėpto gramofono aidint atsisveikinimo žodžiams, publika išsiskirstė. *Išsibarstę*, graudeno jis; *išsibarstę mes.*

Panelė La Trob pagaliau išlindo iš savo slėptuvės. Plūstančią, srūvančią per žolę, per žvyrą – vieną akimirką ji suturėjo juos kartu – išsibarsčiusią draugiją. Argi ji ištisas dvidešimt penkias minutes nepriverté jų matyti? Perteikta vizija leido atsikvėpti nuo agonijos... vieną akimirką... vieną akimirką. Ir muzika užtilo sulig paskutiniuoju žodžiu: *mes.* Ji girdėjo vėjo šnarėjimą šakose. Matė Džailsą Oliverį, stovintį nugara į žiūrovus. Ir Kobetą iš Kobs Kornerio. Ji nepriverté jų pamatyti. Tai buvo nesėkmė, dar viena prakeikta nesėkmė! Kaip visada. Jos vizija nuo jos pabėgo. Apsisukusi ji nupėdino prie aktorių, persirenginėjančių dauboje, kur drugiai gėrėjosi sidabrinio popieriaus kardais, kur virtuviniai rankšluosčiai šešėlyje atrodė kaip telkšantys geltonio klanai.

Kobetas išsitraukė laikrodį. Trys valandos iki septintos, pamanė jis; tada reikės palaistyti augalus. Jis apsisuko.

Džailsas, suskleidęs savo kėdę, irgi apsisuko, tik į kitą pusę. Patraukė į klojimą trumpiausiu keliu, per laukus. Šią sausą vasarą kelias per laukus buvo kietas kaip plyta. Šią sausą vasarą kelias buvo nuklotas akmenimis. Jis paspyrė – kietą gelsvą akmenį, aštrų akmenį, briaunotą, lyg koks laukinis jį būtų pasigalandęs strėlei. Barbarų laikų akmuo; priešistorinis. Akmenų spardymas buvo vaikų žaidimas. Jis prisiminė taisykles. Pagal žaidimo taisykles, vieną akmenį, tą patį, privaloma nuspirti iki tikslo. Tarkim, vartų ar medžio. Jis žaidė vienas. Tikslas buvo vartai – juos reikėjo pasiekti dešimčia spyrių. Pirmasis spyris buvo Manreza (geismas). Antrasis – Dodžas (iškrypimas). Trečiasis – jis pats (bailys). Taip pat ir ketvirtasis, penktasis ir visi kiti.

Jam pavyko pasiekti vartus dešimčia spyrių. O tenai, įsitaisiusi žolėje, susirangiusi į samanų žalumo žiedą, gulėjo gyvatė. Negyva? Gyva, paspringusi praryta rupūže. Gyvatė nepajėgė nuryti, rupūžė nepajėgė nustipti. Nuo spazmų susitraukinėjo šonkauliai, sunkėsi kraujas. Kaip gimdymas, tik atvirkščiai – monstriška inversija. Taigi jis pakėlė pėdą ir jas užmynė. Masė sugniužo ir ištryško. Balta teniso batelių drobė nuo kraujo paraudo ir tapo lipni. Tačiau tai buvo veiksmas. Veiksmas jį nuramino. Kruvinais bateliais jis nužingsniavo į klojimą.

Klojimas, Kilmingasis Klojimas, klojimas, pastatytas prieš septynis šimtus metų, vieniems primenantis graikų šventovę, kitiems – viduramžius, daugumai – praėjusį amžių, ir beveik niekam – nūdieną, stovėjo tuščias.

Didingos durys buvo praviros. Nuo stogo iki grindų driko šviesos stulpas, panašus į geltoną transparantą. Nuo gegnių sviro popierinių rožių pynės, atlikusios nuo Karūnavimo dienos. Palei vieną sieną stovėjo ilgas stalas, ant kurio pūpsojo elektrinis virdulys, lėkštutės ir puodeliai, pyragaičiai ir sumuštiniai su sviestu. Klojimas buvo tuščias. Pro landas nardė pelės arba stovėjo ant užpakalinių kojų, kažką krimsdamos. Kregždės buvo užsiėmusios šiaudinių lizdų lipdymu plyšiuose tarp gegnių. Nesuskaitoma galybė įvairiausių vabalų ir vabzdžių rausė išdžiūvusią medieną. Benamė kalė tamsiame kampe, kur riogsojo maišai, buvo įsirengusi migį sau ir šunyčiams. Visos tos akys, išsiplėtusios ir susiaurėjusios, vienos prisitaikiusios prie šviesos, kitos – prie tamsos, susmigo į jį iš visų pakampių. Uolų kramsnojimą ir šiugždenimą nutraukė tyla. Ore padvelkė saldumu ir riebumu. Ant pyrago įsitaisiusi mėsinė musė savo trumpu straubliuku ėmė baksnoti kietą geltoną glajų. Ant saulės nutviekstos geltonos lėkštės plazdėdamas šildėsi drugelis.

Bet artinosi ponia Sands. Prasibrovė pro minią. Pasuko už kampo. Pamatė praviras duris. Tik niekada nematydavo drugelių, o pelės jai tebuvo juodi grumsteliai virtuvės stalčiuose; plaštakes sugaudavo į saują ir paleisdavo pro langą. Kalės jai tereiškė nedoras tarnaites. Jei tenai būtų buvusi katė, ji būtų ją pamačiusi – bet kuri katė, išbadėjusi katė niežuotu pasturgaliu, sugriaudavo užtvanką jos bevaikėje širdyje. Bet katės nebuvo. Klojimas buvo tuščias. Ir ji bėgte, lekuodama, skubėdama pasiekti klojimą ir užimti savo vietą prie arbatos virdulio, kol nesusirinko svečiai, pasiekė klojimą. Drugelis nuskrido, pakilo ir mėsinė musė.

Paskui ponią Sands įgarmėjo tarnai ir pagalbininkai – Deividas, Džonas, Airinė, Luisas. Vanduo virė. Garas rūko. Pyragas buvo supjaustytas. Kregždės šaudė nuo gegnės prie gegnės. Pasirodė svečiai.

– Senasis gerasis klojimas... – pasakė ponia Manreza, sustodama tarpduryje. Ne jos būdui stumdytis su kaimiečiais. Jos būdui – ramiai sustoti, sujaudintai klojimo grožio; dairytis; leisti kitiems užeiti pirmiems.

– Labai panašų turim Leitome, – tarė ponia Parker, sustojusi dėl tų pačių priežasčių. – Tik, – pridūrė ji, – gal ne tokį didelį.

Kaimiečiai susibūrė už jos. Paskui dvejodami ją apėjo.

– O kokie papuošimai... – gėrėjosi ponia Manreza, dairydamasi, ką pasveikinti. Ji stoviniavo šypsodamasi, laukdama. Tada pasirodė senoji ponia Svifin. Ji irgi dairėsi viršun, bet ne į girliandas. Į kregždes.

– Jos parskrenda kasmet, – paaiškino ji. – Tie patys paukščiai. – Ponia Manreza geranoriškai nusišypsojo, nepuldama neigti senutės prasimanymo. Vargu, pagalvojo ji, ar tai tie patys paukščiai.

– Papuošimai, įtariu, atlikę nuo Karūnavimo dienos, – tarė ponia Parker. – Mes irgi saviškių neišmetėm. Pasistatėm bendruomenės salę.

Ponia Manreza nusijuokė. Ji prisiminė. Jai ant liežuvio galo sukosi anekdotas apie viešąjį tualetą, pastatytą pagerbiant tą pačią progą, ir kaip meras... Ar ji galėtų papasakoti? Ne. Besidairanti į kregždes senutė atrodė pernelyg rafinuota.

„Rafenuota“, – ponia Manreza pataisė žodį savo naudai, užtvirtindama teisę būti laukiniu vaiku, kurio prigimtis,

kaip jai atrodė, buvo „tiesiog žmogaus prigimtis“. Jai atrodė, kad sugeba įvertinti senutės „rafenuotumą“, kaip ir to jaunuolio humorą; kurgi tas malonus vyrukas Džailsas? Ji niekur jo nematė; Bilio irgi. Kaimiečiai vis dar trepsėjo prie durų. Jiems reikėjo ko nors, kas užvestų linksmybes.

– Nežinau, kaip jūs, bet aš mirštu, kaip noriu arbatos! – pareiškė ji viešumai skirtu balsu ir žengė į priekį. Pasičiupo drūtą porceliano puodelį. Ponia Sands, teikdama pirmenybę, suprantama, ponams, skubiai įpylė arbatos. Deividas ištiesė gabalą pyrago. Ponia Manreza pirmoji atsigėrė, pirmoji atsikando. Kaimynai tebemindžikavo gale. „Demokratija – pasakos“, – tarė ji sau. Jos pavyzdžiu pasekė ponia Parker, ji irgi pasiėmė puodelį. Žmonės jas stebėjo. Jos vedė; visi kiti sekė iš paskos.

– Kokia gardi arbata! – išsijuosusios gyrė abi, kad ir kokia šlykšti ji buvo, lyg vandenyje pavirintos rūdys, o pyragas nutupėtas musių. Bet jos atliko pareigą visuomenei.

– Jos parskrenda kasmet, – tarė ponia Svifin, nepaisydama, kad niekas jos neklauso. – Iš Afrikos. – Kaip ir tada, spėjo ji, kai klojimo vietoje dar buvo pelkė.

Klojimas prisipildė žmonių. Kilo garai. Barškėjo porcelianas; klegėjo balsai. Iza prasispraudė prie stalo.

„Išsibarstę mes“, – murmėjo ji. Atkišo puodelį, kad pripiltų arbatos. Paskui vėl jį paėmė. „Leiskit man nusigręžti, – murmėjo ji nusigręždama, – nuo daugybės, – ji ilgesingai apsidairė aplink, – porceliano veidų, glazūruotų, kietų. Atsidurti toli, alėjos gale, kur auga riešutmedis ir gudobelė, kol pasieksiu norų šulinį, kur mažasis skalbėjos sūnus... – ji įsimetė į arbatą du gabalėlius cukraus, – andai įmetė segtu-

ką. Ir gavo arklį, ar bent taip žmonės kalba. Tik kokį man norą įmesti į šulinį? – Ji apsidairė. Vyriškio pilku kostiumu, dvarininko, niekur nesimatė; aplink nebuvo nieko, ką ji pažinotų. – Kad vandenys užsitrauktų man virš galvos. Norų šulinio vandenys“, – užbaigė ji.

Jos murmesį užgožė porceliano barškėjimas ir klegesys. „Cukraus reikės?“ – girdėjosi aplinkui. „Tik šlakelį pieno? O jums?“ – „Arbatos be pieno ir be cukraus. Tokią mėgstu labiausiai.“ – „Ar ne per stipri? Leiskit, praskiesiu vandeniu.“

„To ir norėjau, – tęsė Iza, – įmetus segtuką. Vandens. Vandens...“

„Turiu pasakyti, – kalbėjo balsas jai už nugaros, – kad iš karaliaus ir karalienės pusės tai drąsu. Kalbama, kad jie vyksta į Indiją. Ji atrodo tokia miela. Viena mano pažįstama sakė, kad jo plaukai...“

„Ir lapai, – mąstė Iza, – į vandenį kristų, lapai nebegyvi. Ar liūdėčiau daugiau nematydama gudobelės ir riešutmedžio? Negirdėdama virpančios strazdo giesmės, nematydama danguje nardančio, oro bangas čiaužančio geltono genelio?“

Ji žiūrėjo į kanarėlės geltonumo girliandas, atlikusias nuo Karūnavimo dienos.

„Man rodos, į Kanadą, ne į Indiją“, – tarė balsas jai už nugaros. Kitas balsas atsakė: „Nejau tikite viskuo, ką rašo laikraščiai? Tarkim, apie Vindzoro hercogą. Jis išsilaipino pietiniame krante. Jį pasitiko karalienė Marija. Ji pirko baldus – tai faktas. O laikraščiai rašo, kad ji pasitiko jį...“

„Vienų viena, po medžiu, nudžiūvusiu medžiu, kurs visą dieną kužda apie jūrą, girdėdamas atjojant Raitelį...“ – Iza už-

baigė nugirstą frazę. Tada krūptelėjo. Greta stovėjo Viljamas Dodžas.

Jis nusišypsojo. Ji nusišypsojo. Jie buvo sąmokslininkai; abu murmėjo dainas, kurių išmokė dėdė.

– Tai pjesė, – paaiškino ji. – Ta pjesė sukasi ir sukasi mano galvoje.

– Būk pasveikinta, saldžioji Karintija. Mano meile. Mano gyvenime, – pacitavo jis.

– Mano lorde, mano suverene, – ironiškai nusilenkė ji.

Ji buvo išvaizdi. Jis būtų norėjęs matyti ją ne stovinčią prie arbatinio, bet su tomis savo stiklo žalumo akimis, putliu kūnu, plačiu kaip piliorius sprandu klūpančią priešais kaliją ar vynmedį. Jis būtų norėjęs, kad ji pasakytų: „Eime. Aprodysiu jums šiltnamį, kiaulidę, arklides.“ Bet ji nepasakė nieko, ir jiedu taip ir liko stoviniuoti – įsikibę į puodelius, prisimindami spektaklį. Paskui jis pamatė, kaip jos veidas persimaino, lyg būtų persivilkusi iš vienos suknelės į kitą. Pro minią veržėsi mažas berniukas, atsitrenkdamas tai į sijonus, tai į kelnes, tarytum būtų plaukęs aklomis.

– Čia! – sušuko ji, pakėlusi ranką.

Berniukas nuskuodė tiesiai prie jos. Suprantama, tai buvo jos mažylis, jos sūnelis, jos Džordžas. Ji davė jam pyrago; ir puodelį pieno. Paskui atėjo auklė. Ir ji vėl persirengė. Šį kartą, sprendžiant iš jos akių išraiškos, tai buvo kažkas panašaus į tramdomuosius marškinius. Apžėlęs, išvaizdus, energingas jaunas vyras mėlynu švarku žalvarinėmis sagomis, stovintis dulkėtos šviesos spindulyje, buvo jos sutuoktinis. O ji – jo žmona. Jų santykiai, kaip jis jau pastebėjo per pietus, buvo, kaip rašoma romanuose, „įtempti“. Spektaklio metu jis at-

kreipė dėmesį, kaip jos nuoga ranka nervingai pakilo prie peties, kai ji atsigręžė – į ką? Bet štai ir jis; ir tie raumenys, tie gaurai, tas vyriškumas panardino jį į emocijas, kuriose nebuvo vietos protui. Jis pamiršo, kaip ji būtų atrodžiusi priešais vynmedžio lapą šiltnamyje. Jis žiūrėjo tik į Džailsą; žiūrėjo ir žiūrėjo. Ir apie ką jis ten stovėdamas mąsto? Tikrai ne apie Izą. Apie ponią Manrezą?

Ponia Manreza klojimo viduryje baigė murkti savo arbatą. Kaipgi man atsikratyti, svarstė ji, tos ponios Parker? Kaip tos moterys jai įkyrėdavo – jei tik būdavo jos sluoksnio! Ji niekada nesibodėjo žemesnės klasės atstovėmis – virėjomis, krautuvininkėmis, fermerių žmonomis; nei aukštesnės – kunigaikštienėmis, hercogienėmis; nuobodulį jai keldavo tik jos pačios klasės moterys. Taigi ji staiga pasišalino, palikdama ponią Parker vieną.

– O, ponia Mur, – pasveikino ji sargienę. – Kaip jums patiko vaidinimas? O mažyliui ar patiko? – Ji meiliai žnybtelėjo kūdikiui. – Man jis pasirodė nė kiek ne prastesnis už visa tai, ką esu mačiusi Londone... Bet mes nenusileisim. Pastatysim savo pjesę. *Savo* klojime. Parodysim jiems, – (čia ji mirktelėjo stalo link; šitiek daug pirktinių pyragų, šitiek mažai naminių) – kaip *mes* tai darom.

Skaldydama juokelius, ji pasisuko; išvydo Džailsą; pagavo jo žvilgsnį; ir mostu pakvietė prieiti. Jis prisigretino. Betgi kas – ji žvilgtelėjo žemyn – nutikę jo bateliams? Jie buvo kruvini. Ją persmelkė neaiškus jausmas, kad šitaip jis įrodė jai savo narsą. Neaiškus, bet malonus. Pačiupusi jį už parankės,

ji pajuto: aš – Karalienė, o jis – mano herojus, mano paniuręs herojus.

– Tenai ponia Nil! – sušuko ji. – Grynas stebuklas, ne moteris, toji ponia Nil! Ponia Nil vadovauja mūsų pašto skyriui. Ji sugeba skaičiuoti mintinai, ar ne, ponia Nil? Dvidešimt penki ženkliukai po puspensį, du pakeliai antspauduotų vokų ir pakelis atvirukų – kiek iš viso bus, ponia Nil?

Ponia Nil nusijuokė; ponia Manreza nusijuokė; šyptelėjo ir Džailsas, žiūrėdamas sau į batus.

Ji tampėsi jį po visą klojimą, pirmyn ir atgal, nuo vieno prie kito. Ji pažinojo visus. Kiekvienas iš jų buvo visapusiškai puikus žmogus. Ne, jokiu būdu, jau šito tai ji neleisianti – kalba ėjo apie luošą Pinsento koją. „Ne, ne. Neleisim jums išsisukti, Pinsentai." Gal jis ir negali ridenti rutulių, užtat gali mušti lazda. Džailsas pritarė. Žuvis ant kabliuko reiškė tą patį ir jam, ir Pinsentui; taip pat ir kėkštai, ir šarkos. Pinsentas liko laukuose; Džailsas įsidarbino kontoroje. Ir tiek. O ji buvo visapusiškai puikus žmogus, privertusi jį pasijusti nebe žiūrovu, o aktoriumi, drauge su ja sukančiu ratus po klojimą.

Priėję galines duris, jie rado ant vindzorinių kėdžių susėdusią senukų porą, Liusę ir Bartolomėjų.

Kėdės buvo atneštos specialiai jiems. Ponia Sands per tarnus atsiuntė arbatos. Nebuvo reikalo verstis per galvą ir ginti demokratijos principus su minia grumiantis prie stalo.

– Kregždės, – tarė Liusė, laikydama puodelį ir žiūrėdama į paukščius. Susijaudinusios dėl netikėtos draugijos, kregždės skraidžiojo nuo gegnės prie gegnės. Jos perskrido Afriką, perskrido Prancūziją, kad sugrįžtų namo perėti. Sugrįždavo metai iš metų. Kai dar nebuvo kanalo, kai žemėje, ant kurios

stovėjo vindzorinė kėdė, šėlo rododendrai, o prie jų skaisčiai raudonų žiočių sirpė kolibriai, kaip ji tą rytą perskaitė savo „Istorijos metmenyse“... Čia Bartas pakilo nuo kėdės.

Bet ponia Manreza kategoriškai atsisakė sėstis į jo vietą.

– Sėdėkite, jūs tik sėdėkite, – ji vėl pasodino jį ant kėdės. – Aš pritūpsiu ant žemės. – Ji pritūpė. Niūrusis karžygys liko stovėti sargyboje.

– O jums kaip patiko vaidinimas? – pasiteiravo ponia Manreza.

Bartolomėjus pažvelgė į sūnų. Jo sūnus nieko neatsakė.

– O jums, ponia Svifin? – prirėmė ji senutę.

Liusė, žiūrėdama į kregždes, kažką pralemeno.

– Vyliausi, kad jūs man paaiškinsite, – tarė ponia Manreza. – Ar tai sena pjesė? Ar nauja?

Niekas neatsakė.

– Žiūrėkite! – sušuko Liusė.

– Į paukščius? – užversdama galvą paklausė ponia Manreza.

Vienas paukštelis snape nešėsi šiaudą; šiaudas iškrito.

Liusė suplojo delnais. Džailsas nusisuko. Teta, kaip visada, iš jo šaipėsi.

– Eime? – tarė Bartolomėjus. – Metas antram veiksmui?

Ir jis sunkiai pakilo nuo kėdės. Nelaukdamas nei ponios Manrezos, nei Liusės, jis nupėdino paskui sūnų.

„Kregžde, mano sese, o sesule kregžde“, – murmėjo Bartolomėjus, apgraibomis ieškodamas portsigaro.

Ponia Manreza buvo sudirgusi. Tai kuriems galams ji pritūpė ant grindų? Nejaugi jos kerai blėsta? Abu vyrai pasišalino. Tačiau, būdama veikli moteris, net apleista vyriškos

lyties atstovų, ji nesiruošė kentėti rafenuotos senolės kankinimų nuoboduliu. Ji nerangiai atsistojo ir ėmė taisytis plaukus, tarytum ir pati jau būtų ketinusi eiti, nors buvo visiškai ne taip, ir jos šukuosena atrodė kuo tvarkingiausiai. Kobetas iš savo kampo jos žaidimą permatė kiaurai. Jam buvo pažįstama žmonių prigimtis Rytuose. Tokia pati ji buvo ir Vakaruose. Jo laukė augalai – gvazdikai, gvaizdūnės, snapučiai. Jis automatiškai žvilgtelėjo į rankinį laikrodį – įsidėmėjo, kad laistyti reikės septintą, – ir toliau stebėjo žaidimą moters, nusekančios paskui vyrą prie stalo – kaip Rytuose, taip ir Vakaruose.

Viljamas, kuriam draugiją prie stalo palaikė ponia Parker ir Iza, stebėjo, kaip jis artinasi. Stiprus ir šarvuotas, drąsus ir bebaimis, tvirtas ir linksmas – jo galvoje suskambo populiarus maršas. Herojui prisiartinus, Viljamo kairės rankos pirštai paslapčia kietai susigniaužė.

Ponia Parker pašnibždom kalbėjosi su Iza, smerkdama kaimo paikšį.

– Ak, tas pusgalvis! – piktinosi ji. Bet Iza, nejudėdama iš vietos, stebėjo savo vyrą. Ji jautė jam įkandin sekančią Manrezą. Girdėjo įprastą pasiteisinimą jų miegamojo prieblandoje. Izai neberūpėjo vyro neištikimybė, – tačiau rūpėjo jos pačios.

– Tas pusgalvis? – už ją poniai Parker atsakė Viljamas. – Tokia tradicija.

– Bet juk tikrai, – tarė ponia Parker ir pasiskundė Džailsui, kaip nejaukiai tas pusgalvis – „Turime tokį ir savo kaime“ – privertęs ją jaustis. – Juk mes, pone Oliveri, tikrai labiau civilizuoti?

– *Mes?* – perklausė Džailsas. – *Mes?* – Jis metė žvilgsnį į Viljamą. Nežinojo jo vardo, bet suprato, ką daro jo kairioji ranka. Galima sakyti, pasisekė, kad jis gali niekinti jį, o ne save. Ir ponią Parker. Bet ne Izą – ne savo žmoną. Ji su juo nesikalbėjo, nepratarė nė žodžio. Ir nėsyk į jį nepažvelgė.

– Juk tikrai, – pakartojo ponia Parker, žiūrėdama tai į vieną, tai į kitą, – juk tikrai labiau?

Tada Džailsas padarė tai, ką Iza laikė maža jo gudrybe: sučiaupė lūpas; susiraukė; ir atsistojo į pozą žmogaus, ant pečių nešančio viso pasaulio sielvartą, uždirbančio pinigus, kuriuos ji galėtų leisti.

– Ne, – pasakė Iza taip aiškiai, kaip tik galėjo perteikti žodžiais. – Aš tavimi nesižaviu, – ir pažvelgė jam ne į veidą, bet į pėdas. – Kvailas berniūkštis sukruvintais batais.

Džailsas pamindžikavo nuo kojos ant kojos. Tai kuo tada ji žavisi? Ne Dodžu. Tuo jis galėjo būti tikras. Kuo dar? Vyru, kurį jis pažįsta. Vyru, kuris, jis nė neabejojo, yra klojime. Tik kuriuo? Jis apsidairė aplinkui.

Tada įsiterpė ponas Stretfildas, šventikas. Jis nešė puodelius.

– Mano mintys spaudžia ranką mano širdžiai! – šūktelėjo jis, linktelėdamas gražią žilą galvą ir atsargiai statydamas nešulį.

Ponia Parker priėmė jo žodžius sau.

– Pone Stretfildai! – sušuko ji. – Dirbate visą darbą! Kol mes čia stovim ir plepam!

– Norėtumėte apžiūrėti šiltnamį? – staiga paklausė Iza, atsisukdama į Viljamą Dodžą.

„O, tik ne dabar“, – norėjosi jam surikti. Bet turėjo sekti iš paskos, palikdamas Džailsą pasitikti Manrezos, pavergusios jį savo valiai.

Takas buvo siauras. Iza žengė priekyje. O ji buvo plati – užpildė kone visą taką; eidama šiek tiek lingavo, tai šen, tai ten skabydama gyvatvorės lapelius.

„Skriski gi, sek, – niūniavo ji, – paskui obuolmušas kaimenes kedrų giraitėj, kur dūksta, žaidžia stirninas su stirna, elnias su elne. Skriski gi. O aš lieku gedėti. Gaištu laiką, skindama karčias žoleles prie griūvančios sienos, šventoriaus sienos, trindama jų rūgščius, saldžius, rūgščius, ilgus, pilkus lapus, šitaip, tarp nykščio ir smiliaus...“

Ji numetė raganės stiebą, kurį buvo nusiskynusi pakeliui, ir spyriu atidarė šiltnamio duris. Dodžas vilkosi iš paskos. Ji luktelėjo. Nuo lentynos paėmė peilį. Jis išvydo ją, stovinčią priešais žalią stiklą, figmedį ir mėlyną hortenziją su peiliu rankoje.

„Ji prabilo, – murmėjo Iza. – Ir iš savo sniego baltumo krūtinės gelmių ištraukė žvilgančius ašmenis. „Tiesiai į širdį!“ – sušuko ji. Ir smeigė. „Išdavike!“ – suriko. Tu irgi, peili! Skilo perpus. Visai kaip mano širdis.“

Jam priėjus, ji ironiškai šypsojosi.

– Kaip apmaudu, kad pjesė tebesisuka galvoje, – tarė ji. Tada prisėdo po vynmedžiu. Jis atsisėdo šalia. Jiems virš galvų kybojo žalios uogyčių užuomazgos; lapai buvo ploni ir geltoni lyg plėvė tarp paukščio pirštų.

– Vis dar ta pjesė? – paklausė jis. Ji linktelėjo. – Ten, klojime, buvo jūsų sūnus?

Ji turinti ir dukterį, atsakė Iza, bet ji dar lopšyje.

– O jūs – vedęs? – paklausė ji. Iš jos tono jis suprato, kad ji, kaip ir visos moterys, viską atspėjo. Jos tučtuojau suprasdavo neturinčios nei ko bijoti, nei ko tikėtis. Iš pradžių jos supykdavo – pasijutusios šiltnamio statulomis. O paskui joms imdavo patikti. Nes tada galėdavo sakyti viską – kaip kad ji, – kas tik šaudavo į galvą. Arba padovanoti jam, kaip padovanojo ji, gėlę.

– Tiks jums į atlapą, pone... – pasakė ji, atkišdama jam kvapnią snapučio šakelę.

– Aš Viljamas, – tarė jis, paimdamas pūkuotą lapą ir suspausdamas tarp nykščio ir smiliaus.

– Aš Iza, – atsakė ji. Paskui jie įsikalbėjo taip, lyg būtų pažįstami ištisą gyvenimą; labai keista, stebėjosi ji, kaip stebėdavosi visos, turint omeny, kad jie pažįstami gal kokią valandą. Argi jie ne sąmokslininkai, slaptų šriftų ieškotojai? Tai prisipažinus, ji nutyko ir susimąstė, kaip susimąstydavo visos, kodėl gi jiems taip paprasta susišnekėti. Ir pridūrė: – Tikriausiai todėl, kad mudu niekada nebuvome susitikę ir niekada daugiau nebesusitiksime.

– Virš mūsų kybo ūmios mirties prakeiksmas, – tarė jis. – Nėra kur trauktis, nėra kur bėgti, – jis pagalvojo apie pagyvenusią ponią, aprodžiusią jam namą, – nei jiems, nei mums.

Ateitis metė šešėlį ant jų dabarties, kaip saulė, prasiskverbianti pro smulkiai gyslotą permatomą vynmedžio lapą; kruopštų siuvinėjimą be jokio rašto.

Šiltnamio duris jie buvo palikę praviras, ir dabar pro jas veržėsi muzika. La si do, la si do, la si do – kažkas kartojo gamą. O tada: ka-tė, ka-tė, ka-tė, kol skiemenys susijungė į

vieną žodį „katė“. Toliau ėjo kiti žodžiai. Tai buvo paprasta dainelė, lyg ir vaikiška skaičiuotė:

Karalius iždo kambary
Skaičiuoja pinigėlius,
O karalienė salone
Kramsnoja meduolėlius.

Jie sukluso. Tai buvo dar vienas, trečias, balsas, kalbantis paprastus dalykus. Ir jiedu, sėdėdami šiltnamyje ant suoliuko, virš galvos siūbuojant vynuogėms, klausėsi solfedžiuojančios panelės La Trob, jeigu ten tikrai buvo ji.

——

Jis niekur negalėjo rasti sūnaus. Pametė jį minioje. Taigi senasis Bartolomėjus išėjo iš klojimo ir patraukė į savo kambarį, rūkydamas cigarą ir murmėdamas:

O sesule kregžde. O sesule kregžde,
Kodėl širdis tava pavasario kupina?

„Kodėl širdis tava pavasario kupina?“ – pakartojo jis garsiai, sustojęs priešais knygų spintą. Knygos: branginamas nemarių dvasių gyvasties kraujas. Poetai; žmonijos įstatymų leidėjai. Be abejo, taip ir yra. Bet Džailsas buvo nelaimingas. „Kodėl širdis mana, kodėl širdis mana“, – kartojo jis, papsėdamas cigarą. „Pragaro šachtoje palikta, vienatvėje sunykti pasmerkta...“ Įsisprendęs rankomis į šonus jis stovėjo priešais kaimo džentelmeno biblioteką. Garibaldis; Velingtonas;

Drėkinimo tarnybos ataskaitos; ir Hiberto veikalas „Apie arklių ligas". Protas nuėmė didį derlių; tačiau, palyginus su jo sūnum, visa tai nebuvo verta nė skatiko.

„Kas iš to, kas iš to, – murmėdamas nugrimzdo jis į krėslą. – O sesule kregžde, o sesule kregžde, kad giesmelę giedi?" Šuo, atsekęs jam įkandin, išsitiesė ant grindų prie šeimininko kojų. Pūškuojančiais šonkauliais, pasidėjęs ant letenų ilgą nosį, su putos dribsniu ant šnervės – štai jis, jo artima siela, jo afganų kurtas.

Durys sudrebėjo ir prasivėrė iki pusės. Tokia buvo Liusės maniera užeiti – lyg nebūtų tikra, ką ras viduje. Tai bent! Čia jos brolis! Ir jo šuva! Tarsi matytų juos pirmą kartą. Ji ką, bekūnė? Skrajoja debesyse it oro balionas, o protui prilietus žemę kas kartą lieka baisiai nustebusi. Ji neturėjo nieko, kas nulaikytų tokį vyrą kaip Džailsas ant žemės.

Ji nutūpė ant kėdės krašto lyg paukštis ant telegrafo vielos, prieš išskrisdamas į Afriką.

„Kregžde, mano sese, o sesule kregžde", – sumurmėjo Bartolomėjus.

Iš sodo – langas buvo pravertas – atsklido garsas; kažkas mokėsi gamą. La si do, la si do, la si do. Paskui skiemenys susijungė į vieną žodį – „šunys". Tada į frazę. Melodija buvo paprasta, kažkieno balsas dainavo:

Au au, garsiai loja šunys,
Elgetos beldžias į miestą...

Paskui melodija nurimo, išilgėjo ir pavirto į valsą. Jiems klausantis ir žvelgiant – į sodą – linguojantys medžiai ir

skrajojantys paukščiai atrodė iškviesti iš savo asmeninių gyvenimų, iš savo mėgstamų užsiėmimų ir priversti dalyvauti veiksme.

Meilės lempa dega aukštai virš kedrų giraičių tamsių,
Meilės lempa šviečia aiškiai it viena iš dangaus žvaigždžių...

Senasis Bartolomėjus barbeno pirštais į melodijos taktą sau per kelį.

Pasitrauk nuo langelio ir eikš, moterie, kurią mylėsiu lig mirties,

Jis su sardonišku šypsniu žvilgtelėjo į Liusę, tupinčią ant kėdės kraščiuko. Ir kaip, svarstė jis, jai pavyko pasigimdyti vaikų?

Nes šoka visi – čia atsitraukia, čia priartėja,
Ir laumžirgis, ir plaštakė išties...

Tikriausiai ji mąsto, spėjo jis, kad Dievas yra taika. Dievas yra meilė. Ji priklausė vienytojams; jis – separatistams.

Paskui melodija, nepakelianti pėdų iš vietos, tapo cukruota, beskonė; įgriso iki gyvo kaulo savo nesibaigiančiu maldavimu ir nesibaigiančiu garbinimu. Ar tik ji – jis neišmanė muzikinių terminų – neperėjo į minorą?

Nes ši diena ir šis šokis, šis linksmas, linksmas gegužis
Kada nors pasibaigs (jis smiliumi barbeno sau į kelį)
Nušienavus dobilieną šis atitolimas ir grįžimas – čiurliai, regis, išlėkė iš savo orbitų –

Pasibaigs, pasibaigs, pasibaigs, pasibaigs,
Ir ledai pažirs skeveldrom, ir žiema,
Ak, žiema užvers ugniakurą pelenais, pelenais,
Ir malkos žiežirbomis jau nebežėrės.

Jis nukratė nuo cigaro pelenus ir pakilo.

– Reikia tai reikia, – pasakė Liusė, tarytum jis būtų ištaręs garsiai. – Metas eiti.

Žiūrovai rinkosi. Juos sukvietė muzika. Jie vėl plūdo takais ir traukė per veją. Ponia Manreza su Džailsu pašonėje žengė procesijos priešaky. Šalis įtemptais apvaliais linkiais gaubė jos pečius. Kilo vėjas. Žingsniuodama per veją gramofono garsų link, ji atrodė didinga kaip deivė, pakilios nuotaikos, nieko nestokojanti, pilnomis rieškutėmis semianti iš gausybės rago plūstančias dovanas. Jai įkandin sekantis Bartolomėjus laimino žmogaus kūno galią leisti žemei megzti vaisius. Džailsas laikėsi savo orbitoje tol, kol ji laikė pririšusi jį prie žemės. Ji išjudino net užsistovėjusius senos jo širdies vandenis – ten, kur kaulai gulėjo palaidoti, bet laumžirgiai šaudė ir drebėjo žolė, poniai Manrezai žygiuojant per veją arčiau gramofono garsų.

Kojos traiškė žvyrą. Balsai klegėjo. Vidinis balsas, tas kitas balsas, sakė: kaip galėtume paneigti, kad ši narsi muzika, sklindanti iš brūzgynų, išreiškia tam tikrą vidinę harmoniją? „Kai pabundame (mąstė vieni), diena mus sulaužo sunkiais kūjo smūgiais." „Tarnyba (mąstė kiti) skatina nelygybę. Pakrikę, nusivarę nuo kojų, tai šen, tai ten varinėjami skam-

bučio. *Dzin dzin dzin* – skamba telefonas. *Skubam! Aptarnaujam!* – aidi krautuvėje." Taip mes atliepiam pragarišką, amžiną ir nemarią tvarką, nuleistą iš aukščiau. Ir jai paklūstam. „Dirbam, plušam, stumdomės, grumdomės, pinigą kalam – kad išleistume jį – čia? O varge, ne. Dabar? Ne, kažkada. Kai ausys apkurs ir sudžius širdis mana."

Čia Kobetas iš Kobs Kornerio, stabtelėjęs pakelėj – ten augo gėlė, – buvo nustumtas į priekį besibraunančios minios.

Nes aš girdžiu muziką, sakė jie. Muzika mus pažadina. Muzika padeda pamatyti tai, kas paslėpta, sujungti tai, kas nutrūkę. Pažvelk ir įsiklausyk. Pažiūrėk į gėles, kaip jos spinduliuoja savo raudonumą, baltumą, sidabriškumą ir mėlynumą. Į medžius su jų daugiakalbiu skiemenavimu, jų žalius ir geltonus lapus, kurie mus skubina, masina ir ragina rinktis draugėn, burtis draugėn, kaip tuos varnėnus ir kovus, klegėti ir linksmintis, kol žala karvė juda į priekį, o juodmargė stovi vietoje.

Žiūrovai pasiekė savo vietas. Vieni atsisėdo; kiti stoviniavo, dairėsi, gėrėjosi vaizdais. Scena buvo tuščia; aktoriai vis dar persirenginėjo krūmuose. Žiūrovai atsigręžo vieni į kitus ir ėmė kalbėtis. Panelę La Trob, stovinčią už medžio su scenarijumi rankoje, pasiekė nuotrupos ir fragmentai.

„Jie dar nepasirengę... Girdžiu, kaip juokiasi" (kalbėjo jie). „Puošiasi. Kaip smagu puoštis. O ir malonu, kai saulė nebekaitri... Vienintelis geras dalykas, kurį mums atnešė karas, – ilgesnės dienos... Kur mes sustojome? Nepameni? Elžbietos epocha... Gal ir dabartį prieisim, jei ji praleis... Manote, žmonės keičiasi? Žinoma, jų drabužiai... Bet turiu omeny mus pačius... Tvarkydama spintą radau seną tėvo cilindrą... Bet mes patys – ar keičiamės?"

„Ne, aš netikiu politikais. Turiu draugą, kuris lankėsi Rusijoje. Jis sako... O mano duktė ką tik grįžo iš Romos, ji sako, kad paprasti žmonės, kavinių lankytojai, nekenčia diktatorių... Na, skirtingi žmonės kalba skirtingus dalykus..."

„Ar skaitėte laikraščiuose – apie tą nutikimą su šunimi? Kaip manote, ar tikrai šunys negali atsivesti šunyčių?.. O kaipgi karalienė Marija ir Vindzoro kunigaikštis pietų pakrantėje?.. Ar tikite viskuo, ką rašo laikraščiai? Aš tai pasiklausiu mėsininko arba daržovių pardavėjo... Ten ponas Stretfildas su užtvara... Tas gerasis dvasininkas, sakau jums, nudirba daugiau ir gauna mažiau nei visi tie... Visi rūpesčiai per žmonas..."

„O kaipgi žydai? Pabėgėliai... žydai... Tokie patys žmonės, kaip ir mes, bandantys susikurti gyvenimą iš naujo... Betgi visada taip buvo... Mano sena motina, kuriai per aštuoniasdešimt, dar prisimena... Taip, ji vis dar paskaito be akinių... Kaip nuostabu! Na, kaip sakoma, sulaukus aštuoniasdešimties... O, štai ir jie... Ne, pasirodė... Aš skirčiau baudas už šiukšlinimą. Tiktai kas, kaip sako mano vyras, tas baudas rinktų?.. A, štai kur ji, toji panelė La Trob, ana ten, už to medžio..."

Ana ten, už to medžio, panelė La Trob griežė dantimis. Ji glamžė savo rankraštį. Aktoriai vėlavo. Publika kas akimirką vis labiau laisvinosi iš kilpos; byrėjo į nuotrupas ir fragmentus.

– Muziką! – davė ženklą ji. – Muziką!

– Iš kur kilęs, – tarė balsas, – posakis apie blusą ausy?

Panelė La Trob įsakmiai mostelėjo ranka.

– Muziką, muziką, – paliepė ji.

Ir gramofonas užgrojo:

Karalius iždo kambary
Skaičiuoja pinigėlius,
O karalienė salone
Kramsnoja meduolėlius...

Panelė La Trob stebėjo, kaip jie, išgirdę vaikišką dainelę, jaukiai įsitaiso. Stebėjo, kaip suneria rankas ir susikaupia. Tada mostelėjo kviesdama. Ir pagaliau, paskutinį kartą pasitaisiusi karūną, kuri vis smuko nuo galvos, Meibelė Hopkins išėjo iš krūmų ir užėmė savo vietą ant pakylos priešais publiką.

Akys ją rijo, kaip žuvys ryja vandeny patrupintą duoną. Kas ji? Ką įkūnija? Ji buvo graži – net labai. Jos skruostai buvo nupudruoti; iš po grimo švytėjo lygi ir skaisti oda. Pilko satino apdaras (lovatiesė), sudėtas skulptūriškomis klostėmis, teikė jai statulos didybės. Ji laikė skeptrą ir nedidelį apvalų rutulį. Kas ji – Anglija? Ona Stiuart? Kas? Iš pradžių ji kalbėjo per tyliai; jie išgirdo tik:

...viešpatauja protas.

Senasis Bartolomėjus ėmė ploti.

– Paklausykit! Paklausykit! – šaukė jis. – Bravo! Bravo!

Tai padrąsino Protą kalbėti garsiau.

Laikas, parimęs ant savo pjautuvo, apstulbęs sustoja. Prekyba iš gausybės rago sumišai pila dovanas – rūdas įvairiausias.

Tolimose kasyklose prakaituoja laukiniai; ir iš žemės, geruoju nepasiduodančios, nulipdoma marga puodynė. Man įsakius, ginkluotas karys šalin pasideda skydą; ir stabmeldžių bedievė auka garu nuo altoriaus kyla. Žibuoklė ir erškėtis virš suskilusios žemės supina žiedus. Neatsargus keliauninkas nebebijo gyvatės nuodingos. O kariūno šalman geltonos bitės neša medų stebuklingą.

Ji užtilo. Jai už nugaros tarp medžių nardė ilga marškotų kaimiečių vora.

Kasa, akėja, aria ir sėja, dainavo jie, bet jų žodžius nusinešė vėjas.

Prisiglaudę po mano mantijos skvernais (ištiesusi rankas tęsė ji) *iškyla menai. Savo dangišką harmoniją atskleidžia muzika. Man viešpataujant šykštuolis palieka savo atsargas nepaliestas, o motina nurimus stebi, kaip žaidžia jos vaikai... Kaip žaidžia jos vaikai...* – pakartojo ji, ir sulig skeptro mostu iš brūzgynų išniro siluetai.

Lai šokdina bernužėliai merguželes, kol Zefyras pučia į ūsą, o maištingos dangaus gentys mano viešpatystei paklūsta.

Per gramofoną užgrojo smagi senovinė melodija. Senasis Bartolomėjus ėmė spragsėti pirštais; ponia Manreza pasilygino ties keliais susišmaukštusius sijonus.

Damonas tarė Sintijai –
Išeik iš namų su aušra,
Užsimetusi žydrą gobtuvą,
Nusikračius bet kokia našta.
Nes Anglijoj stojo ramybė,

Visur viešpatauja protas.
Kai brėkšta nauja diena –
Koks malonumas sapnuoti?
Rūpesčiams čia ne vieta.
Naktis pasibaigė: gimė Diena.

Kasam, akėjam, traukė kaimiečiai, vorele nardydami tarp medžių, *nes žemė visad ta pati – vasara, žiema, pavasaris; pavasaris ir vėl žiema; tad ariam ir sėjam, valgom, tvirtėjam; o laikas vis bėga...*

Jų žodžius nusinešė vėjas.

Šokis baigėsi. Merguželės su bernužėliais pasišalino. Scenos viduryje liko stovėti vien Protas. Ištiestomis rankomis, plevėsuojančiu apdaru, laikydama rutulį ir skeptrą, didinga Meibelė Hopkins žvelgė žiūrovams virš galvų. Žiūrovai rijo ją akimis. Ji juos ignoravo. Tuo tarpu iš brūzgynų išnirę padėjėjai aplink ją surentė kažką panašaus į tris kambario sienas. Per vidurį įgriozdino stalą. Ant stalo išrikiavo porcelianinį arbatos servizą. Protas visą šį šeimyninį sambrūzdį nejudėdamas stebėjo iš savo aukštybių. Stojo pauzė.

– Tikriausiai dar viena scena iš dar vienos pjesės, – užmetusi akį į programėlę tarė ponia Elmherst. Ji skaitė garsiai, mat jos vyras buvo priekurtis. – *Yra valia, yra ir galia.* Taip vadinasi pjesė. O veikėjai... – Ji perskaitė paeiliui. – Ledi Harpija Haraden, įsimylėjusi serą Spanielį Verkšlenį. Debė, jos tarnaitė. Flavinda, jos dukterėčia, įsimylėjusi Valentiną. Seras Spanielis Verkšlenis, įsimylėjęs Flavindą. Seras Vypsena Ramybėsjumsvisiems, dvasininkas. Lordas ir ledi Dykaduoniai. Valentinas, įsimylėjęs Flavindą. Kas per vardai realiems žmonėms! Bet žiū – jie jau ateina!

Aktoriai vienas po kito lindo iš brūzgynų – vyrai gėlėtomis ir baltomis liemenėmis, avintys bateliais su sagtimis; moterys, vilkinčios smauktais, pūstais ir klostuotais brokatais; stiklinės žvaigždės, mėlyni kaspinai ir dirbtiniai perlai – jie atrodė kaip iš akies lupti lordai ir ledi.

– Pirmoji scena, – sukuždėjo ponia Elmherst vyrui į ausį, – vyksta ledi Haraden drabužinėje... Tai ji... – Parodė pirštu. – Man rodos, ponia Oter iš Endhauzo, tik nuostabiai nugrimuota. O ten jos tarnaitė Debė. Kas ji tokia, nežinau.

– Ša, ša, ša, – sudraudė kažkas.

Ponia Elmherst numetė programėlę. Vaidinimas prasidėjo.

Ledi Harpija Haraden įžengė į drabužinę, lydima tarnaitės Debės.

LEDI H. H.: *Paduok pudrinę. Dabar sagę. Atnešk man veidrodį, mergyt. Taigi. Dabar – perukas... Kad ją raupai apniktų – svajoja mat!*

DEBĖ: *Mano ponia, mąsčiau apie tai, ką sakė tas džentelmenas, sutikęs jus parke.*

LEDI H. H. (apžiūrinėdama save veidrodyje): *Na, na – ir ką? Kažkokius paikus niekus! Amūro strėlė – cha, cha! – įžiebusi jame ugnį – fe – išvydus mano akis... pezalai! Tat buvo milordo laikais, prieš dvidešimt metų... Bet dabar – ką jis pasakys apie mane dabar?* (Ji žvilgteli į veidrodį.) *Turiu mintyje serą Spanielį Verkšlenį...* (Beldimas į duris.) *Paklausyk! Tai jo fajetonas. Bėk, vaike. Nestovėk išsižiojus.*

DEBĖ (eidama prie durų): *Kurgi? Jis tarškės liežuviu, kaip lošėjas tarškina dėžutėj kauliuką. Jam žodžių pritrūks jūsų*

garbei. Jis bus it katė maiše... Jūsų paslaugoms, sere Spanieli.
Įžengia seras Spanielis.
SERAS S. V.: *Būkit pasveikinta, mano Šventoji! Kodėl taip anksti pakirdus? Manding, net oras šiandien vaiskesnis nei įprastai. O štai ir priežastis... Venera, Afroditė, garbės žodis, pati galaktika, žvaigždynas! Šiaurės pašvaistė, kaip Dievą myliu!*
(Nusivožia skrybėlę.)
LEDI H. H.: *Na jau, saldžialiežuvi! Jau ką mokat, tą mokat. Bet užeikite gi. Sėskitės... Stikliuką viskio? Sėskitės, sere Spanieli. Turiu jums šį tą pasakyti – tai asmeniška ir svarbu... Ar gavote mano laišką, sere?*
SERAS S. V.: *Nešioju prie širdies!*
(Patapšnoja sau per krūtinę.)
LEDI H. H.: Noriu paprašyti jūsų paslaugos.
SERAS S. V. (dainuodamas): *Ar yra kas nors, ko Damonas nepadarytų dėl gražiosios Chlojės?.. Gana tų rimų. Rimams dar anksti. Kalbėkime proza. Kuo gali Asfodelai pasitarnaut Verkšlenis? Kalbėkite, madam. Ką porins apie mus beždžionė su žiedu nosyje ar stiprus jaunas akiplėša, kai mūsų jau nebus ir negalėsime kalbėti patys?*
LEDI H. H. (vėduodamasi): *Fui, fui, sere Spanieli. Jūs verčiate mane rausti – rimtai sakau. Bet prieikite arčiau.* (Ji prisitraukia kėdę arčiau jo.) *Juk nenorime, kad mus išgirstų visas pasaulis.*
SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *Arčiau? Kad mane šašai apniktų! Sena ragana smirdi it rūkyta silkė, palikta mirkti deguto statinėje!* (Garsiai.) *Ką turite minty, madam? Ką norit pasakyti?*

LEDI H. H.: *Sere Spanieli, aš turiu dukterėčią, Flavinda vardu.*

SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *Bet juk tai mergina, kurią myliu!* (Garsiai.) *Dukterėčią, madam? Regis, esu girdėjęs. Vienturtė, kurią velionis brolis – tas pats, kur jūroje pražuvo, – paliko, kiek girdėjau, jūsų globai.*

LEDI H. H.: *Taip, ta pati. Dabar ji jau tekamo amžiaus. Laikiau ją prie savęs kaip kinivarpą, sere Spanieli, įsuktą į pilkus skaistybės skarmalus. Prileisdavau prie jos tik tarnaites, jokių vyrų, išskyrus liokajų Klautą su karpa ant nosies ir veidu kaip tarka. Ir visgi jai krito į akį kažkoks kvailys. Kažkokia aukso muselė* – Haris, Dikas; kaip pavadinsi, taip nepagadinsi.*

SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *Jaunasis Valentinas – užtikrinu. Pagavau juos žaidimo įkaršty.* (Garsiai.) *Taip sakote, madam?*

LEDI H. H.: *Ji neprastai apdovanota, sere Spanieli, – mūsų linija pasižymi grožiu, – bet džentelmenas su geru skoniu ir išsiauklėjimu, kaip jūs, galėtų jos pasigailėti.*

SERAS S. V.: *Neskaitant jūsų, madam. Akių, kurios matė saulę, neapakins menkesnės šviesos – kasiopėjos, aldebaranai, didžiosios meškos ir taip toliau – galai jų nematė, kai pateka saulė!*

LEDI H. H. (meiliai žvilgčiodama): *Jūs, sere, giriate mano kirpėją arba auskarus* (ji papurto galvą).

SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *Dzingsi kaip mugės asilaitė! Sukta kaip barzdaskučio iškaba!* (Garsiai.) *Ką įsakysite, madam?*

LEDI H. H.: *Tai štai, kaip viskas buvo, sere. Brolis Bobas – mat*

* Plg. „Aukso muselė ir dagilėlis paleistuvauja mano akyse" (iš V. Šekspyro *Karalius Lyras*, vertė A. Churginas).

mano tėvo būta paprasto dvarininko, ir prašmatnaus vardo, kokius atsigabena užsieniečiai, aš negavau; vadinu save Asfodila, bet mano tikrasis vardas Sju, – taigi, kaip sakiau, brolis Bobas pabėgo į jūrą; ir, kaip kalbama, tapo imperatoriumi Indijoje; ten, kur paprasčiausi akmenys yra smaragdai ir rubinai. Kuriuos jis, būdamas švelniausios širdies žmogus, nutarė parsigabenti namo, sere, kad užkamšytų skyles šeimos ižde, sere. Tiktai jo brigas, fregata, ar kaip ten vadinasi, neišmanau jūrinių terminų ir niekada neperšoku griovio, nesukalbėjusi „Tėve mūsų" atbulai, užplaukė ant uolos. Jį prarijo banginis. Bet lopšys iš Viešpaties malonės buvo išmestas į krantą. Lopšyje gulėjo mergytė – toji Flavinda. Dar daugiau – ten gulėjo ir testamentas; jis nė kiek nenukentėjo, mat buvo susuktas į pergamentą. Brolio Bobo paskutinė valia. Debe, ateik čia! Debe, kam sakau? Debe!

(Šaukia Debę.)

SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *Aha! Užuodžiu žiurkę! Paskutinė valia, tik pamanykite! Yra valia, yra ir galia.*

LEDI H. H. (staugia): *Debe, testamentą! Testamentą! Juodmedžio dėžutėje, dešinėje sekretero pusėje, to, priešais langą... Kad ją raupai apniktų! Svajoja mat. Vis tie romanai, sere Spanieli, vis tie romanai. Neranda žvakės gesiklio, o pačios širdis tirpsta, nenugnybia dagties neišdeklamavusi viso Amūro kalendoriaus...*

(Įžengia pergamentu nešina Debė.)

LEDI H. H.: *Taigi... Padėk jį čia. Testamentas. Brolio Bobo paskutinė valia* (ji pusbalsiu perskaito testamentą).

LEDI H. H.: *Eikime tiesiai prie reikalo, sere, mat teisininkai ir Antipoduose lieka teisininkais ilgaliežuviais...*

SERAS S. V.: *Liežuviai dera prie jų ausų, madam...*

LEDI H. H.: *Kas tiesa, tas tiesa. Trumpai drūtai, sere, mano brolis Bobas paliko viską, ką turėjo mirdamas, savo vieninteliam vaikui – Flavindai; įsidėmėkite, su viena išlyga. Ji privalo ištekėti už to, kurį išrinks jos teta. Jos teta; tai yra – aš. Antraip, įsidėmėkite, – dešimt bušelių deimantų; taip pat rubinų; taip pat du šimtai kvadratinių mylių derlingos žemės, į šiaurę nuo šiaurės rytų besiribojančios su Amazonės upe; uostomojo tabako dėžutė; flažoletas – jis, tas mano brolis Bobas, visada mėgo muziką; šešios aros ir tiek pat konkubinių, išlydėjusių jį į paskutinę kelionę, – visa tai ir dar kelios smulkmenos, kurių minėti neverta, brolio Bobo valia, įsidėmėkite, jei Flavinda atsisakys tekėti už to, kurį jai išrinks teta – tai yra aš, – bus paaukota koplyčiai, kurioje šešios beturtės skaistuolės privalės per amžius giedoti giesmes už jo sielos ramybę – kas, atvirai kalbant, sere Spanieli, vargšeliui broliui Bobui būtų neprošal, turint galvoje, kad jis leidosi į kelionę Golfo srove ir susidėjo su sirenomis. Bet prašau, sere, pasiskaitykite testamentą pats.*

SERAS S. V. (skaito): *„Privalo ištekėti už to, kurį išrinks jos teta.“ Aišku kaip dieną.*

LEDI H. H.: *Jos teta, sere. Tai aš. Aišku kaip dieną.*

SERAS S. V. (kreipiasi į žiūrovus): *O čia ji sako tiesą!* (Garsiai.) *Madam, jūs norite man pasakyti?..*

LEDI H. H.: *Tšš! Eikšekit arčiau. Leiskite pakuždėti jums į ausį... Mudu su jumis, sere Spanieli, nuo seno gražiai sutarėme. Kartu žaidėme kamuoliu. Kartu puošėme riešus ramunių pynėmis. Jei gerai pamenu, vadinote mane mažąja nuotaka – tat buvo prieš penkias dešimtis metų. Galbūt, Fortūnai lėmus,*

mudu galėjome būti kartu, sere Spanieli... Suprantate, ką turiu omeny?

SERAS S. V.: *Nebūtų aiškiau, net jei būtų parašyta penkiasdešimties pėdų aukščio aukso raidėmis, kurios matytųsi nuo Pauliaus šventoriaus iki „Ožio ir kompasų" Pekame... Tšš, pašnibždom pasakysiu. Aš, seras Spanielis Verkšlenis, šiuomi pasižadu imti – kuo vardu buvo ta žalia mergelė, išmesta į krantą omarų puode, klotame dumbliais? Flavinda, ar ne? Tąją Flavindą į savo teisėtas žmonas... Pakvieskite advokatą, kad viską raštu išdėstytų!*

LEDI H. H.: *Su sąlyga, sere Spanieli.*

SERAS S. V.: *Su sąlyga, Asfodila.*

(Abu sykiu.)

Kad pinigus dalysimės pusiau.

LEDI H. H.: *Tam mums advokato nereikia! Jūsų ranką, sere Spanieli!*

SERAS S. V.: *Jūsų lūpas, madam!*

(Jie apsikabina.)

SERAS S. V.: Fui! Ji dvokia!

– Cha, cha, cha! – kvatojosi vietinė senė triračiame vežimaityje.

– Dievaži, Prote! Dievaži! – sušuko senasis Bartolomėjus ir atsisuko į sūnų, tarsi ragintų jį mesti tuos savo moteriškus kaprizus ir būti vyru, sere.

Džailsas sėdėjo tiesus kaip smilga, parietęs po savimi pėdas.

Ponia Manreza, išsitraukusi veidrodėlį ir lūpdažį, uoliai gražinosi lūpas ir nosį.

Gramofonas, kol nuo scenos buvo nešamos dekoracijos, maloniu balsu skelbė tam tikrus faktus, kuriais nė vienas nėmaž neabejojo. Dainoje buvo porinama maždaug apie tai, kaip Ieva, susirinkusi savo apdarus, nesutinka nusimesti rasotos skraistės. Gyvulių bandos, toliau dainavo balsas, ilsisi ramybėje. Varguolis sugrįžta į savo trobą ir nekantraujančioms žmonos bei vaiko ausims porina apie savo kasdienį triūsą: kokį derlių išaugina vaga; kaip plūgas vos neužkliudė sėjiko lizdelio; kaip kumelė toliau traukė savo keliu; o šiltoje duobutėje gulėjo strazdanoti kiaušiniai. Tuo metu geroji žmona ant stalo pakloja paprastą mitalą; o bernužėliai su mergužėlėm, išgirdę piemens fleitą, meta darbus, susikimba už rankų ir puola trypti žalią žolę. Tada Ieva pasileidžia tamsrudes kasas ir permatomu šydu uždengia kaimelį, bažnytėlę, lankas ir t. t., ir pan. Ir daina užgrojo iš naujo.

Peizažas savaip atkartojo tai, ką bylojo daina. Saulė leidosi; spalvos liejosi; gamta pasakojo, kaip vyrai ilsisi po darbymečio; kaip nusileidžia vėsa; viešpatauja protas; o iškinkę plūgą kaimynai kapstosi daržuose ir rymo ant sodo vartelių.

Karvės, čia žengiančios į priekį, čia vėl sustojančios, pasakojo tą patį – tobulai.

Susupta į šią trilypę melodiją, publika sėdėjo ir žiopsojo; ramiai ir pritariamai, nieko neklausinėdama, nes tai atrodė neišvengiama, stebėjo, kaip drabužinės vietoje atsiranda buksmedis žaliame kubile; o ten, kur tikriausiai buvo siena, pakabinamas didelis laikrodis; jo rodyklės rodė be trijų minučių valandą; o valanda buvo septinta.

Ponia Elmherst pabudo iš snūdo ir dirstelėjo į programėlę.

– Antroji scena. Malas, – perskaitė ji garsiai. – Laikas: ankstyvas rytas. Pasirodo Flavinda. Štai ji ir ateina!

Štai ir atėjo Milė Louder (pardavėja iš ponų Hanto ir Diksono audinių imperijos), vilkinti smulkiai gėlėtu satinu, vaizduojanti Flavindą.

FLAVINDA: *Jis sakė septintą, tą rodo ir laikrodis. Bet kurgi jis – kur Valentinas? Vaje! Kaip daužosi mano širdis! Ne dėl to, kad metas ankstyvas, juk dažnai pakirstu prieš saulei patekant laukuose... Žiū – kokios prašmatnios ponios! Krypuoja ant pirštų galiukų it povai išskleistom uodegom! O aš su namine suknele, kuri taip traukė akį suskilusiame tetos veidrodyje. Čia ji atrodo kaip mazgotė... Ir plaukus sukelia į viršų, kad pūpsotų it gimtadienio tortas, prismaigstytas žvakučių... Čia deimantas, tenai rubinas... Kur Valentinas? Prie apelsinmedžio Male, pasakė jis. Medis – yra. Valentino – nėra. Čia, garantuoju, dvariškis, senas lapinas, pėdina pabrukęs uodegą. Ten tarnaitė, ištykinusi iš namų be šeimininko žinios. O ana tas žmogus šluoja takus prašmatnių ponių padurkams... Vaje! Tas jų skruostų raudonis! Garantuoju, kad triūsdamos laukuose* šitaip *neišraustų! O, neištikimasis, žiaurusis, kietaširdis Valentinai. Valentinai! Valentinai!*

(Ji grąžo rankas, pasisukdama čia kairėn, čia dešinėn.)

Argi aš neišlipau iš lovos patyliukais ir neišsėlinau vogčia it pelytė pasieniais, bijodama pažadinti tetą? Ar neišsitepiau plaukų taukais, pasiskolinusi jos pudrinę? Ar nešveičiau skruostų tol, kol jie ėmė švytėti? Ar negulėjau nesudėdama bluosto, stebėdama, kaip žvaigždės kopia kaminais? Ar neatidaviau Debei savo auksinės ginėjos, kurią krikštatėvis per pra-

ėjusius Tris karalius paslėpė už amalo, kad ji manęs neapskųstų? Ir sutepiau riebalais raktą spynoje, kad teta nepabustų ir neužriktų: „Flave! Flave!" Valai, ar girdi, Valai – ten jis ateina... Ne, galėčiau jį pažinti per mylią iš jo plačių žingsnių, kaip to, koks ten jo vardas, iš paveikslėlių knygos... Ten ne Valas... Miesčionis; puošeiva; keliantis taurę, kad galėtų, atsiprašant, manimi pasisotinti... Verčiau eisiu namo... Ne, neisiu... Kad ir vėl vaidinčiau nekaltą mergužėlę, siuvinėčiau pagal šablonus... Juk per Mykolines jau būsiu pilnametė, ar ne? Tik trys pilni mėnuliai, ir paveldėsiu... Argi ne taip perskaičiau testamente tą dieną, kai kamuoliukas atšoko nuo senos komodos, kur teta laiko savo niekniekius, ir atsidarė sekretero dangtis?.. „Po mirties visą turtą palieku dukteriai..." Tiek tespėjau perskaityti, kai sugrįžo senė, bilsnodama per koridorių lazda it gatvėj neregys... Jūsų žiniai, sere, aš ne kokia pamestinukė; ne žuviauodegė undinė su jūržolių suknia, jums leidus. Prilygstu bet kuriai iš jų – tų mergšių, su kuriomis tampotės, liepęs man laukti prie apelsinmedžio, kol pats naktinėjate jų glėby... Pasigėdintumėte, sere, šitaip tyčiotis iš vargšės merginos... Bet aš neverksiu, prisiekiu, neverksiu. Neišvarvinsiu nė vieno sūraus lašo dėl vyro, kuris šitaip su manimi... Nors, kai prisimenu – kaip mudu slėpėmės pas pienininką tądien, kai užpuolė katinas. Ir skaitėme romanus po bugieniu. Vaje! Kaip verkiau, kai kunigaikštis pametė vargšelę Polę... Teta užklupo mane raudonomis it uogų želė akimis. „Kas įgėlė, dukterėčia?" – klausia manęs. Ir šaukia: „Debe, greičiau, mėlyną maišiuką." Sakau jums... Et, kai pagalvoji – perskaičiau knygoje, bet verkiau tai dėl ko kito!.. Tšš, kas gi ten, tarp medžių? Yra – ir nėra. Gal vėjas? Tai šešėlyje, tai saulėje... Kaip mane gyvą, Valentinas!

Tai jis! Greičiau, turiu pasislėpti. Lai medis mane pridengia!

(Flavinda pasislepia už medžio.)

Jis čia... Apsisuka... Blaškosi į šalis... Pametė pėdsakus... Dairosi – tai čia, tai ten... Lai pasigroži dailiais veideliais – paragauja, pasimėgauja, pasako: „Su šia prašmatnia ponia esu šokęs... su šia esu gulėjęs... šią esu bučiavęs po amalu...“ Cha! Kaip jis spjaudosi! Narsuolis Valentinas! Kaip jis nudelbia žvilgsnį žemėn! Kaip jam tinka tos raukšlės! „Kur Flavinda?“ – dūsauja jis. „Myliu ją visa širdimi.“ Žiū, išsitraukia laikrodį! „O, neištikimoji!“ – atsidūsta. Žiū, kaip trypia žemę! Dabar apsisuka ant kulno... Jis mane mato – ne, jam į akis plieskia saulė. Jos ašaroja... Dievuliau, kaip čiuopia savo kardą! Tuoj persivers krūtinę kaip tas kunigaikštis iš knygos!.. Nereikia, pone, ne!

(Ji išeina iš slėptuvės.)

VALENTINAS: *O, Flavinda!*

FLAVINDA: *O, Valentinai!*

(Jie apsikabina.)

Laikrodis išmuša devynias.

– Šitiek šurmulio dėl nieko! – šūktelėjo balsas. Žmonės nusijuokė. Balsas užtilo. Bet balsas matė; balsas girdėjo. Už medžio pasislėpusi panelė La Trob akimirką švytėjo iš džiaugsmo. Paskui, atsisukusi į kaimiečius, kurie nardė tarp medžių, sulojo:

– Garsiau! Garsiau!

Mat scenoje buvo tuščia, o emociją reikėjo tęsti; vienintelis būdas tai padaryti – dainuoti; bet žodžių nesigirdėjo.

– Garsiau! Garsiau! – Ji pagrūmojo kumščiais.

Kasam, akėjam (dainavo jie), *ariam ir sėjam... Vasara ir žiema, ruduo ir pavasaris sugrįžta... Viskas praeina, išskyrus mus, viskas kinta... bet mes amžinai tokie patys...* (Tarpus tarp žodžių nusinešė vėjas.)

– Garsiau, garsiau! – rėkė panelė La Trob.

Rūmai sugriūva (tęsė jie), *Babilonas, Ninevija, Troja... Ir Cezario namas didingas... visa guli sugriuvę... Kur peri sėjikas, arkos būta... pro kurią įžygiavo romėnai... Kasdami ir akėdami, sugriebę plūgą, mes rausiamės į žemę... Kur Klitemnestra laukė parplaukiančio vyro... išvydo ant kalvos liepsnojantį laužą... o mes tematome grumstą... Kasam, akėjam... karalienė ir sargybinis bokštas griūva... Agamemnonas išjojo svetur... Klitemnestrai belieka...*

Toliau žodžių nebesigirdėjo. Po atvirą erdvę tesklandė keli garsūs vardai – Babilonas, Ninevija, Klitemnestra, Agamemnonas, Troja. Paskui pakilo vėjas, ir pro lapų šnaresį nebebuvo įmanoma girdėti nė garsių vardų; publika sėdėjo ir žiūrėjo į kaimiečius, kurių burnos žiopčiojo be garso.

O scena buvo tuščia. Sukaustyta nevilties panelė La Trob atsirėmė į medį. Jėgos ją apleido. Kaktą išmušė prakaitas. Iliuzija žlugo. „Tai mirtis, – sušnabždėjo ji, – mirtis."

Ir staiga, išsivadėjus iliuzijai, naštą perėmė karvės. Viena praganė savo veršiuką. Pakėlusi didžiulę galvą apvaliomis kaip mėnuliai akimis, ji ėmė mūkti. Jai atitarė visos kitos didžiulės mėnulakės galvos. Viena paskui kitą karvės ilgesingai mūkė. Visas pasaulis prisipildė bežadžio ilgesio. Tai buvo pirmykštis balsas, baubiantis dabarties akimirkai į ausį. Galiausiai užkratą pasigavo visa banda. Jos čaižė storomis lyg pagaikščiai uodegomis ir mūkė aukštai užvertusios galvas, tarytum šoną joms būtų pervėrusi Eroto strėlė ir variusi jas

į pasiutimą. Karvės panaikino spragą; nutiesė tiltą per bedugnę; užpildė tuštumą ir pratęsė emociją.

Panelė La Trob džiaugsmingai pamojo joms ranka.

– Ačiū Dievui! – sušuko ji.

Staiga karvės liovėsi mūkti; nuleido galvas ir ėmė rupšnoti. Tą pat akimirką žiūrovai nudelbė akis į programėlę.

– Spektaklio režisierė, – garsiai vyrui skaitė ponia Elmherst, – tikisi publikos atlaidumo. Dėl laiko stokos viena scena praleista; ji prašo žiūrovų įsivaizduoti, jog tuo metu seras Spanielis Verkšlenis susitaria dėl sužadėtuvių su Flavinda; ši jau žiojasi sutikti, kai Valentinas, iki tol slėpęsis sieniniame laikrodyje, žengia į priekį; pareiškia, kad Flavinda yra jo nuotaka; atskleidžia sąmokslą pasiglemžti jos palikimą; kilus sumaiščiai, įsimylėjėliai pabėga drauge, palikę ledi Harpiją ir serą Spanielį vienus.

– Visa tai mūsų prašoma įsivaizduoti, – pridūrė ji, pasidėdama akinius.

– Labai išmintinga iš jos pusės, – tarstelėjo ponia Manreza, kreipdamasi į ponią Svifin. – Jeigu būtų įkišusi dar ir tai, gautume čia kiurksoti iki vidurnakčio. Taigi pamėginkime įsivaizduoti, ponia Svifin. – Ji patapšnojo senutę per kelį.

– Įsivaizduoti? – atsakė ponia Svifin. – Koks teisingas požiūris! Aktoriai mums parodo per daug. Žinote, kinai padeda ant stalo kirvį, ir tai – visas mūšis. Kaip rašė Rasinas...

– Taip, galima numirti iš nuobodulio, – nutraukė ją ponia Manreza, užuodusi kultūrą, kurią laikė įžeidimu linksmai žmogaus prigimčiai. – Aną dieną nusivedžiau sūnėną – toks linksmas bernaitis, mokosi Sandherste, – pažiūrėti *Žebenkštis daro pokšt*. Gal matėt? – Ji atsisuko į Džailsą.

– Aukštyn žemyn Sičio gatve, – užuot atsakęs, paniūniavo jis.

– Jūsų auklytė šitą dainuodavo?! – sušuko ponia Manreza. – Maniškė – taip. O sakydama „pokšt“, darydavo tokį garsą, lyg šautų kamštį iš imbierinio alaus butelio. Pokšt!

Ji atkartojo garsą.

– Tyliau, tyliau, – sušnabždėjo kažkas.

– Šit kokia aš negera, gąsdinu jūsų tetulę, – atkirto ji. – Privalome elgtis kaip geručiai ir sutelkti dėmesį į vaidinimą. Trečioji scena. Ledi Harpijos Haraden drabužinė. Tolumoje girdėti arklių kanopų kaukšėjimas.

Arklių kanopų kaukšėjimas, energingai vaizduojamas paikšio Alberto su mediniu šaukštu ir padėklu, nutilo.

LEDI H. H.: *Jau pakeliui į Gretna Griną!* Och, mano nedėkingoji dukterėčia! Tu, kurią ištraukiau iš sūrymo ir pastačiau visą varvančią džiūti prie židinio! O, kad tave būtų prarijęs banginis! Klastinga jūrų kiaule, och tu! Ar elementorius tavęs neišmokė gerbti Garbiosios Giminaitės? Tik tu klaidingai supratai ir iškraipei jo žodžius, išmokai vagiliauti, apgaudinėti, skaityti senose dėžėse paslėptus testamentus ir slėpti nedorėlius garbinguose dziegoriuose, kurie nuo Karolio Pirmojo laikų nepraleido nė sekundės! O, Flavinda! Och tu, jūrų kiaule!*

SERAS S. V. (bandydamas užsitraukti aulinius): *Senas – senas – senas. Jis išvadino mane „senu“. „Marš į lovą, senas kvaily, gerti karšto poseto!“*

* Kaimas Škotijos pietuose, kuriame nuo seno tuokiami pabėgę įsimylėjėliai.

LEDI H. H.: *O ji, stabtelėjusi prie durų ir bedusi į mane pirštu, išvadino „sena“, sere, – „moteriške“, sere, – o juk aš pačiame jėgų žydėjime, be to, ledi!*

SERAS S. V. (tempdamas aulinius): *Bet aš su juo atsiskaitysiu. Užsiundysiu teismais! Iš po žemių iškasiu...*

(Jis klibikščiuoja su vienu auliniu.)

LEDI H. H. (uždėdama delną jam ant rankos): *Pagailėkite savo podagros, sere Spanieli. Žinot ką, sere, – nesikraustykim iš proto, juk mes dabar saulėtoje penkiasdešimtmečio pusėje. Kas gi ta jų garbinama jaunystė? Žąsies pūkai, pustomi šiaurės vėjo. Sėskitės, sere Spanieli. Pailsinkite koją – štai taip...*

(Ji pakiša jam po koja pagalvėlę.)

SERAS S. V.: *Išvadino mane „senu“... o pats tuo tarpu iššoko iš laikrodžio kaip koks mulkis... O ji, pavertusi mane juokdariu, rodo į mano koją ir šaukia: „Amūro strėlės, sere Spanieli, Amūro strėlės.“ O, kad galėčiau juos ištroškinti piestoje ir dar garuojančius patiekti ant altoriaus... Ai, mano podagra, mano podagra!*

LEDI H. H.: *Tokios kalbos, sere, protingam žmogui nepritinka. Prisiminkite, sere, dar anądien jūs man vardijote – khem – žvaigždynus. Kasiopėja, Aldebaranas, Šiaurės pašvaistė... Nepaneigsi, viena iš jų paliko skliautą, išskriejo, paspruko, paprastai tariant, su visais dziegoriaus žarnokais, su sieninio laikrodžio švytuokle. Betgi, sere Spanieli, yra ir kitų žvaigždžių, kurios – khem – niekur nedingo; kurios, taip sakant, ryškiausiai šviečia ankstų rytą, židinyje baigiant degti jūros anglims.*

SERAS S. V.: *Och, kad būčiau dvidešimt penkerių ir su aštriu kardu prie šono!*

LEDI H. H. (jį ramindama): *Suprantu jus, sere. Che che... Žinoma, man apmaudu ne mažiau nei jums. Betgi jaunystė – dar ne viskas. Išduosiu jums paslaptį: aš ir pati jau perkopus zenitą. Aš irgi esu kitoje ekvatoriaus pusėje. Naktimis miegu kietai, nesivartydama. Vasaros karščiai išblėso... Bet pagalvokite, sere. Yra valia, yra ir galia.*

SERAS S. V.: *Dievas mato, jūs teisi, madam... Och, mano pėda – lyg svylanti, svylanti pasaga ant velnio kanopos, ai! – bet ką jūs turite minty?*

LEDI H. H.: *Minty, sere? Ar privalau mesti šalin kuklybę ir apnuoginti tai, kas guli padėta į naftaliną nuo tada, kai maniškis, tesiilsi jis ramybėje, prieš dvi dešimtis metų atgulė po žeme? Trumpai tariant, sere, Flavinda išskrido. Narvelis tuščias. Bet mudu, kurie susisaistėme riešus raktažolėmis, galime pasekti jų pavyzdžiu – ir su patvaresniu vainiku. Pakaks gražbylysčių ir metaforų. Štai aš stoviu prieš jus – Asfodila, bet iš tikrųjų Sju. Nesvarbu, koks mano vardas – Asfodila ar Sju – štai aš, stipri ir tvirta, jūsų paslaugoms. Yra kaip yra – brolio Bobo turtai turėjo atitekti skaistuolėms. Paprastai ir aiškiai. Cituojant advokatą Plunksną: „Skaistuolės... per amžius... už jo sielos ramybę.“ Ir galiu užtikrinti, kad jam to reikia... Bet nesvarbu. Nors sušėrėm žuvims tai, kas mus galėjo aptaisyti ėriukų vilna, ubage neliksiu. Yra dvaras; žemė; stalo skalbiniai; galvijai; mano kraitis; baldai. Parodysiu jums; surašyta pergamente; galiu patikinti, pakaks gražiai nugyventi, kiek mudviem belikę, kaip vyrui ir žmonai.*

SERAS S. V.: *Vyrui ir žmonai! Tai štai, kur šuo pakastas! Žinot, madam, aš mieliau leisčiausi įmetamas deguto statinėn ir pririšamas prie dygliuoto medžio žiemos pūgoje. Fui!*

LEDI H. H.: *Deguto statinėn, pamanykit! Prie dygliuoto medžio – pamanykit! Sako tasai, kuris zaunijo apie galaktikas ir paukščių takus! Kuris dievagojosi, esą aš nustelbiu juos visus! Kad tave kur raupai apniktų, bedievi! Rykly tu! Gyvate auliniuose! Vadinasi, nenori manęs? Atstumi mano ranką, ką?*
(Ji atkiša ranką; jis nustumia ją šalin.)
SERAS S. V.: *Slėpk tuos giltinės kaulus vilnos rankovėj! Fė! Nė už ką! Net jei jie būtų iš deimantų, grynų deimantų, o tau pakaklėj ant siūlo suverta kabotų pusė gyvenamo žemės rutulio su visomis konkubinėmis – neimčiau nė už ką... nė už ką. Paleisk mane iš savo gniaužtų, apuoke, ragana, vampyre! Paleisk mane!*
LEDI H. H.: *Tai visi tie gražūs žodžiai tebuvo blizgučiai ant Kalėdų papliauškos!*
SERAS S. V.: *Varpeliai ant asilo kaklo! Popierinės rožės ant barzdaskučio iškabos... Ak, mano pėda, mano pėda... Amūro strėlės, šaipėsi ji... Senas, senas, ji išvadino mane senu...*
(Jis išklibinkščiuoja iš scenos.)
LEDI H. H. (vienumoje): *Visa prapuolė. Išskrido su vėju. Jis išėjo; ji išėjo; iš jų visų sustoti teikėsi tik senasis laikrodis, kurio švytuokle apsimetė tas nedorėlis. Kad juos kur raupai apniktų – padorios moters namus paversti bordeliu. Aš, kuri buvau Šiaurės pašvaistė, susitraukiau iki deguto statinės. Aš, kuri buvau Kasiopėja, pavirtau į asilę. Man sukasi galva. Negali pasitikėti niekuo – vyru ar moterim; nei gražiom kalbom; nei malonia išvaizda. Nusmunka avies kailis – iš jo išsirango gyvatė. Keliaukit sau į Gretna Griną; vartykitės ant šlapios žolės ir veiskit gyvačiukus. Man sukasi galva... Deguto statinė, tik pamanykit. Kasiopėja... Giltinės kaulai... Andromeda...*

Dygliuoti medžiai... Debe, ar girdi. Debe! (Šaukia.) *Atlaisvink korsetą. Aš tuoj sprogsiu... Atnešk mano žaliąjį gelumbės stalelį ir išdėliok kortas... Ir kailines šlepetes, Debe. Ir dubenėlį šokolado... Aš su jais dar atsiskaitysiu... Pergyvensiu juos visus... Debe, kam sakau? Debe! Kad ją kur raupai! Ar ji manęs negirdi? Debe, tu čigonų išpera, kurią pastvėriau nuo patvorio ir išmokiau siuvinėti! Debe! Debe!*
(Ji atplėšia duris, vedančias į tarnaitės kambarėlį.)
Tuščia! Ir jos nebėra!.. Bet kas gi ten, ant komodos?
(Ji pakelia popieriaus skiautę ir perskaito.)
„Kas man ta jūsų žąsies pūkų lova? Iškeliauju su driskiais čigonais, še! Pasirašo: Debora, buvusi jūsų tarnaitė." Nieko sau! Ta, kurią maitinau obuolių lupenom ir plutom nuo savo pačios stalo, ta, kurią išmokiau lošti kribidžą ir siūti apatinius... Ir ji mane metė. O, nedėkingume, Debora tavo vardas! Kas nūnai plaus indus, kas atneš man poseto, kęs mano įniršį ir varstys man korsetą?.. Visi išėjo. Likau viena. Be dukterėčios, be mylimojo; ir be tarnaitės.

Pasibaigus pjesei, moralas toks bus –
Meilės dievas pamėgęs pokštus;
Žiū – į pėdą strėlė jo pokštels;
Valia ir galia lai veikia išvien –
Skaistuolės tegieda himną kasdien:
„Ten kur valia, bus ir galia";
Sudie, gerieji žmonės.
(Padariusi reveransą, ledi H. H. pasišalina.)

Scena pasibaigė. Protas nulipo nuo pakylos. Susirinkusi savo apdarus, romiai priimdama publikos aplodismentus, ji perėjo per sceną; jai įkandin sekė lordai ir ledi su žvaigždėmis ir keliaraiščiais; klibinkščiuojantis seras Spanielis lydėjo klastingai vypsančią ledi Haraden; o susikibę už parankių Valentinas su Flavinda tūpčiojo ir lankstėsi.

– Šventa tiesa! – pasigavęs kalbos užkratą suriko Bartolomėjus. – Še jums ir moralas!

Jis vėl išsidrėbė krėsle, prunkšdamas lyg arklys.

Moralas. Koks? Džailsas spėjo, kad toks: yra valia, yra ir galia. Tie žodžiai gėdydami badė jį pirštais. Greičiau į Gretną Griną su savo mergina; kas padaryta, tas padaryta. Velniop pasekmes.

– Norėtumėte apžiūrėti šiltnamį? – staiga paklausė jis, atsisukdamas į ponią Manrezą.

– Mielai! – sušuko ji ir atsistojo.

Ar bus pertrauka? Pasak programėlės, taip. Aparatas brūzgynuose šniokštė: šiuch, šiuch, šiuch. Kokia bus kita scena?

– Viktorijos epocha, – garsiai perskaitė ponia Elmherst.

Matyt, pats metas pasivaikštinėti po sodus, galbūt netgi apžiūrėti namą. Tik kažkodėl jie jautėsi – kaip čia pasakius – nei čia, nei ten. Tarsi spektaklis būtų išspjovęs kamuoliuką iš duobutės; tarsi tai, ką vadintume savastimi, tebeskrajotų nepririšta ir nenorėtų sugrįžti į vietą. Ne visiškai savimi – štai kaip jie jautėsi. O gal juos nesmagiai jaustis vertė drabužiai? Ankštos, iš mados išėjusios muslino suknutės; flanelinės kel-

nės; panamos; skrybėlaitės, nuo kunigaikštienės per Askoto lenktynes nusižiūrėtu stiliumi apsuktos aviečių spalvos tinkleliu, atrodė kažkokios nerimtos.

– Kokie dailūs buvo drabužiai... – atsiduso kažkas, metęs paskutinį žvilgsnį į tolstančią Flavindą. – Ir kaip jiems tiko. Norėčiau...

Pukšt, pukšt, pukšt, primygtinai, įsakmiai pukšėjo aparatas krūmynuose.

Dangumi plaukė debesys. Oras atrodė šiek tiek nepastovus. Hogbeno kuoras akimirksnį atrodė baltas kaip pelenai. Paskui saulėje sublizgo paauksuota Bolnio varpinės vėtrungė.

– Oras atrodo šiek tiek nepastovus, – pastebėjo kažkas.

– Stokis... Pamankštinkime kojas, – tarė kitas balsas. Netrukus vejas išmargino plūduriuojančios spalvotų drabužių salelės. Nors dalis žiūrovų liko savo vietose.

– Majoras Meihju su ponia, – lyžtelėjęs pieštuką pasižymėjo reporteris Peidžas. Kai dėl spektaklio, jis ketino pasigauti panelę Kokstenjosvardas ir paprašyti santraukos. Bet panelė La Trob kažkur dingo.

Ji triūsė brūzgynuose it juodnugarė. Flavinda stovėjo vienais apatiniais. Protas savo mantiją nusviedė į bugienius. Seras Spanielis taisėsi aulinius. Panelė La Trob puldinėjo ir blaškėsi.

– Viktorijos mantija su karoliukų kutais... Kur tas prakeiktas skuduras? Meskit jį čia... Dabar žandenos...

Nardydama aukštyn ir žemyn po brūzgynus ji mitriu paukščio žvilgsniu sekė publiką. Publika nesėdėjo vietoje. Publika maklinėjo tai šen, tai ten. Prie persirenginėjančių aktorių žiūrovai nesiartino – gerbė taisykles. Bet jei jie nu-

klys per toli, jei pradės tyrinėti apylinkes, išeis už namo ribų, tada... Och, och, och, dūsavo aparatas. Laikas ėjo. Ar laikas ilgai išlaikys subūręs juos draugėn? Tai buvo avantiūra; rizika... Ir ji energingai kuitėsi, mėtydama drabužius ant žolės.

Iš už krūmynų atsklido pavieniai balsai, balsai be kūnų, simboliniai balsai, kaip jai atrodė, pusiau girdint, nieko nematant, ir vis dėlto jaučiant nematomas gijas, jungiančias bekūnius balsus.

„Viskas atrodo labai niūriai."

„Niekas to nenori – išskyrus tuos prakeiktus vokiečius."

Stojo pauzė.

„Aš tuos medžius iškirsčiau..."

„Kaip jiems pavyksta užauginti tokias rožes!"

„Girdėjau, šitam sodui jau penki šimtai metų..."

„Net senasis Gladstonas, reikia pasakyti..."

Paskui stojo tyla. Balsai praėjo pro brūzgynus. Sušnarėjo medžiai. Daugybė akių, nutuokė panelė La Trob, kiekviena savo kūno ląstele siurbianti aplinkos pokyčius, šiuo metu žvelgė į peizažą. Akies krašteliu ji matė Hogbeno kuorą; paskui švystelėjo vėtrungė.

„Barometras krenta", – tarė balsas.

Ji jautė, kaip jie, įsistebeiliję į vaizdus, slysta jai iš rankų.

– Kur toji velnio nešta ir pamesta moteriškė, toji ponia Rodžers? Kas matė ponią Rodžers? – užriko ji, čiupdama nuo žemės mantiją.

Ignoruodama taisykles, tarp virpančių šakų išdygo galva: ji priklausė poniai Svifin.

– Ak, panele La Trob! – sušuko ji; užtilo. Pradėjo iš naujo: – Ak, panele La Trob, širdingai jus sveikinu!

Ji padvejojo.

– Jūs suteikėte man... – Senutės mintys šokinėjo. – Nuo pat vaikystės jaučiau... – Jai prieš akis, užstodamas dabartį, ėmė suktis filmas. Ji mėgino prisiminti vaikystę, bet pasidavė; mostelėjusi ranka, lyg prašytų panelės La Trob padėti jai atsipainioti, tęsė: – Tas kasdienis sukimasis rate; tas laipiojimas aukštyn ir žemyn; tas klausinėjimas: „Kur aš ėjau? Kur mano akiniai? Taigi man ant nosies..."

Ji pervėrė panelę La Trob giedru seno žmogaus žvilgsniu. Jų akys susitiko dedant bendras pastangas pagimdyti bendrą prasmę. Joms nepavyko; ir ponia Svifin, desperatiškai įsikibusi į savo prasmės dalelę, pasakė:

– Koks gi menkas man teko vaidmuo! Bet jūs man leidote pajusti, kad būčiau galėjusi suvaidinti... Kleopatrą!

Ji maktelėjo galva tarp virpančių krūmų ir nutrepsėjo savais keliais.

Kaimiečiai susimirkčiojo. „Pamišėlė" – Senoji Nupušėlė, įsiveržusi pro brūzgynus.

– Būčiau galėjusi tapti Kleopatra, – pakartojo panelė La Trob. – Jūs išjudinote manyje nesuvaidintą vaidmenį – tą ji turėjo omenyje. Nagi, ponia Rodžers, sekitės sijoną, – paragino.

Ponia Rodžers stypsojo vienomis juodomis kojinėmis. Panelė La Trob jai per galvą užmovė pūstus Viktorijos epochos raukinius. Užraišiojo kaspinėlius. „Jūs timptelėjote nematomas stygas", – štai, ką norėjo pasakyti senutė; ir išsirinko – ką jau ką – Kleopatrą! Ją apėmė puikybė. Och, bet ji – ne vien asmeninių stygų timpčiotoja; ji ta, kuri katile verda klajojančius kūnus ir skrajojančius balsus, priversdama iš beformės

masės pakilti į perkurtą pasaulį. Tai buvo jos akimirka – jos šlovė.

– Viskas! – tarė ji, surišdama juodus kaspinus poniai Rodžers po smakru. – Baigta! Dabar imsimės džentelmeno. Hamondai!

Ji pašaukė Hamondą. Šis nedrąsiai išėjo į priekį, klusniai atsiduodamas juodų žandenų klijavimui. Prisimerkęs, atlošęs galvą, panelei La Trob jis priminė karalių Artūrą – kilnų, riterišką, liesą.

– Kur senasis Majoro apsiaustas? – paklausė ji, vildamasi, kad Hamondas jį neatpažįstamai pakeis.

Tik, tik, tik, tęsė aparatas. Laikas ėjo. Išsibarsčiusi publika kažkur bastėsi. Tik gramofono *tik tik tik* būrė juos draugėn. Nuklydusi iki pat gėlių klombų, ponia Džails taikėsi pasprukti.

– Muziką! – sukomandavo panelė La Trob. – Greičiau! Muziką! Naują melodiją! Dešimtą!

„Ar galėčiau dabar nusiskinti, – sumurmėjo Iza, skindama rožę, – vienintelę gėlę. Baltą ar rausvą? Ir suspausti tarp nykščio ir smiliaus...“

Pro šalį slenkančioje minioje ji ieškojo veido – vyriškio pilku kostiumu. Vieną sekundę jį matė; deja, apsuptą žmonių, nepasiekiamą. O dabar jis išnyko.

Ji numetė gėlę. Kokį pavienį, atskirą lapą ji galėtų suspausti? Jokio.

Ir nėra ko valkiotis vienai tarp klombų. Reikia eiti; ji atsigręžė arklidžių pusėn.

„Kur aš klajoju? – mąstė ji. – Kokiais skersvėjų košiamais tuneliais? Kur pučia beakis vėjas? Kur neauga niekas, kas džiugintų akį. Jokios rožės. Kad atsidurčiau – kur? Nykiame, nederlingame lauke, kur joks vakaras nenusimeta mantijos, kur nepateka saulė. Ten viskas vienoda. Rožės ten neišsiskleidžia, neužauga. Jokių pokyčių; jokio nepastovumo anei meilės; nei pasveikinimų, nei išsiskyrimų; jokių atradimų anei jausmų vogčia, kai ranka siekia rankos, o žvilgsnis nuo žvilgsnio slapstytis bando."

Ji priėjo arklidžių kiemą, kur šunys buvo prirakinti grandinėmis; kur stovėjo kibirai; kur išlaki kriaušė šakų kopėčiomis rėmė sieną. Medis, kurio šaknys kerojo po grindiniu, sviro nuo kietų žalių kriaušaičių. Paglosčiusi vieną iš jų, Iza sumurmėjo:

„Mane slegia tai, kas iškasta iš po žemių; atsiminimai; turtai. Tai našta, kurią man, paskutiniam asilėliui ilgame dykumos karavane, užkrovė praeitis. „Klaupkis", – įsakė praeitis. „Prisikrauk pilną pintinę mūsų medžio vaisių. Kelkis, asiliuk. Kinkuok savo keliu, kol tavo kulnai nueis pūslėmis, o kanopos suskeldės."

Kriaušaitė buvo kieta kaip akmuo. Iza pažvelgė į suskilinėjusį grindinį, po kuriuo kerojo šaknys.

„Ta našta, – mąstė ji, – buvo man užkrauta dar lopšy; pakuždėta bangų; įkvėpta nerimstančių guobų; niūniuota dainuojančių moterų; ką privalome atminti; ką tikrai pamiršime."

Iza pakėlė galvą. Paauksuotos arklidžių laikrodžio rodyklės nejudėdamos rodė dvi minutes iki valandos. Laikrodis ruošėsi mušti.

„O dabar štai ir žaibas, – sumurmėjo ji, – iš melsvo kaip akmuo dangaus. Numirėlių surištos vadžios nutrūko. Mūsų turtai iškriko."

Ją nutraukė balsai. Pro arklidžių kiemą šnekučiuodamiesi praėjo žmonės.

„Vieni sako, kad tai gera diena – diena, kai mus išrengia nuogai. Kiti sako, kad tai dienos pabaiga. Jie regi Smuklę ir Smuklininką. Bet niekas nekalba vienu balsu. Balsu, kuriame nesigirdėtų senųjų vibracijų. Amžinai girdžiu nesąžiningus šnabždesius; aukso ir metalo žvangesį. Beprotišką muziką..."

Pasigirdo ir daugiau balsų. Žiūrovai plūdo atgal į terasą. Ji ragino save. Drąsino save. „Pirmyn, asilėli, klupčiok kantriai. Neklausyk paklaikusių lyderių riksmų – trokšdami mus vesti, jie mus apleidžia. Neklausyk porcelianinių veidų, glazūruotų ir kietų, tarškėjimo. Verčiau paklausyk piemens, kosinčio prie kiemo sienos; medžio sausuolio, kuris atsidūsta atjojant Raiteliui; triukšmo kareivinėse, kai jie išrengė ją nuogai; ar riksmo, kurį Londone, kai atveriu langą, surinka kažkas..." Ji išėjo į taką, vedantį pro šiltnamį. Durys su spyriu atsidarė. Laukan išvirto ponia Manreza ir Džailsas. Iza nepastebėta nusekė juos per veją iki priekinės kėdžių eilės.

Gramofono *puf, puf, puf* brūzgynuose liovėsi. Paklusus panelės La Trob komandai, buvo uždėta nauja plokštelė. Dešimtoji. Ji vadinosi „Londono gatvės garsai. Popuri".

„Levandos, svaigios levandos, kas pirks mano svaigias levandas", – suokė ir čerškė melodija, neveiksmingai ganydama publiką. Vieni ją ignoravo. Kiti tebeklajojo. Dar kiti stabtelėjo, bet liko stovėti. Kai kurie, kaip pulkininkas Meihju

su žmona, kurie taip ir nepakilo iš savo vietų, skaitinėjo nusitrynusias programėlės kopijas, išduotas informacijos dėlei.

„Devynioliktas amžius." Pulkininkas Meihju neginčijo režisierės teisės per mažiau nei penkiolika minučių peršokti du šimtmečius. Tačiau scenų pasirinkimas jį mažų mažiausiai trikdė.

„O kur dingo britų kariuomenė? Kokia istorija be kariuomenės, a?" – mąstė jis. Purtydama galvą, ponia Meihju paprieštaravo – galų gale, negalima reikalauti per daug. Be to, labai tikėtina, kad sceną užbaigs visų aktorių susibūrimas aplink Jungtinės Karalystės vėliavą. O kol kas yra peizažas. Jie žvelgė į peizažą.

„Svaigios levandos... svaigios levandos..." Senoji ponia Lin Džouns (ta, kur gyvena ant kalno) niūniuodama pasistūmė su kėde į priekį.

– Ar girdi, Ete, – tarė ji ir sunkiai plestelėjo šalia Etės Springet, su kuria jiedvi, abi našlaujančios, dalijosi namu. – Pamenu... – ji lingavo į taktą, – tu turbūt irgi – kaip prekijai šūkalodavo gatvėse.

Jos prisiminė išsipūtusias užuolaidas, šūkalojančius vyrus: „Išbujoję, iškeroję", kai jie žingsniuodavo gatve, nešini vazonais su snapučiais ir šiurpiniais gvazdikais.

– Pamenu arfas ir kebus, ir karietas. Anuomet gatvėse būdavo taip tylu. Du už kebą, ane? Vienas už karietą? O Eleną, švilpiančią gatvėje su kyku ir prijuoste? Pameni? O tie berniūkščiai, mieloji, kurie bėgdavo iš paskos visą kelią nuo stoties, jeigu gabendavaisi skrynią.

Melodija pasikeitė.

– „Senos geležies, kas turit parduoti senos geležies?“ Pameni? Šitaip rūke šūkaudavo vyrai. Atkakdavo iš Seven Dajelso. Vyrai su raudonom skarelėm. Ar ne kartuvininkais juos vadino? Negalėdavai pareiti pėsčiomis – kur jau ten! – po spektaklio namo. Regento gatvė. Pikadilis. Haid Parko Kampas. Pasileidusios moterys... Ir visur grioviuose duonos kepalai. Airiai aplink Kovent Gardeno turgų... Grįžtant iš pokylio, prasukant pro laikrodį Haid Parko Kampo aikštėje – ar pameni baltų pirštinaičių švelnumą?.. Mano tėvas dar prisiminė senąjį hercogą, vaikštinėjantį po Parką. Dviem pirštais – štai šitaip – jis priliesdavo savo skrybėlę... Turiu išsaugojusi motinos albumą. Ežeras ir du įsimylėjėliai. Išsirašė, kaip spėju, Baironą – itališka rašysena, kaip anuomet vadino...

– Kas čia? „Pritrenkti Senajame Kento kely“. Pamenu, ją švilpaudavo batų blizgintojas. O, Dievulėliau, tarnai... Senoji Elena... Mokėdavom jai šešioliką svarų per metus... O karšto vandens ąsočiai! O krinolinai! O korsetai! Pameni Krištolo rūmus ir fejerverkus, ir kaip Miros kurpaitė įklimpo purve?

– Ten jaunoji ponia Džails... Pamenu jos motiną. Pasimirė Indijoje... Kiek pamenu, segėdavom galybę pasijonių. Nehigieniška? Sakyčiau... Na, bet pažvelk į mano dukterį. Dešinėje, tiesiai už tavęs. Keturiasdešimties, o liekna kaip smilga. Kiekviename bute po šaldytuvą... Mano motina sugaišdavo pusę ryto, kol užsakydavo vakarienę... Vienuolika mūsų buvo. Jei skaičiuosim tarnus, aštuoniolika šeimynykščių... O dabar užtenka paskambinti į krautuvę... Žiū, ateina Džailsas su ponia Manreza. Man asmeniškai jos tipažas ne prie širdies. Gal ir klystu... Tenai pulkininkas Meihju, kaip visada išsičiustijęs... Ir ponas Kobetas iš Kobs Kornerio po araukarija.

Nedažnai jį pamatysi... Kaip smagu – susirinko visa apylinkė. Šiais laikais visi tokie užsiėmę, kad taip ir norisi... O kur programėlė? Pas tave? Pažiūrėkim, kas bus toliau... Devynioliktas amžius... Žiū, kaimiečių choras jau išeina iš už medžių. Iš pradžių bus prologas...

Į scenos vidurį buvo atitempta didžiulė dėžė, apklota raudona gelumbe ir išpuošta sunkiais auksiniais spurgais. Sušnarėjo suknelės, subrazdėjo kėdės. Žiūrovai paskubomis, lyg prasikaltę sėdosi į vietas. Panelė La Trob nenuleido nuo jų akių. Ji davė jiems dešimt sekundžių nutaisyti rimtus veidus. Tada pamojo ranka. Užbliovė pompastiškas maršas. „Drąsus ir bebaimis, tvirtas ir linksmas" ir t. t. Iš brūzgynų pasirodė dar viena didinga simbolinė figūra. Tai buvo smuklininkas Badžas; bet taip užsimaskavęs, kad net nuolatiniai sugėrovai jo neatpažino; tarp kaimiečių nuvilnijo krizenimo banga, kol buvo išsiaiškinta jo tapatybė. Badžas vilkėjo ilgą juodą apsiaustą su pelerina; neperšlampamą; blizgų; didybe prilygstantį statulai Parlamento aikštėje; dėvėjo šalmą, iš kurio aiškėjo, kad vaidina policininką; krūtinę jam puošė medalių eilė; o dešinėje rankoje laikė iškėlęs konsteblio lazdą (pasiskolintą iš Rotušėje dirbančio pono Vilerto). Jį išdavė tik balsas – kimus ir gargždus, sklindantis iš po tankios juodos vatinės barzdos.

– Badžas, Badžas. Ten ponas Badžas, – šnabždėjosi publika.

Badžas švystelėjo lazda ir prabilo:

Nelengvas darbas reguliuoti eismą ties Haid Parko Kampo aikšte. Autobusai ir kebai. Darda barška per grindinį. Malonėkite laikytis dešiniau! Sveiki, prašom sustoti!

(Jis pamojavo lazda.)

Ta sena klipata su skėčiu rioglina tiesiai arkliui prieš nosį.

(Lazda akivaizdžiai nukrypo į ponią Svifin.)

Ji iškėlė liesą ranką, tarsi iš tiesų pagauta impulso teisėtam pareigūno pasipiktinimui būtų nuplasnojusi nuo šaligatvio. Pričiupo, patenkintas pagalvojo Džailsas, stodamas pareigūno pusėn.

Rūkas ar giedra, pareiga privalo būti atlikta (tęsė Badžas). *Pikadilio ar Haid Parko Kampo aikštėse reguliuoju Jos Didenybės imperijos eismą. Persijos šachas; Maroko sultonas; o gal pati Jos Didenybė; ar Kuko turistai; juodieji; baltieji; jūreiviai, kareiviai, perplaukę vandenyną, kad įtvirtintų jos imperiją, – visi jie paklūsta mano lazdos Taisyklėms.*

(Jis didingai mostelėjo iš dešinės į kairę.)

Bet mano darbas čia nesibaigia. Apsiimu globoti ir prižiūrėti visų Jos Didenybės numylėtinių tyrumą ir saugumą; visose jos valdose; reikalaudamas paklusti Dievo ir Žmogaus įstatymams.

Dievo ir Žmogaus įstatymams (pakartojo jis, apsimesdamas, kad peržiūri Statutą; atidžiai gilinasi į pergamento lapą, kurį kuo pagarbiausiai išsitraukė iš kelnių kišenės.)

Sekmadienį apsilankyti bažnyčioje; pirmadienį, lygiai devintą, sėstis į autobusą, vežantį į Sitį. Antradienį, galimas daiktas, dalyvauti merijos susirinkime dėl nusidėjėlio išganymo; trečiadienio vakarą dalyvauti kitame, kur bus patiekta vėžlienos sriuba. Kai kas nuogąstauja, kad jis gali vykti Airijoje. Badas. Fenijai. Vieni baisumai. Ketvirtadienį globos ir priežiūros pareikalaus vietiniai Peru gyventojai; gaus, ko norėję. Bet įsidėmėkite, mūsų valdžia siekia dar toliau. Mūsų imperija – krikščioniškas kraštas, valdomas Baltosios Karalienės Viktorijos. Mano lazda pakyla virš min-

ties ir tikėjimo; gėrimo; aprangos; manierų; taipogi santuokos. Žinia, gerovė ir dorovė žengia ranka rankon. Imperijos valdovui priklauso nenuleisti akių nuo lopšio; įkišti nosį į virtuvę; svetainę; biblioteką – visur, kur susitinkam dviese – tu ir aš. Tyrumas mūsų slaptažodis; gerovė ir dorovė. O jei ne – ką gi, leisime jiems pasikankinti...

(Jis stabtelėjo – ne, savo žodžių nepamiršo.)

*Kriplgeite; Sent Džailse; Vaitčapelyje; Minerize**. *Lai prakaituoja šachtose; kosti prie staklių; lai kenčia, kas likimo duota. Tokia imperijos kaina; tokia baltojo žmogaus našta. O, pasakysiu jums, reguliuoti eismą ties Haid Parko Kampo ir Pikadilio aikštėmis yra doras baltojo žmogaus darbas.*

———

Jis užtilo – iškilus, dominuojantis, švytintis ant savo pjedestalo. Visi sutarė, kad buvo puikaus vyriško stoto, o dar ta iškelta lazda; neperšlampamas apsiaustas. Tetrūko drengiančio lietaus, aplink galvą plasnojančių balandžių ir griaudinčių Šv. Pauliaus ir Abatijos varpų, kad būtų kaip iš akies luptas Viktorijos laikų konsteblis, o žiūrovus perkeltų į ūkanotą Londono popietę su skardenančiais gatvės prekijų barškučiais ir griaudinčiais bažnyčių varpais pačiame Viktorijos epochos klestėjimo apogėjuje.

Stojo tyla. Girdėjosi dainuojančių, tarp medžių nardančių piligrimų balsai; bet žodžių nebuvo įmanoma suprasti. Publika sėdėjo ir laukė.

* Vardijami skurdžiuose Londono kvartaluose veikę darbo namai (kalėjimo taisyklėmis paremtos vargšų prieglaudos), gyvavę apytiksliai iki XX a. vidurio.

– Na jau, na, – priekaištingai burbtelėjo ponia Lin Džouns. – Tarp jų būta ir didžių žmonių... – Nežinia, kodėl, bet jautė, kad pašaipa buvo nukreipta į jos tėvą; taigi ir į ją.

Piktinosi ir Etė Springet. Teisybė, vaikai kasyklose tampydavo karučius; ir rūsio būta; bet tėtukas po vakarienės balsu skaitydavo Valterį Skotą; o išsiskyrusių damų neįleisdavo į karališkuosius rūmus. Kaip sunku daryti kokias nors išvadas! Ji troško, kad jie kuo greičiau pereitų prie kitos scenos. Jai patikdavo iš teatro išeiti įsitikinus, kad viską suprato teisingai. Aišku, čia tik kaimo vaidinimas... Jie krapštinėjosi aplink raudonos gelumbės dėžę, ruošdamiesi kitai scenai. Programėlėje ji perskaitė:

„Piknikas. Maždaug 1860-ieji. Scena: ežeras. Veikėjai..."

Ji stabtelėjo. Terasoje buvo patiesta paklodė. Greičiausiai, ežeras. Apytikriai nutapytos bangos vaizdavo vandenį. Tie žali basliai atstojo meldus. Virš paklodės simpatiškai šaudė tikros kregždės.

– Mine, žiūrėk! – sušuko ji. – Ten tikros kregždės!

– Ša, ša, – nutildė ją. Mat prasidėjo vaidinimas. Ežero pakrantėje išdygo jaunas vyrukas su siaurėjančiomis kelnėmis ir žandenomis, nešinas smaila lazdele.

EDGARAS T.: *Leiskite jums padėti, panele Hardkasl! Kibkitės!* (Jis padeda užlipti į kalvą panelei Eleonorai Hardkasl, jaunai panelei su krinolinu ir panašia į grybą skrybėlaite. Akimirką jiedu uždusę sustoja pasigėrėti vaizdu.)

ELEONORA: *Kokia mažytė ten žemai tarp medžių atrodo bažnyčia!*

EDGARAS: *Štai ir priėjome Keliautojo šulinį, pasimatymų vietą.*

ELEONORA: *Pone Toroldai, prašau, pabaikite, ką pradėjote sakyti, kol nepasirodė kiti. Jūs sakėte: „Mūsų gyvenimo tikslas...“*

EDGARAS: *Padėti žmonėms.*

ELEONORA (giliai atsidūsta): Tikra tiesa – ir, ak, kaip išmintinga!

EDGARAS: *Kam dūsauti, panele Hardkasl? Jūs neturite už ką save peikti – jūs, kurios visas gyvenimas pašvęstas kitų labui. Mąsčiau apie save. Esu nebejaunas. Sulaukus dvidešimt ketverių, gražiausios gyvenimo dienos lieka praeityje. Mano gyvenimas prabėgo* (jis sviedžia ežeran akmenuką) *it vandeniu vilnis.*

ELEONORA: *Ak, pone Toroldai, jūs manęs nepažįstate. Esu ne tokia, kokia atrodau. Aš irgi...*

EDGARAS: *Tik nesakykite, panele Hardkasl, – ne, to negali būti – jūsų tikėjimas susvyravo?*

ELEONORA: *Ačiū Dievui, ne, ne tai... Bet saugoma ir slepiama, amžinai namie, amžinai akylai prižiūrima – tokią mane matote, taip apie mane manote. O, ką gi aš šneku? Bet taip, kalbėsiu tiesą, kol neatėjo mama. Aš irgi svajoju atversti pagonis!*

EDGARAS: *Panele Hardkasl... Eleonora... Jūs mane gundote! Ar galėčiau paklausti? Bet ne – jūs tokia jauna, tokia graži, tokia nekalta. Pamąstykite, susimildama, prieš atsakydama.*

ELEONORA: *Jau mąsčiau – atsiklaupusi!*

EDGARAS (traukdamas iš kišenės žiedą): *Tuomet... Mano motulė su paskutiniu atodūsiu įpareigojo šį žiedą užmauti tai,*

kuri nepabūgs praleisti viso gyvenimo Afrikos dykumoje tarp stabmeldžių...

ELEONORA (imdama žiedą): *Tobula laimė! Bet tyliau!* (Ji įsikiša žiedą į kišenę.) *Ateina mama!* (Juodu atšlyja.)

(Pasirodo ponia Hardkasl, apkūni dama juodo šilko suknia, raita ant asilo, lydima senyvo džentelmeno su elnių medžiotojo kepure.)

PONIA H.: *Ką gi, jaunime, jūs mus aplenkėte. Buvo laikai, sere Džonai, kai mudu su jumis visur ir visada būdavom pirmi. O dabar...*

(Jis padeda jai nulipti. Susirenka ir kiti žmonės: vaikai, jauni vyrai, jaunos moterys, vieni nešini pintinėmis, kiti tinklais drugeliams gaudyti, treti lupomis, ketvirti – skardinėmis augalams rinkti. Prie ežero patiesiamas pledas, o ponia H. su seru Džonu įsitaiso ant turistinių kėdučių.)

PONIA H.: *Na, kas pripils virdulius? Kas pririnks žagarų? Alfredai* (mažam berniukui), *nelakstyk gainiodamas drugelius, nes gali susirgti... Mudu su seru Džonu iškraustysime pintines: čia, kur nusvilusi žolė, – šioje vietoje pernai buvo mūsų piknikas.*

(Jaunimas išsibarsto visomis kryptimis. Ponia H. ir seras Džonas pradeda tuštinti pintinę.)

PONIA H.: *Pernai su mumis dar buvo vargšelis ponas Bičas. Tesiilsi ramybėje.* (Ji išsitraukia juodai kraštuotą nosinę ir nusišluosto akis.) *Kasmet mūsų būna vienu mažiau. Čia kumpis... Tenai kurapka... Aname paketėlyje pyragėliai su žvėriena...* (Ji išdėlioja maistą ant žolės.) *Kaip minėjau, vargšelis ponas Bičas... Labai tikiuosi, kad grietinėlė nesukrekėjo. Ponas Hardkaslas atsineš raudonvynio. Šitą reikalą visada palieku jam. Bet jau kai ponas Hardkaslas su ponu*

Pigotu įsikalba apie romėnus... pernai jie vos nesusipliekė... Ką gi, džentelmenams smagu turėti hobį, tik kad tos visos kaukolės ir kaulai labai renka dulkes... Bet apie ką aš – ak, tiesa, vargšelis ponas Bičas... Norėjau jūsų, kaip šeimos draugo, pasiteirauti (ji nuleidžia balsą) *apie naująjį dvasininką – jie juk mūsų negirdi, ar ne? Ne, rankioja žagarus... Pernai šitaip nepasisekė. Vos spėjom viską išsidėlioti... kai prapliupo lyti. Bet aš norėjau jūsų paklausti apie naująjį dvasininką, tą, kuris atvyko į vargšelio pono Bičo vietą. Man sakė, jis vardu Sibtorpas. Žinoma, tikiuosi, kad nieko nepainioju, mat turiu pusbrolį, kuris vedė merginą ta pačia pavarde, – esate šeimos draugas, taigi nesiceremonysiu...O kai turi dukterų – žinote, pavydžiu jums, sere Džonai, kad teturite vieną dukterį, o juk aš turiu keturias! Taigi norėjau jūsų konfidencialiai pasiteirauti apie jaunąjį Sibtorpą – jeigu toks jo vardas, – mat turiu jums pasakyti, kad užvakar mūsų ponia Pots minėjo, jog eidama pro kleboniją parnešti skalbinių matė, kaip jie pakuoja baldus; ir ką gi ji išvydo ant drabužių spintos viršaus? Ogi arbatinuko maukšlę! Žinoma, galbūt ji suklydo... Bet man dingtelėjo, kad reikia jūsų, kaip šeimos draugo, paklausti – ar ponas Sibtorpas turi žmoną?*

Šioje vietoje kaimiečių choras su Viktorijos laikų mantijomis, žandenomis ir cilindrais užtraukė:

Ak, ar ponas Sibtorpas turi žmoną? Ak, ar turi jis žmoną? Ar turi, ar turi bitę kepurėj, kamštyje sraigtą ir grąžtą; širdis motinėlės per amžius užduoda šį klausimą suktą ir aštrų; dukterų mat nestinga, sumeistrautų minkštoj ir pūkinėj šeimyninėj lovoj; na, tai kaip, ar jis išpakavo arnotą ir brevijorių; chalatą ir

lazdą, rykštę ir virvę; albumą šeimos ir šaudyklę; ar savo noru iškėlė oriai santuokinę vėliavą – siuvinėtą arbatinio šildyklę? Ak, ar ponas Sibtorpas turi žmoną? Ak, ar turi jis žmoną?

Kol choras dainavo, vienas po kito susirinko iškylautojai. Buvo iššauti kamščiai. Papjaustytos kurapkos, kumpiai ir viščiukai. Čepsėjo lūpos. Tuštėjo taurės. Nesigirdėjo nieko, tik žandikaulių traškėjimas ir taurių tarškėjimas.

– Jau pavalgyti tai jie mėgo, – poniai Springet šnibžtelėjo ponia Lin Džouns. – Tas tiesa. Sakyčiau, net per daug.

PONAS HARDKASLAS (braukdamas nuo ūsų mėsos trupinius): *O dabar...* (– Kas dabar? – sukuždėjo ponia Springet, tikėdamasi dar vienos parodijos.) *O dabar, kai pasotinome žmogišką alkį, pasotinkime ir sielos troškulį. Kviečiu vieną iš panelių padainuoti.*

PANELIŲ CHORAS: *Oi ne... tik ne aš... tikrai negaliu... Ne, žiaurusis, juk matote, kad aš užkimus... Be instrumento nedainuosiu... ir t. t., ir pan.*

JAUNUOLIŲ CHORAS: *Niekai! Paklausykim „Paskutinės vasaros rožės“. Paklausykim „Niekada nemylėjau mielosios Gazelės“.*

PONIA H. (valdingai): *Dabar Eleonora ir Mildreda padainuos „Aš būsiu drugelis“.*

(Eleonora ir Mildreda paklusniai atsistoja ir duetu užtraukia: „Aš būsiu drugelis“.)

PONIA H.: *Labai jums ačiū, mielosios. O dabar, džentelmenai, „Mūsų šalį“!*

(Artūras ir Edgaras užtraukia „Valdyk, Britanija“.)

PONIA H.: *Labai jums ačiū. Pone Hardkaslai...*
PONAS HARDKASLAS (stodamasis ant kojų, rankoje gniauždamas fosiliją): *Pasimelskime.*
(Visa kompanija atsistoja.)

– Šito jau per daug, tikrai per daug, – užprotestavo ponia Springet.

PONAS HARDKASLAS: *Visagalis Dieve, visų gerų dalykų davėjau, dėkojame Tau už maistą ir gėrimą, už gamtos grožį, už protą, kuriuo Tu mus apdovanojai* (jis pagrabinėja fosiliją). *Ir už didžiąją Taikos dovaną. Leisk mums būti žemėje tavo vergais, leisk skleisti Tavąją šviesą...*

Čia staiga atgijo asilo pasturgalis, kurį įkūnijo paikšis Albertas. Tyčia ar atsitiktinai? („Pažiūrėkite į asilą! Pažiūrėkite į asilą!") Pono Hardkaslo maldą nustelbė krizenimas; tada pasigirdo jo žodžiai:

...laimingai sugrįžti namo gamtos dovanų atgaivintais kūnais ir išminties įkvėptais protais. Amen.

Laikydamas fosiliją priešais save, ponas Hardkaslas išžygiavo iš scenos. Asilas buvo patrauktas; pintinės sukrautos; ir darni iškylautojų eisena žingsnis po žingsnio išnyko už kalvos.

EDGARAS (drauge su Eleonora užbaigdamas procesiją): *Atversti pagonis!*
ELEONORA: *Padėti žmonėms!*
(Aktoriai išnyko brūzgynuose.)

BADŽAS: *Jau metas, džentelmenai, metas, damos, susirinkti mantą ir traukti. Iš ten, kur ašen stoviu su lazda tarytum apvaizda dorovės ir gerovės, Viktorijos didingų žemių tyrumos matyti – štai...* (Jis parodė: ten buvo Poinc Holas; kranksėjo kovai; kilo dūmai.)
Namai, namučiai.
Gramofonas pasigavo melodiją: *Malonumai ir rūmai**, *ir t. t. Visur gerai, namie geriausia.*
BADŽAS: *Namo, džentelmenai; namo, damos; metas susirinkti mantą ir traukti namo. Ar ten ne židinys* (jis parodė: vienas langas liepsnojo raudonai) *liepsnoja pakurtas? Virtuvėj; vaikų kambary; bibliotekoj, svetainėj? Tai Namų ugnis. Žiū! Džeinė atneša arbatos. Vaikučiai, kur žaislai? Mamyt, greičiau mesk mezginį. Sugrįžta* (jis lazda mostelėjo į Kobetą iš Kobs Kornerio) *duonpelnys namo iš miesto, namo iš už prekystalio, namo iš parduotuvės. „Mamyt, arbatos man įpilk." „Vaikai, na, lipkit man ant kelių. Jums garsiai paskaitysiu. Tik apie ką gi? Gal Sindbadą? Ar paprastą pamokymą iš Šventraščio? Su paveikslėliais? Nenorit? Tai traukit kaladėles. Pastatysim... konservatoriją. Laboratoriją? Mechanikos institutą? O galbūt bokštą; su mūsų vėliava viršuj; ten, kur našlė mūs' karalienė po pavakarių pasisodina sau ant kelių karališkuosius našlaitėlius? Nes čia, damos, Namai; čia Namai, džentelmenai. Kad ir kokie jie būtų kuklūs – Namai yra Namai."*

Gramofonas sučiulbėjo „Namai, namučiai", ir Badžas, mažumėlę svyruodamas, nulipo nuo savo dėžės ir nusekė paskui procesiją.

* Cituojama Henry Bishopo 1823 m. daina „Home, Sweet Home".

Prasidėjo pertrauka.

– Bet buvo taip gražu, – atsiduso ponia Lin Džouns. Turėjo galvoje namus; lempos apšviestą kambarį; sodriai raudonas užuolaidas; garsiai skaitantį tėtuką.

Ežeras buvo suvyniotas, meldai išrauti. Tikros kregždės čaižė virš tikros žolės. Bet ji teberegėjo namus.

– Buvo taip... – pakartojo ji, galvoje turėdama namus.

– Pigu ir nešvanku, manding, – atšovė Etė Springet, galvoje turėdama pjesę, ir metė pagiežingą žvilgsnį į žalias Dodžo kelnes, geltoną taškuotą kaklaryšį ir atsagstytą liemenę.

Bet ponia Lin Džouns teberegėjo namus. Ar namai, mąstė ji, kol iš scenos buvo tempiamas Badžo raudonos gelumbės pjedestalas, nėra kažkaip ne tai, kad nešvarūs – netinkamas žodis, – bet galbūt „nehigieniški“? Lyg pašvinkęs mėsgalis – „su ūsais“, kaip sakydavo tarnai? Bet kodėl jis sugedo? Laikas vis ėjo į priekį – lyg virtuvinio laikrodžio rodyklės. (Krūmuose pukšėjo gramofonas.) Jeigu jos nebūtų sutikusios jokio pasipriešinimo, mąstė ji, tai taip ir tebeitų – ratu, ratu, ratu. Namai tebebūtų, kaip buvę; tėtuko barzda, mąstė ji, būtų augusi ir augusi; kaip ir mamutės mezginys – ir ką ji veikdavo su visais tais mezginiais? Permainų reikėjo, tarė ji sau, antraip tėtuko barzda ir mamutės mezginiai būtų tįsę jardų jardus. Nūnai jos žentas buvo švariai nusiskutęs. Jos dukra turėjo šaldytuvą... Dievaži, kaip klaidžioja mano protas, subarė ji save. Štai, ką ji turėjo mintyje: permainų reikia, nebent viskas būtų tobula; o jei taip, vadinasi, jie atsilaikė prieš Laiką. Rojus nesikeičia.

– Tokie jie ir buvo? – staiga paklausė Iza. Ji pašnairavo į ponią Svifin, lyg toji būtų dinozauras arba labai mažas mamutas. Jau kadų kadaise turėjęs išnykti, nes gyveno valdant karalienei Viktorijai.

Tik, tik, tik, krebždėjo gramofonas krūmuose.

– Viktorijos epochos žmonės, – susimąstė ponia Svifin. – Nemanau, – tarė ji su keista šypsenėle, – kad jie kada nors egzistavo. Tai tik tu, aš ir Viljamas, tik kitaip apsirengę.

– Jūs netikite istorija, – replikavo Viljamas.

Scena liko tuščia. Laukuose maurojo karvės. Šešėliai po medžiais sutirštėjo.

Ponia Svifin paglostė savo kryželį. Ji išsiblaškiusi žiūrėjo į peizažą. Buvo išvykusi, kaip jie spėjo, į vaizduotės gastroles – po vieniškumą. Avys, karvės, žolė, medžiai, mes patys – visa esame vienis. Galbūt nedarnūs, bet kuriantys dermę – gal ne sau, tuomet gigantiškai ausiai, augančiai iš gigantiškos galvos. Ir todėl – ji švelniai šypsojosi – konkrečios avies, karvės ar žmogaus agonija yra būtina; ir šitaip – ji angeliškai švytėjo, žvelgdama į paauksuotą vėtrungę tolumoje, – prieiname išvadą, kad *visa* yra dermė, jei tik galėtume ją išgirsti. Ir išgirsime. Jos žvilgsnis dabar ilsėjosi ant baltos debesies viršukalnės. Na, jeigu mintys suteikia jai paguodą, paslapčia vienas kitam šyptelėjo Viljamas ir Iza, tegu mintija.

Tik, tik, tik, kartojo aparatas.

– Ar pagaunate? – staiga paklausė ponia Svifin. – Panelės La Trob mintį?

Iza, kurios žvilgsnis klaidžiojo, papurtė galvą.

– Bet tą patį galima pasakyti ir apie Šekspyrą, – nusišypsojo ponia Svifin.

– Šekspyras ir muzikinės taurės! – įsiterpė ponia Manreza. – Brangieji, jūs verčiate mane jaustis visiška barbare!

Ji atsisuko į Džailsą. Laukė jo pagalbos kovoje su išpuoliais prieš linksmą žmogaus prigimtį.

– Niekai, – sumurmėjo Džailsas.

Scenoje ir toliau ničnieko nevyko.

Žiedai ant ponios Manrezos pirštų žaižaravo raudonai ir žaliai. Jis pakėlė akis nuo žiedų prie tetos Liusės. Nuo jos prie Viljamo Dodžo. Nuo jo prie Izos. Ji vengė sutikti jo žvilgsnį. Ir jis nudelbė akis į savo sukruvintus teniso batelius.

Jis tarė (be žodžių):

– Aš prakeiktai nelaimingas.

– Aš irgi, – aidu atkartojo Dodžas.

– Ir aš, – pamanė Iza.

Jie visi buvo sugauti ir uždaryti į narvą; kaliniai, žiūrintys spektaklį. Nieko nevyko. Gramofono tiksėjimas varė iš proto.

– Pirmyn, asilėli, – sumurmėjo Iza, – per visą dykumą... tempk savo naštą...

Ji jautė, kaip Dodžas akimis seka jos krutančias lūpas. Amžinai per ją ropoja kokia nors pikta akis – it žieminė musė! Iza ją nubaidė.

– Žiūriu, jie nesiskubina! – irzliai burbtelėjo ji.

– Dar viena pertrauka, – žvilgtelėjęs į programėlę pasakė Dodžas.

– O kas po jos? – paklausė Liusė.

– Nūdiena. Mes, – perskaitė jis.

– Duok Dieve, kad tai būtų pabaiga, – šiurkščiai metė Džailsas.

– Kaip negražu iš jūsų pusės, – subarė ponia Manreza savo mažąjį berniuką, savo atšiaurų didvyrį.

Niekas nepajudėjo iš vietos. Taip ir sėdėjo, pasisukę į tuščią sceną, karves, pievas ir peizažą, brūzgynuose tiksint gramofonui.

– Koks, – staiga pakildamas nuo kėdės prabilo Bartolomėjus, – šio vaidinimo tikslas?

– Visas pelnas, – perskaitė Iza nusitrynusioje kalkinėje kopijoje, – bus skirtas įvesti elektros šviesą bažnyčioje.

– Visos mūsų kaimo šventės, – prunkštelėjo ponas Oliveris, atsisukdamas į ponią Manrezą, – baigiasi pinigų rinkliavom.

– O kaipgi, o kaipgi, – sumurmėjo ji, nesutikdama su kandžiu jo požiūriu, ir karoliukais siuvinėtoje jos rankinėje sužvangėjo monetos.

– Anglijoje niekas nedaroma veltui, – tęsė senis. Ponia Manreza nesutiko. Galbūt tą galima pasakyti apie Viktorijos laikų žmones; bet mes juk ne tokie? – Nejau ji išties tikinti, kad mes tokie nesavanaudžiai? – pasiteiravo ponas Oliveris.

– Oi, nepažįstate jūs mano vyro! – teatrališkai atšovė „laukinis vaikas“.

Žavinga moteris! Galėjai pasikliauti, kad išmušus valandai užgiedos kaip žadintuvas; kad suskambus varpeliui sustos kaip senas omnibusas. Oliveris nepasakė nieko. Ponia Manreza išsitraukė veidrodėlį ir pasigražino veidą.

Visų nervai buvo įtempti. Jie sėdėjo pažeidžiami. Gramofonas tiksėjo. Muzikos nebuvo. Girdėjosi greitkelio automobilių klaksonai. Ir medžių šlamėjimas. Jie nebuvo nei viena, nei kita – nei Viktorijos laikų, nei nūdienos žmonės. Jie buvo iškritę iš gyvenimo ir pakibę limbe. Tik, tik, tik, tęsė gramofonas.

Iza muistėsi; žvilgčiojo sau per petį dešinėn ir kairėn.

„Dvidešimt keturi juodieji strazdai, suverti ant virvės“, – sumurmėjo ji.

„Čia atėjo Strutis, erelis, budelis, ir klausia:

Kuris iš jūsų prinokęs mano strazdienos pyragui?

Kuris iš jūsų prinokęs, kuris gardžiausio skonio,

Nagi, dailieji džentelmenai,

Nagi, dailiosios ponios...“

Ar dar ilgai ji vers juos laukti? „Nūdiena. Mes.“ Taip parašyta programėlėje. O toliau: „Pelnas bus skirtas įvesti elektros šviesą bažnyčioje.“ Kur ta bažnyčia? Ogi ten. Tarp medžių stirksojo smailė. „Mes...“ Jie vėl atsivertė programėlę. Bet ką gi ji išmano apie mus? Apie Elžbietos laikų žmones – taip; Viktorijos – galbūt; bet mus, sėdinčius čia vieną 1939-ųjų birželio dieną, – koks absurdas. Mane – neįmanoma. Kitus žmones – gal... Kobetą iš Kobs Kornerio; Majorą; senąjį Bartolomėjų; ponią Svifin – nebent juos. Bet manęs ji neperkąs – ne, manęs nepavyks. Publika nenustygo. Iš brūzgynų skardėjo juokas. Bet scenoje absoliučiai nieko nevyko.

– Ir ko gi mes laukiam? – suirzęs paklausė pulkininkas Meihju. – Jeigu tai dabartis, kostiumai jiems nereikalingi.

Ponia Meihju jam pritarė. Žinoma, nebent sumanyta vaidinimą užbaigti visų aktorių išėjimu į sceną. Kariuomenė; Laivynas; Vėliava; o už jų, rasi, – ponia Meihju įsivaizdavo, ką darytų, jeigu vaidinimas būtų jos, – Bažnyčia. Iš kartono. Vienas langas, žvelgiantis į rytus, nuostabiai apšviestas, kad simbolizuotų... Atėjus laikui, ji ką nors sugalvotų.

– Štai kur ji, už medžio, – sušnabždėjo ji, rodydama į panelę La Trob.

Panelė La Trob stovėjo ir skaitė scenarijų. „Po Vik., – buvo pasižymėjusi ji, – pabandom dešimt min. dabarties. Kregždės, karvės ir t. t.“ Ji norėjo juos demaskuoti, aplieti šaltu vandeniu – šią akimirką besiskleidžiančia realybe. Bet eksperimentas akivaizdžiai nenusisekė. „Realybė per stipri, – niurnėjo ji. – Velniop juos!“ Ji jautė tą patį, ką ir jie. Žiūrovai buvo velnio išbandymas. O, kad galėtum sukurti pjesę be žiūrovų – *esminę* pjesę. Bet dabar priešais ją – publika. Kiekvieną sekundę jie slydo jai iš rankų. Visas sumanymas nuėjo šuniui ant uodegos. Kad ji bent turėtų juodą skudurą, kurį galėtų ištempti tarp medžių – uždengti karves, kregždes, dabartį! Bet neturėjo nieko. Muziką buvo uždraudusi. Pirštais gremždama žievę keikė žiūrovus. Ją smaugė panika. Atrodė, kad iš batų tuojau plūstelės kraujas. Tai mirtis, mirtis, mirtis, pasižymėjo ji sąmonės paraštėse; kai sužlunga iliuzija. Nepajėgdama pakelti rankos, ji stovėjo atsigręžusi veidu į publiką.

O tada pasipylė lietus – staigus, gausus.

Niekas nepastebėjo artėjančio debesies. Ir štai jis – juodas, pritvinkęs, dunksantis jiems virš galvų. Lietus plūdo taip, lyg visi pasaulio žmonės vienu metu būtų užraudoję. Ašaros, ašaros. Ašaros.

„O, kad mūsų žmogiškasis skausmas čia ir pasibaigtų!“ – sumurmėjo Iza. Pažvelgus į dangų, jai tiesiai į akis pataikė du stambūs lietaus lašai. Jie varvėjo skruostais tarytum jos pačios ašaros. Bet tai buvo visos žmonijos ašaros, apraudančios visą žmoniją. Į viršų kilo rankos. Šen bei ten išsiskleidė skėčiai. Lietus buvo ūmus ir visuotinis. Staiga jis liovėsi. Nuo žolės kilo šviežias dirvožemio kvapas.

– Štai ir viskas, – atsiduso panelė La Trob, šluostydamasi nuo skruostų lašus. Gamta ir vėl nusprendė suvaidinti savo rolę. Rizika vaidinti gryname ore pasiteisino. Ji pamojavo scenarijumi. Užgrojo muzika. Dainelė buvo pati paprasčiausia. Bet dabar, nulijus lietui, tai buvo kitas balsas – niekieno balsas. Ir tas balsas, raudojęs dėl nesibaigiančių žmonijos kančių, dainavo:

Karalius iždo kambary
Skaičiuoja pinigėlius,
O karalienė salone...

„O, kad mano gyvenimas čia ir pasibaigtų“, – šnabždėjo Iza (stengdamasi nejudinti lūpų). Nė nedvejodama būtų atidavusi šiam balsui visus savo turtus, kad tik baigtųsi ašaros. Būtų paaukojusi visą save už vieną trelę. Ant lietaus prisigėrusios žemės altoriaus ji būtų padėjusi savo auką...

– Ei, žiūrėkit! – sušuko ji.

Tai buvo kopėčios. O tai (dažais nuteptas skuduras) buvo siena. O tai – žmogus su skiedinio kibiru ant pečių. Ponas Peidžas, reporteris, palaižęs pieštuką pasižymėjo: „Pasitelkusi labai kuklias priemones, panelė La Trob publikai perteikė Civilizacijos (siena) griūtį ir atkūrimą žmonių pastangomis (vyras su skiedinio kibiru); dar viena moteris dalija plytas. Kiekvienas kvailys pagautų mintį. Į sceną išeina juodaodis su pasišiaušusiu peruku; ir kitas – kavos spalvos ir su sidabriniu turbanu; matyt, jie simbolizuoja...“

Šią savimeilę glostančią duoklę sau pasitiko aplodismentų audra. Rėksminga, aišku. Kita vertus, jai teko smarkiai tau-

pyti. Dažytas skuduras privalėjo perteikti – tai, ką dar šį rytą pirmuosiuose puslapiuose paskelbė *Times* ir *Telegraph*.

Daina tęsėsi:

Karalius iždo kambary
Skaičiuoja pinigėlius,
O karalienė salone
Kramsnoja...

Staiga ji nutrūko. Melodija pasikeitė. Ar tik ne valsas? Kažkas pusiau pažįstama, pusiau ne. Kregždės ėmė šokti. Jos sukosi ratais ir nardė tai šen, tai ten. Tikros kregždės. Čia atsitraukiančios, čia priartėjančios. Ir medžiai, o, medžiai, tokie rimti ir orūs lyg senatoriai taryboje ar tarpais stūgsančios katedros kolonos... Taip, jie pastojo kelią muzikai, telkėsi ir laikėsi drauge; neleido tam, kas skysta, išsilieti per kraštus. Kregždės – kokios, gal urvinės? – šventovėse žiemojančios kregždės, sugrįžusios, visada sugrįžtančios... Taip, sutūpusios aukštai ant sienos jos tarytum pranašavo tai, ką vakar pranešė *Times*. Bus statomi namai. Kiekviename bute po šaldytuvą suaižėjusioj sienoj*. Kiekvienas iš mūsų – laisvas žmogus; lėkštes mums plauna mašinos; joks aeroplanas mūsų negąsdina; visi mes nusimetę jungą; visaverčiai...

Melodija pasikeitė; traškėjo; trūkinėjo; spragsėjo. Kas tai, fokstrotas? Džiazas? Kad ir kas tai būtų – ritmas spardėsi, stojo piestu ir springo. Nieko sau džerždgesys ir čerškesys! Na, bet su tokiais ribotais ištekliais negali iš jos reikalauti per daug. Na ir kudkudavimas, na ir kakofonija! Niekas nesi-

* Plg. A. Tennysono 1863 m. eilėraštį „Gėlė suaižėjusioj sienoj".

baigė. Taip staigu. Ir ūmu. Koks pasityčiojimas; kaip negražu. Bet neprastai. Labai madinga, tikrai. Ką ji sau galvoja? Nori perversmo? Virsmo kūliais? Parodyti nosį? Kol tu vypsosi? Žvairuoti ir šnairuoti? Šmirinėti ir šnipinėti? O, pagarbą užmiršusi karta, tik vieną trumpą mirksnį – ačiūdie – vadinama „jaunąja". Jaunoji karta – ne statanti, bet griaunanti; į šipulius sudaužanti senąją viziją; atomais paleidžianti tai, kas buvo amžina. Kas per gagenimas, kas per barškenimas, kas per kalenimas – kaip sakoma apie genį, juklų paukštį, purpsintį nuo medžio prie medžio.

Žiū! Jie lenda iš brūzgynų – šmikiai. Vaikai? Velniūkščiai – elfai – demonai. Ką nešasi? Skardines? Miegamojo žvakes? Senus stiklainius? Dievuliau, ten juk veidrodis iš klebonijos! Ir maniškis – kurį jai paskolinau. Mano motinos. Įskilęs. Kokia gi čia mintis? Visa, kas švyti ir gali atspindėti mus, manyčiau?

Mus! Mus!

Jie šokinėjo, liuoksėjo, straksėjo. Žiburiuodami, mirguliuodami, sukdamiesi, šokdami. Dabar pagautas... senasis Bartas. Dabar Manreza. Čia nosis... Ten sijonas... Tada vien kelnės... O čia gal veidas... Mes? Betgi tai žiauru. Pagauti mus tokius, kokie esame, mums nė nespėjus apsimesti... Ir – tik dalimis... Tai deformuoja, nervina ir yra visiškai nesąžininga.

Šluostydami, šienaudami, plakdami, puldami veidrodžiai šaudė, blykčiojo, demaskavo. Žmonės galinėse eilėse atsistojo, kad nepraleistų linksmybių. Ir vėl atsisėdo, pagavę save... Koks baisus pasirodymas! Netgi seniams, kuriems, tikėtumeisi, jau neberūpėjo jų veidai... Ir, Viešpatie! Tas džeržgimas ir erzelis! Karvės, ir tos prisijungė. Su trenksmu, su uo-

degos kirčiu buvo atvertas gamtos uždarumas, ir užtvarai, turintys atskirti Žmogų–Šeimininką nuo Žvėries, sugriuvo. Prisijungė ir šunys. Įaudrinti visuotinio šurmulio, liuoksėdami, susijaudinę – jie bėgo čionai! Pažvelkit į juos! Ir kurtas, afganų kurtas... pažvelkit į jį!

Tada dar kartą šurmulyje, kuris jau buvo veik nekontroliuojamas, už medžio pasislėpusi panelė Kokstenjosvardas iš brūzgynų pašaukė – o gal jie *patys* išlėkė – karalienę Besę; karalienę Oną; merginą iš Malo; Proto amžių; ir policininką Badžą. Štai jie. Ir piligrimai. Ir įsimylėjėliai. Ir sieninis laikrodis. Ir senis su barzda. Jie visi pasirodė scenoje. Maža to, kiekvienas padeklamavo frazę ar ištrauką iš savo rolių... *Jaučiuosi* (tarė vienas) *pasimetęs... Protas esu* (tarė kitas)... *O aš? O aš tik senas cilindras... Namo grįžta medžiotojas, namo nuo kalvos... Namo? Kur prakaituoja kalnakasys, kur negailestingai išduodama mergelės ištikimybė... Švelniai ir saldžiai; švelniai ir saldžiai, vakarų jūros vėjas... Ar prieš save matau aš durklą?... Ūbauja pelėda ir šaiposi gebenė, bar-bar-barbendama į langą... Ledi, kurią mylėsiu lig mirties, išeik iš kambarėlio pas mane... Kur vikšras audžia sau maršką... Aš būsiu drugelis, aš būsiu drugelis... Tavimi mes tikime... Tėtuk, imk knygą ir paskaityk balsu... Au au, garsiai loja šunys, elgetos beldžias...*

Galiausiai klebonijos veidrodis pasirodė esąs per sunkus. Jaunajam Bontorpui nebeužteko jėgų tampyti tą prakeiktą griozdą. Jis sustojo. Jo pavyzdžiu pasekė ir kiti – rankiniai veidrodėliai, skardinės, smulkios ir stambesnės stiklo šukės, sidabriniai veidrodžiai sunkiais rėmais – visi sustojo. Ir žiūrovai išvydo save – jokiu būdu ne vientisus, bet nors ramiai sėdinčius.

Laikrodžio rodyklės sustojo esamajame laike. Tai buvo dabartis. Mes.

Tai štai, ką ji buvo užmaniusi! Pademonstruoti mus tokius, kokie esame čia ir dabar. Visi ėmė muistytis, kuistis, čiupinėtis; rankos buvo pakeltos, sukryžiuotos kojos sukeistos. Netgi Bartas, net Liusė nusisuko nuo scenos. Visi vangstėsi ar dangstėsi – išskyrus ponią Manrezą, kuri, matydama save veidrodyje, ir naudojo jį kaip veidrodį: išsitraukė pudrinę, pasipudravo nosį, pasitaisė vėjo išpeštą garbaną.

– Nuostabu! – riaumojo senasis Bartolomėjus. Vien tik ji nesigėdydama išsaugojo savo tapatybę ir nemirksėdama žvelgė sau į veidą. Ramiai pasiraudonino lūpas.

Veidrodininkai sutūpė – piktavaliai; pastabūs; laukiantys; aiškinantys.

„Ten jie", – krizeno galinės eilės. „Ar turime pasyviai priimti šį pažeminimą?" – piktinosi priekinės eilės. Visi sukiojosi, neva turėdami kažką pasakyti – bet ką, kas šaus į galvą, – savo kaimynui. Visi bandė pasislinkti per colį ar du nuo smalsaus, užgaulaus žvilgsnio. Kai kurie stojosi eiti.

– Kaip suprantu, vaidinimas baigtas, – sumurmėjo pulkininkas Meihju ir susirado skrybėlę. – Pats metas...

Bet jiems dar nespėjus prieiti prie kokios nors bendros išvados, ryžtingai prabilo balsas. Kieno tai buvo balsas – nežinojo niekas. Jis atsklido iš brūzgynų – garsiakalbio sustiprintas anoniminis pareiškimas. Balsas tarė:

Kol neišsiskirstėme, ponios ir ponai, kol esame čia... (Tie, kas buvo atsistoję, atsisėdo.) *...pakalbėkime dviskiemeniais žodžiais be pagražinimų, suktybių ir veidmainysčių. Sulaužy-*

kime ritmą ir pamirškime rimą. Ir ramiai apmąstykime save. Save. Liesus. Storus. (Tą patvirtino veidrodžiai.) *Melo profus. Irgi vagis.* (Veidrodžiai šito nekomentavo.) *Skurdžiai ne geresni už turčius. Gal net blogesni. Nesislėpkime po skudurais. Neleiskime rūbams mūsų ginti. Nei, jei jau prakalbome, mokslingoms knygoms; pianino pamokoms; tapybai. Nesvaičiokime, kad vaikystė nekalta. Apmąstykime avis. Arba tikėjimą meile. Apmąstykime šunis. Arba dorybes tų, kurių plaukai pražilę. Apmąstykime ginkluotus žudikus ir bombų mėtytojus. Jie atvirai daro tai, ką mes darome slapta. Imkime pavyzdžiu* (čia garsiakalbis perėjo prie kasdieniško pokalbio tono) *pono M. vasarnamį. Peizažas sugadintas amžiams. Tai žmogžudystė... Ar ponios E. lūpdažį ir kruvinai raudonus nagučius... Atminkime, tironas – pusiau* vergas. *O kur dar pono H., rašytojo, tuštybė – kapstytis po mėšlyno krūvą už šlovę, vertą šešių pensų... Ir nepamirškime grafienės, jos geraširdiško maloningumo – aristokratės bruožo. Ir tų, kas perka rinkos akcijas, kad jas čia pat parduotų... Visi mes vieno plauko. Kad ir aš. Nejau tikiuos išvengti pasmerkimo, apsimestinio pasipiktinimo – brūzgynuose, tarp lapų? Nepaisant viso šio protesto ir noro sukrauti savo auką, aš irgi kažkada gavau, sakykim, išsilavinimą... Pažvelkit į save, ponios ir ponai! Paskui – į sieną; paklauskite savęs, kaipgi ši siena, didžioji siena, kurią vadiname, galbūt klaidingai, civilizacija, galėjo atsirasti iš* (čia sužybsėjo ir sumirksėjo veidrodžiai) *skeveldrų, atplaišų ir nuotrupų, tai yra – mūsų?*

Šiaip ar taip, niūrius apmąstymus baigiau (stebėkite, kaip surimuosiu) – *dabar kalbėsiu pakiliau ir pasakysiu štai ką: už mūsų gerumą katei; už žinutę šiandienos laikraštyje:*

„Karštai žmonos mylėtas"; už impulsą, kurio pagauti – bet tik tada, kai nieks nemato, – vidurnaktį prieiname prie lango pauostyti žirnelių. Arba už ryžtingą kokio nors spuoguoto murziaus juodadarbio su sandalais atsisakymą parduoti savo sielą. Yra tokių dalykų – nepaneigsi. Ką? Nepastebėjote? Žiūrėdami į savo atspindį, tematote skeveldras, atplaišas ir nuotrupas? Tai paklausykit – tą patvirtins gramofonas...

Čia įvyko klaida. Įrašai buvo supainioti. Fokstrotas, „Svaigiosios levandos", „Namai namučiai", „Valdyk, Britanija" – išmuštas prakaito Džimis, kuris buvo atsakingas už muziką, metė juos į šalį ir uždėjo reikiamą – ar tai buvo Bachas, Hendelis, Bethovenas, Mocartas, ar nieko įžymaus, paprasčiausiai tradicinė melodija? Bet kuriuo atveju, ačiū Dievui, pagaliau kažkas prakalbo – po anoniminio pragariško garsiakalbio bliovimo. Tartum pasklidęs gyvsidabris ar įmagnetintos drožlės – išsiblaškiusieji susivienijo. Užgrojo melodija; pirmoji nata reiškė antrąją; antroji – trečiąją. Gilumoje užgimė pasipriešinimo jėga; ir dar viena. Jos skyrėsi. Žiūrovų savastys reiškėsi įvairiai: vieni paviršiuje raškė gėles; kiti panėrė giliau galynėtis su prasme; bet visi buvo susimąstę; visi įsitraukę. Susirinko visi neaprėpiamų proto gelmių gyventojai; tų, kurios neapsaugotos, nenudirtos; ir nušvito aušra; ir dangaus mėlynė – iš chaoso ir kakofonijos keistybių; ją valdė ne vien išorinio garso melodija; bet ir kovos plunksnomis apsikaišę kariai, besikaunantys pavieniui. Išsiskirti? Ne. Sušaukti nuo horizonto pakraščių; sugrąžinti nuo prarajos krašto; jie nulaužė kodą; įspėjo mintį; susivienijo. Ir kai kurie atpalaidavo įtemptus pirštus ar atkryžiavo kojas.

Ar tas balsas – tai mes patys? Skeveldros, atplaišos ir nuotrupos – ar esame ir tai? Balsas užtilo.

Kaip atskleidžia atsitraukiančios bangos; kaip atidengia pakilęs rūkas; taip, pakėlę akis (ponios Manrezos akys buvo sudrėkusios; ašaros nuplovė pudrą), jie išvydo – kaip atsitraukę vandenys akims parodo bastūno seną batą – vyriškį dvasininko apykakle, patykomis lipantį ant muilo dėžės.

„Paskui kalbą pasakė, – lyžtelėjęs pieštuką pasižymėjo reporteris, – kun. G. V. Stretfildas...“

Visi sužiuro. Koks nepakenčiamas suvaržymas, susitraukimas, sumažėjimas iki supaprastinto absurdo! Iš visų nederamų vaizdų dvasininkas, negana to – su savuoju tarnystės apdaru, buvo pats groteskiškiausias. Jis pravėrė burną. Viešpatie, gink ir saugok mus nuo žodžių, kurie išniekina, žodžių, kurie teršia! Kam mums tie žodžiai? Ar aš privalau būti Tomas, o tu – Džeinė?

Tarytum kovas, nemačiomis užšokavęs ant išsikišusios plikos šakos, jis pasičiupinėjo apykaklę ir iškrenkštė įžanginį krankesį. Siaubą švelnino vienintelis faktas – jo įprasta maniera iškeltas smilius buvo dėmėtas nuo tabako sulčių. Nebuvo jau jis toks blogas, tas kun. G. V. Stretfildas; tradicinis bažnytinis baldas; kampinė spintelė; ar viršutinė vartų sija, ištisų kaimo dailidžių kartų meistrauta pagal kažkokį senovės ūkanose pasimetusį modelį.

Jis pažvelgė į publiką, tada – į dangų. Visi žiūrovai, ir vargšai, ir ponai, staiga susinepatogino – ir dėl jo, ir dėl savęs. Štai jis – jų įgaliotas atstovas; jų simbolis; jie patys; nevėkšla, mulkis, pajuokiamas veidrodžių; ignoruojamas karvių, smerkiamas debesų, kurie ir toliau didingai plaukė per

dangiškąjį peizažą; nereikšmingas dvišakis baslys tylioje vasaros tėkmėje ir didybėje.

Pirmųjų jo žodžių (pakilo vėjas; šnarėjo lapai) niekas nepagavo. Paskui jie išgirdo jį sakant: „Kokią." Prie to žodžio jis prijungė dar vieną: „Žinią"; galiausiai susidarė pilnas sakinys; ne visai suprantamas, bet gana aiškiai girdimas. „Kokią žinią, – regis, klausė jis, – turėjo perteikti mūsų spektaklis?"

Jie tradicine maniera sukryžiavo rankas, tarsi sėdėtų bažnyčioje.

– Klausiau savęs, – pasikartojo žodžiai, – kokią prasmę ar žinią turėjo perteikti šis spektaklis?

Jeigu jau jis, save vadinantis kunigu ir mokslų magistru, nežino, kas gi žinos?

– Kaip vienas iš žiūrovų, – tęsė jis (žodžiai pagaliau įgavo prasmę), – labai kukliai, mat nesu kritikas, – jis pageltusiu pirštu palietė baltus vartus, užtvėrusius kaklą, – pateiksiu savo interpretaciją. Ne, tai per daug drąsus žodis. Talentingoji ponia... – Jis apsidairė. La Trob buvo nematoma. Jis tęsė: – Kaip tūlas žiūrovas, prisipažinsiu: sutrikau. Kam gi, klausiau savęs, mums rodomos šios scenos? Tiesa, trumpai. Šią popietę mūsų laikas buvo ribotas. Ir visgi mums buvo parodytos įvairios grupės. Mums buvo parodytos, jei neklystu, didelės pastangos. Keli išrinktieji; visi kiti – jų fone. Tą mums tikrai parodė. Bet vėlgi, ar mums buvo duota suprasti – o gal aš pernelyg arogantiškas? Gal bandau įsimaišyti tarp angelų, nors, kaip kvailys, turėčiau likti nematomas? Bent jau man jis reiškė tai, jog mes visi esame tarpusavyje susiję. Kiekvienas esame visumos dalis. Taip, kaip tik tokios mintys man kilo, kai sėdėjau tarp jūsų. Argi pono Hardkaslo (jis parodė pirštu)

asmenyje vienu metu neatpažinau vikingo? O ledi Haridan – atleiskite, jei supainiojau vardus, – Kenterberio piligrimės? Visi mes atliekame skirtingus vaidmenis, bet esame vienodi. Šitai paliksiu jums. Kita vertus, tęsiantis pjesei ar spektakliui, mano dėmesys išsiblaškė. Galbūt tai irgi dalis režisierės sumanymo? Man rodos, supratau, kad į vaidinimą įtraukta ir gamta. Ar turime teisę, pamaniau aš, susiaurinti gyvenimą iki savęs pačių? Nepamirškime, kad yra Dvasia, kuri įkvepia, persmelkia... (Aplink jį ratus suko kregždės. Regis, jos suprato jo mintį. Paskui jos dingo iš akių.) Palieku tai jums. Esu čia ne tam, kad aiškinčiau. Šis vaidmuo man nepaskirtas. Kalbu kaip vienas iš žiūrovų, vienas iš mūsų. Pagavau ir savo atspindį, kaip tyčia, nuosavame veidrodyje... (Juokas.) Skeveldros, atplaišos ir nuotrupos! Tai gal susivienykime?

– Bet („bet" žymėjo naują skirsnį) kalbu ir įgaliotas kitų pareigų. Kaip fondo iždininkas. Vykdydamas šias pareigas (jis žvilgtelėjo į popieriaus lapą), džiaugiuosi, galėdamas jums pranešti, kad šią popietę surinkta trisdešimt šešių svarų, dešimties šilingų ir aštuonių pensų suma, kuri bus skirta konkrečiam tikslui: apšviesti mūsų senąją bažnytėlę.

„Aplodismentai", – žymėjosi reporteris.

Ponas Stretfildas užtilo. Įsiklausė. Ar tik tolumoje negroja muzika?

Jis kalbėjo toliau:

– Bet vis dar trūksta (žvilgtelėjo į lapą) apytikriai šimto septyniasdešimt penkių svarų. Vadinasi, kiekvienas iš mūsų, kurie mėgavomės šiuo pasirodymu, tebeturime gali... – Žodis buvo perskeltas pusiau. Jį perkirto ūžesys. Virš galvų praskrido dvylika lėktuvų, jie sudarė tobulą laukinių ančių tri-

kampį. *Tai* ir buvo muzika. Publika aiktelėjo; publika spoksojo išvertusi akis. Paskui ūžesys pavirto gausmu. Lėktuvai nuskrido tolyn.

– ...mybę, – tęsė ponas Stretfildas, – paaukoti labdaringam tikslui.

Jis davė ženklą. Tučtuojau atsirado aukų dėžutės. Aktoriai išlindo iš už veidrodžių. Barškėjo variokai. Žvangėjo sidabriniai. Bet ak, kaip gaila, – kokį nejaukų jausmą jos kėlė! Šit artinasi paikšis Albertas, žvangindamas savo aukų dėžutę – aliuminio prikaistuvį be dangčio. Negi gali jam atsakyti, tam nelaimėliui. Prikaistuvin byrėjo šilingai. Jis barškino ir žvangino; tarškėjo ir pliauškėjo. Įmesdama savo indėlį – pustrečio šilingo – ponia Parker paragino poną Stretfildą pasinaudoti savo luomo teise ir išvaryti iš paikšio piktąją dvasią.

Gerasis žmogus stebėjo paikšį maloningu žvilgsniu. Jo tikėjime užteko vietos ir šiam vargetai. Jis irgi, tarytum sakė ponas Stretfildas, yra mūsų dalis. Tik mes nenorime to pripažinti, tyliai pridūrė ponia Springet, įmesdama savąjį šešiapensį.

Užsižiūrėjęs į paikšį, ponas Stretfildas pametė minties giją. Regis, nebesugebėjo valdyti žodžių. Jis sukinėjo kryželį ant savo kišeninio laikrodžio grandinėlės. Paskui įbruko ranką į kelnių kišenę. Vogčia išsitraukė sidabrinę dėžutę. Visiems tapo aišku, kad pastorių įveikė normalus normalaus žmogaus poreikis. Iškalba jį apleido.

– O dabar, – tęsė jis, delne gniaužydamas žiebtuvėlį, – pereikime prie maloniausios mano pareigų dalies. Siūlau išreikšti padėką talentingajai damai... – Jis apsidairė ieškodamas apibūdinimą atitinkančio objekto. Tokio nesimatė. –

...kuri, regis, pageidauja likti nepagarsinta. – Jis patylėjo. – Taigi... – Jis vėl užtilo.

Stojo nejauki tyla. Kaip reikėtų užbaigti? Kam padėkoti? Visi gamtos garsai atrodė skausmingai šaižūs: medžių šnarėjimas, karvės rupšnojimas, girdėjosi netgi, kaip virš žolės čaižo kregždės. Tik niekas nekalbėjo. Kam užkrauti atsakomybę? Kam padėkoti už pramogą? Nejaugi nėra kam?

Tada krūmuose kažkas sukrebždėjo; įžanginis, išankstinis brūžavimas. Adata dūrė plokštelėn; šiuch, šiuch, šiuch; pagaliau ji surado griovelį, ir pasigirdo jaudinantis būgnų tratėjimas, reiškiantis viena: *Dieve...* (visi atsistojo) *saugok Karalių.*

Žiūrovai stovėjo veidais į aktorius; šie irgi stovėjo – nuleidę aukų dėžutes, paslėpę veidrodžius, vis dar su savo vaidmenų kostiumais.

Šlovingas ir didus,
Ilgai valdyki mus –
Dieve, saugok Karalių.

Muzika užtilo.

Ar tai pabaiga? Aktoriai niekur nesiruošė eiti. Jie stoviniavo; plepėjo. Policininkas Badžas kalbino senąją karalienę Besę. Protas bičiuliavosi su asilo pasturgaliu. Ponia Hardkasl lygino krinolino klostes. O mažoji Anglija, dar vaikas, išsitraukusi iš maišelio čiulpė šaltmėtinį ledinuką. Visi tebevaidino nesuvaidintus vaidmenis, kuriuos jiems primetė jų kostiumai. Grožis juos puošė. Grožis juos išryškino. O gal tai padarė šviesa? – švelni, blėstanti, neklausinėjanti, bet tirian-

ti vakaro šviesa, kuri atskleidžia vandenų gelmes ir priverčia švytėti net raudonų plytų vasarnamį?

– Pažvelkit, – kuždėjosi publika, – ak, pažvelkit, pažvelkit... – Ir jie dar kartą paplojo; o aktoriai susikibo už rankų ir nusilenkė.

Senoji ponia Lin Džouns, apgraibomis ieškodama rankinės, atsiduso: „Kaip gaila – ar jiems tikrai būtina persirengti?"

Bet atėjo metas susirinkti mantą ir traukti.

„Namo, džentelmenai; namo, damos; metas susirinkti mantą ir traukti namo", – švilpavo reporteris, gumele užspausdamas bloknotą. Ponia Parker susikūprinusi kažko ieškojo.

– Bijau, kad pamečiau pirštinaitę. Atleiskite, patrukdysiu. Ten, ant žemės, tarp kėdžių...

Gramofonas giedojo pergalinga, bet atsisveikinančia intonacija: *Išsibarstę mes esam, deja; o buvom suėję į būrį. Bet*, ragino gramofonas, *atminkim nepaprastą būvį, kuris mus išlaikė drauge.*

Ak, likim, aidu atsiliepė publika (trepsėdama, vėpsodama, grabaliodama) *toliau drauge. Bendrystė – tai džiaugsmas saldžiausias.*

Išsibarstę mes esam, deja, – pakartojo gramofonas.

Atsisukusi publika matė liepsnojančius langus, nuauksintus besileidžiančios saulės; murmėjo: „Namo, džentelmenai; namučio..." ir visgi delsė, pro aukso spindesį regėdami kas įtrūkį katile; kas skylę kilime; ir, galimas daiktas, girdėdami kasdienį kasdienių sąskaitų tiksėjimą.

Išsibarstę mes, informavo juos gramofonas. Ir davė leidimą eiti. Taigi paskutinį kartą apsitvarkę, pastvėrę kas skrybėlę, kas lazdą ar zomšinių pirštinių porą, žiūrovai paskutinį

kartą paplojo Badžui ir karalienei Besei; medžiams; baltajam keliui; Bolnio varpinei; ir Kuorui. Atsisveikinę vieni su kitais, jie pasklido per vejas ir takus, skubėdami į žvyru grįstą pusmėnulį priešais namą, kur grūdosi automobiliai ir dviračiai.

Prasilenkdami draugai labino vieni kitus.

– Manyčiau, – sakė kažkas, – kad panelė Kokstenjosvardas vis dėlto turėjo išeiti į sceną, užuot palikusi tai pastoriui... Juk ji pjesės autorė... Pjesė man pasirodė tiesiog geniali... Dievaži, o man ji pasirodė gryniausia nesąmonė. Ar *tu* ką nors supratai? Na, kaip jis sakė, mes visi vaidiname visus vaidmenis... Jis dar sakė, jei teisingai supratau, kad gamta irgi dalyvauja... O dar tas paikšis... Ir apskritai, kaip sakė mano vyras, kodėl nepaminėta kariuomenė, juk ji irgi istorijos dalis? O jeigu viena dvasia įkvepia gyvybę visai kūrinijai, kaip tada lėktuvai?.. Ak, bet tu pernelyg griežta. Nepamiršk, tai tik kaimo spektaklis... Mano supratimu, jiems derėjo išreikšti padėką šeimininkams. Kai spektaklis vyko pas mus, žolė neatsigavo iki rudens... Buvome išskleidę palapines... Štai tas vyras, Kobetas iš Kobs Kornerio, laimi visus prizus visose varžybose. Nors asmeniškai manęs prizinės gėlės nežavi, juo labiau priziniai šunys...

Išsibarstę mes, triumfavo ir sykiu graudeno gramofonas. *Išsibarstę mes...*

– Bet jūs nepamirškite, – plepėjo seni bičiuliai, – kad jiems reikėjo suktis kuo pigiau. Tokiu metų laiku sunku suvaryti žmones į repeticijas. Šieną reikia grėbti, o kur dar kino teatrai... Mums reikia ašies. Kažko, kas mus suburtų... Bruksai, nepaisant nieko, išsikraustė Italijon. Skubotai, sakyčiau?.. Jeigu įvyktų blogiausia – tikėkimės, kad ne, – jie sakė, išsinuomotų lėktuvą... Juokingiausia buvo, kai senasis Stretfil-

das ėmė kuistis kišenėje. Man patinka, kai žmogus elgiasi natūraliai, negi amžinai kažką vaizduosi... O tie balsai iš brūzgynų... Orakulai? Kalbi apie graikus? Ar galima teigti, kad orakulai išpranašavo mūsų religiją? Kaip tai?.. Kaučiukiniai padai? Labai praktiška... Kur kas ilgiau nenusidėvi ir apsaugo kojas... Bet aš klausiu: ar krikščionybė gali prisitaikyti? Šitokiais laikais... Lartinge niekas nevaikšto į bažnyčią... Ten šunys, paveikslai... Keista, kad mokslas, kaip man sakė, paverčia daiktus (kaip čia pasakius) dvasingesniais... Naujausia idėja, kiek girdėjau, jog niekas nėra kieta... Va, pažvelk, pro medžius matosi bažnyčia...

– Pone Amfelbi! Kaip malonu jus matyti! Būtinai užsukite vakarienės... Deja, mes jau grįžtame į miestą. Bendruomenių rūmai... Pasakojau jiems, kad Bruksai išvyko Italijon. Matė ugnikalnį. Sako, labai įspūdinga – sekasi gi jiems, – kai jis išsiveržia. Sutinku: žemyne viskas krypsta blogyn. Geriau pagalvojus, ką tas kanalas, jeigu jie sugalvos mus užpulti? Lėktuvai, nors ir nesinori to sakyti, privertė susimąstyti... Ne, man pasirodė pernelyg padrika. Kad ir paikšis. Ar ji, taip sakant, turėjo omeny kažką užslėpto, kažką pasąmoninio, kaip dabar sakoma? Bet kam amžinai apie seksą... Sutinku, tam tikra prasme mes visi tebesame laukiniai. Tos moterys raudonais nagais. Ir puošimasis – kam? Senieji laukiniai, manyčiau... Ten varpas. Din don. Din... Senas varpas, o toks šaižus... Bet jau tie veidrodžiai! Atspindintys mus... Sakyčiau, žiauru. Pasijunti taip kvailai, kai pagauna nepasiruošusį... Žiū, ten ponas Stretfildas – spėju, traukia laikyti vakarinių pamaldų. Jam teks paskubėti, o tai nespės persirengti... Jis sakė, kad pjesė apie tai, jog mes visi vaidiname. Taip, bet

kieno ta pjesė? Aha, geras klausimas! O jeigu mums tenka klausinėti, ar tai nereiškia, jog pjesė nevykusi? Žinote, apsilankiusi teatre noriu būti tikra, kad pagavau esmę... O gal tai ji ir turėjo omeny?.. Din don. Din... Kad jeigu mes, jūs ir aš, nepulsime daryti išvadų, o gerai pamąstysime, galbūt vieną dieną, iki tol mąstę skirtingai, pradėsime mąstyti vienodai?

– O štai ir mielasis ponas Karfaksas... Ar leisite jus pavežėti? Pone Karfaksai, mes kaip tik aptarinėjame pjesę. Tie veidrodžiai – ar tai reiškia, kad atspindys tėra sapnas; o ta muzika – kas tai buvo: Bachas, Hendelis ar kažkas nežinomas, – neva reiškia tiesą? O gal kaip tik atvirkščiai?

– Kad mane kur, koks sujudimas! Regis, niekas nebeatskiria savo automobilių. Todėl ir pasikabinau talismaną, beždžionėlę... Bet niekur jos nematau... Kol laukiame, sakyk: ar lyjant nejautei, kad kažkas mus visus aprauda? Yra toks eilėraštis, prasideda jis taip: *Ašaros, ašaros, ašaros.** O paskui: *Tada patvinęs vandenynas...* Toliau nepamenu.

– Kai ponas Stretfildas pasakė: viena dvasia įkvepia gyvybės visai kūrinijai, jį nutraukė lėktuvai. Todėl ir negalima rengti spektaklių lauke... Nebent, žinoma, kaip tik tą ji ir turėjo omeny. Varge tu mano, automobiliai sustatyti be jokios tvarkos... Nesitikėjau pamatyti tiek daug „Hispano-Suiza"... Ten rolsroisas... Ten bentlis... Ten naujo tipo fordas... Grįžtant prie prasmės – ar mašinos yra velnias, o gal – nesantaikos šaltinis... Din don, din... tie garsai veda mus į pabaigą... Din don... Štai automobilis su beždžionėle... Šok vidun... Viso geriausio, ponia Parker... Būtinai skambinkite. Kai kitą kartą svečiuosimės kaime, nepamirškite... Kitą kartą... Kitą kartą...

* Minimas Walto Whitmano 1900 m. eilėraštis „Ašaros".

Ratai truktelėjo per žvyrą. Automobiliai išsivažinėjo.

Gramofonas dar sugargaliavo: *Vieningi – išsibarstę. Vien... Išs...* Ir užtilo.

Nedidelė per pietus susipažinusi draugija liko stovėti terasoje. Piligrimai žolėje buvo išmynę platų taką. Veją irgi teks sutvarkyti. Rytoj skambės telefonas: „Ar nepalikau rankinės?.. Akinių raudonos odos futliare?.. Mažytės sagės, kuri vertinga tik man?“ Rytoj skambės telefonas. O dabar ponas Oliveris tarė: „Brangioji ledi“ ir, paėmęs pirštinėtą ponios Manrezos delną, spustelėjo, lyg sakydamas: „Davėte man tai, ką dabar atimate.“ Jam būtų patikę ilgėliau paturėti tuos smaragdus ir rubinus, kuriuos, kaip kalbama, iškasė liesasis Ralfas Manreza tais laikais, kai dar buvo driskius. Deja, saulėlydžio šviesa buvo negailestinga jos makiažui: ponios Manrezos veidas atrodė nebe paslaptingas, o tarsi nuglazūruotas. Jis paleido jos ranką, ji šelmiškai jam mirktelėjo, lyg ketintų pasakyti – tik sakinys liko be pabaigos. Ji nusigręžė, ir Džailsas nuėjo paskui ją; meteorologų išpranašautas vėjas plazdeno jos sijonus; ir ji žengė tarsi deivė, džiugi, viskuo patenkinta, įkandin sekama gėlių pynėmis surakintų belaisvių.

Visi traukėsi, skirstėsi ir tolo; o jis liko su atšalusiais pelenais ir nebežėrinčiomis malkomis. Kokiais žodžiais apsakyti tą sunkumą širdyje, tą pliūpsnį gyslose, kai tolstanti Manreza, lydima Džailso, toji žavinga moteris, įkūnytas juslingumas, sudraskė skudurinę lėlę, palikusi jam iš širdies srūti pjuvenas? Senis kimiai suurzgė ir pasuko į dešinę. Šalin, šlubiai, šalin, luošiai, – šokis jau baigėsi. Jis vienišas vaikštinė-

jo tarp medžių. Kaip tik čia jis šįryt sugriovė savo mažojo vaikaičio pasaulį. Iššoko su tuo laikraščiu, o vaikas pravirko.

Dauboje už lelijų kūdros persirenginėjo aktoriai. Jis matė juos besikuičiančius gervuogyne. Su korsažais ir kelnėmis; atsisagstančius; užsisagstančius: ant visų keturių; grūdančius drabužius į pigius portfelius; matė žolėje numestus sidabrinius kardus ir smaragdus, išdrikusias barzdas. Panelė La Trob, vilkinti paltu ir sijonu – per trumpu, mat jos kojos buvo storos, – galynėjosi su krinolino lankais. Jam derėtų gerbti taisykles. Taigi jis sustojo prie kūdros. Vanduo virš dumblo atrodė matinis.

Už nugaros išgirdo Liusės balsą: „Ar nederėtų jai padėkoti?“ Ji švelniai paglostė broliui ranką.

Kokią nenuovokią ją padarė religija! Pro smilkalų dūmus nebematė žmogaus sielos. Ji slydo paviršiumi, nepastebėdama grumtynių purve. Po to, kai La Trob buvo iškankinta pastoriaus interpretacijų, aktorių nerangumo ir žioplumo... „Liuse, nereikia jai tų mūsų padėkų“, – rėžė jis. Ko ji norėjo, kaip tasai karpis (vandenyje kažkas judėjo) – tai dumblyno tamsos; viskio su soda aludėje; ir šiurkščių žodžių, grimztančių lyg lervos į vandenį.

– Dėkok ne autorei, o aktoriams, – tarė jis. – Arba mums, žiūrovams.

Jis pažvelgė sau per petį. Senoji ponia, čionykštė, priešistorinė, dardėjo triračiu vežimaičiu, stumiamu liokajaus. Jis pravežė ją pro arką. Veja buvo ištuštėjusi. Vakaro mėlynę smeigė griežtas kaminų raudonis – stogo kontūras. Pasirodė namas; namas, kuris iki tol buvo išnykęs. Jis velniškai džiaugėsi, kad pagaliau viskas baigėsi – lakstymas ir blaškymasis,

skaistalai ir žiedai. Pasilenkęs nuo žemės pakėlė bijūną, nuskabytais žiedlapiais. Vėl sugrįžo vienatvė. Ir protas, ir lempos apšviestas laikraštis... Tiktai kurgi jo šuo? Prirakintas būdoje? Nuo pykčio smilkiniuose iššoko gyslos. Jis sušvilpė. Ir štai, paleistas Kandišo, per pievą su putų dribsniu šnervėje atskuodė jo šuo.

Liusė tebežiūrėjo į lelijų kūdrą. „Viskas išnyko, – sumurmėjo ji, – po lapais." Išbaidytos mirgančių šešėlių, žuvys pasislėpė. Ji žiūrėjo į vandenį. Mechaniškai glostė savo kryželį. Bet jos akys nardė po vandeniu, ieškodamos žuvų. Lelijos, tupinčios ant lapo lėkštelės, skliaudėsi; čia raudona lelija, čia – balta. Viršuje dvelkė vėjas; apačioje tyvuliavo vanduo. Liusė stovėjo tarp dviejų takių būvių, glostydama kryželį. Tikėjimas reikalavo ištisas ankstaus ryto valandas praleisti klūpant. Ji dažnai susigundydavo malonumu paganyti akį – į saulės spindulį ar šešėlį. O štai šis karpytas lapas kūdros kampe savo kontūrais jai priminė Europą. Buvo ir kitų lapų. Ji akimis perbėgo paviršių, pavadindama lapus Indijos, Afrikos, Amerikos vardais. Saugumo salelės, blizgios ir storos.

– Bartai... – pratarė ji. Norėjo paklausti brolio apie laumžirgį*: ar tas mėlynas siūlas nepasiliktų suvisam, jeigu mes jį vienoj kitoj vietoj perkirptume? Bet jis buvo grįžęs į namą.

Paskui vandenyje kažkas sujudėjo; jos mėgstamiausia vėduokliška uodega. Praplaukė auksinė meknė. Tada ji pastebėjo švystelint sidabrą – patsai didysis karpis, taip retai išplaukiantis į paviršių. Žuvys šmėkščiojo tarp stiebų: sidabrinės; rožinės; auksinės; dėmėtos; dryžuotos; raibos.

* Minimos anglų poeto ir tapytojo Dante's Gabrielio Rossetti eilutės: „Saulės nubučiuotam sąžalyne laumžirgis kybo, lyg nuo dangaus atiręs mėlynas siūlas."

„Visai kaip mes“, – sumurmėjo Liusė. Iš pilkų vandenų išžvejojusi tikėjimo spindulį, viltingai, be ypatingo motyvo, ji žvilgsniu lydėjo žuvis – kanapėtas, dryžas ir dėmėtas – tame vaizdinyje regėdama mūsų pačių grožį, galią ir triumfą.

Žuvims tikėjimo nestinga, mąstė ji. Jos pasitiki mumis, nes mes jų niekada negaudėme. Bet brolis būtų atšovęs: „Tai godumas.“ „Grožis!“ – protestuotų ji. „Seksas“, – atremtų jis. „Kas daro seksą jautrų grožiui?“ – paprieštarautų ji. Jis gūžtelėtų – kas? O ką? Nutildyta ji sugrįžo prie savo asmeninio regėjimo; grožio, kuris yra gėris; jūros, kurioje mes plūduriuojame. Dauguma valčių tvirtos, bet juk visos kartais leidžia vandenį?

Jis nešdavo proto fakelą tol, kol šis užgesdavo olos tamsoje. O ji kas rytą klūpodama gindavo savo regėjimą. Kas naktį ji atverdavo langą ir žiūrėdavo į lapus dangaus fone. Paskui miegodavo. Kol jos nepažadindavo atsitiktinės paukščių giesmių draiskanos.

Žuvys suplaukė į paviršių. Ji neturėjo ko joms duoti – nė duonos trupinio. „Palūkėkite, mano mielosios“, – ramino. Nurisnos į namą ir paprašys ponios Sands sausainio. Bet atslinko šešėlis. Ir jos išsilakstė. Kaip apmaudu! Kas gi tai? Vargeli, tasai jaunuolis, kurio pavardę ji pamiršo, – tikrai ne Džounsas; ir ne Hodžas...

Dodžas atsiskyrė nuo ponios Manrezos. Jis po visą sodą ieškojo ponios Svifin. Pagaliau ją rado, o ji nebeprisiminė, kuo jis vardu.

– Aš Viljamas, – tarė jis. Ir tada ji atgijo, lyg mergaitė rožių sode, apsirengusi baltai ir atbėgusi jo pasitikti, – nesuvaidintas vaidmuo.

– Ketinau atsinešti sausainį, ne, padėkoti aktoriams, – painiodamasi teisinosi ji, rausdama it jaunamartė. Paskui prisiminė brolį. – Mano brolis sako, – pridūrė, – kad neturėtume dėkoti spektaklio autorei panelei La Trob.

Vis tas „mano brolis... mano brolis“, iškylantis iš lelijų kūdros gelmių.

Grįžtant prie aktorių – Hamondas buvo nusiplėšęs žandenas ir dabar sagstėsi paltą. Paskui per kilputes pervėrė grandinėlę ir pasišalino.

Liko tik panelė La Trob, palinkusi virš kažkokio daikto žolėje.

– Spektaklis baigtas, – pasakė jis. – Aktoriai išsiskirstė.

– O autorei, kaip sako mano brolis, dėkoti neturėtume, – pakartojo ponia Svifin, šnairuodama panelės La Trob pusėn.

– Taigi padėkosiu aš, – tarė jis. Paėmęs spustelėjo jos delną. Atsižvelgiant į aplinkybes, vargu, ar jie dar kada nors susitiks.

Bažnyčios varpai visada užtildavo, palikdami tave svarstyti: ar bus dar vienas dūžis? Iza stovėjo vejos vidury ir klausėsi... Din, don, din... Daugiau dūžių nebus. Parapijiečiai jau klūpojo bažnyčioje. Prasidėjo pamaldos. Pjesė baigėsi; kregždės čaižė virš žolės, ten, kur anksčiau buvo scena.

Ten Dodžas, skaitytojas iš lūpų, jos antrininkas, jos bendrininkas, ieškantis, kaip ir ji, paslėptų veidų. Jis skubėjo prisijungti prie ponios Manrezos, kuri ėjo priekyje su Džailsu, „mano vaikų tėvu“, – sumurmėjo ji. Ją užliejo kūniškumas – karštas, išraizgytas nervų, čia užsidegęs, čia tamsus it

kapas fizinis kūnas. Norėdama užsigydyti užnuodytos strėlės pradrėkstą pūliuojančią žaizdą, ji ėmė ieškoti veido, kurio ieškojo ištisą dieną. Stiebdamasi ir žvilgčiodama pro nugaras ir pečius ji ieškojo vyro pilku kostiumu. Jis atnešė jai puodelį arbatos per teniso vakarėlį; sykį padavė jai raketę. Ir viskas. Bet, verkė ji, jei būtume susitikę prieš tai, kai lyg sidabro luitas iššoko lašiša... Jei būtume susitikę, verkė ji. O kai klojime, sprausdamasis pro suaugusiųjų kūnus, atbėgo jos mažylis – „Jis būtų galėjęs būti jo sūnus“, – sumurmėjo ji... Beeidama ji nusiplėšė kartų vijoklio lapą, kuris, kaip tyčia, augo už vaikų kambario lango. Raganė. Vietoj žodžių glamžydama lapo skutus, nes čia neaugo jokie žodžiai anei rožės, ji prapluošė pro savo bendrininką, savo antrininką, dingusių veidų ieškotoją. „Tarsi Venera, – apytikriai išvertęs pamanė jis, – paskui savo grobį...“ – ir nusekė jai įkandin.

Pasukusi už kampo Iza išvydo Džailsą, prilipusį prie ponios Manrezos. Ji stovėjo prie savo automobilio durelių. Džailsas buvo uždėjęs koją ant paminos krašto. Ar jie pajuto atlekiančias strėles?

– Šok vidun, Bilai, – linksmai paragino ponia Manreza.

Ratai truktelėjo per žvyrą, ir automobilis nuvažiavo.

Pagaliau panelė La Trob galėjo ištiesti nugarą ir atsistoti. Ilgai ji taip kūprinosi, vengdama dėmesio. Varpai užtilo; publika išsiskirstė; aktoriai irgi. Pagaliau ji galėjo ištiesti nugarą. Iškelti rankas. Tarti pasauliui: tu priėmei mano dovaną! Vieną akimirksnį ją apėmė puikybė. Tik ką gi ji padovanojo? Debesį, kuris horizonte susiliejo su kitais debesimis. Tikra-

sis triumfas buvo dovanoti. Bet triumfas išblėso. Jos dovana nieko nereiškė. Jeigu jie būtų supratę, ką ji bandė pasakyti; jeigu būtų žinoję savo vaidmenis; jeigu perlai būtų buvę tikri, o lėšos neribotos – dovana būtų buvusi geresnė. O dabar ji buvo padėta prie kitų.

– Nesėkmė, – sudejavo panelė La Trob ir pasilenkė susirinkti plokštelių.

Staiga medį, už kurio ji andai slėpėsi, apniko varnėnai. Metėsi prie jo visu pulku lyg tuntas sparnuotų akmenų. Visas medis ūžė nuo paukščių keliamo zvimbesio, tarytum kiekvienas iš jų būtų timpčiojęs laidą. Nuo paukščiais zvimbiančio, paukščiais kirbančio, paukščiais juoduojančio medžio kilo dūzgesys ir burzgesys. Medis pavirto rapsodija, drebančia kakofonija, kunkuliuojančios ekstazės sirpesiu, šakoms, lapams ir paukščiams disonansu skiemenuojant gyvenimą, gyvenimą, gyvenimą, be saiko, be perstogės ryjant medį. Tik staiga purpt! Plast paplast!

Kas juos pabaidė? Ogi senoji ponia Čalmers, atlinguojanti per žolę su puokšte gėlių – regis, gvazdikų, – skirtų pamerkti į vazą ant velionio vyro kapo. Žiemą ji merkdavo bugienius arba gebenes. Vasarą – gėles. Tai ponia Čalmers išgąsdino varnėnus. Ji praėjo pro šalį.

Panelė La Trob spragtelėjo užraktą ir užsivertė ant pečių sunkų lagaminą su gramofono įrašais. Ji perėjo terasą ir sustojo prie medžio, kurį ką tik buvo apsiautę varnėnai. Štai šioje vietoje ji patyrė triumfą, pažeminimą, ekstazę, neviltį – dėl nieko. Jos batų kulnai žolėje buvo pratrynę duobę.

Temo. Dangaus nedrumstė nė mažiausias debesis, todėl mėlyna atrodė dar mėlynesnė, o žalia – žalesnė. Vaizdo ne-

beliko – nei Kuoro, nei Bolnio vienuolyno varpinės. Tebuvo žemė – paprasta žemė, ir tiek. Ji pasidėjo lagaminą ir stovėjo, žiūrėdama į žemę. Ūmai jai į galvą šovė mintis.

„Reikėtų surinkti juos čia", – sumurmėjo. Būtų vidurnaktis; dvi figūros, pusiau pasislėpusios už akmens. Uždanga pakiltų. Kokie būtų pirmieji žodžiai? Žodžiai jos neklausė.

Ji vėl užsikėlė sunkų lagaminą ant pečių. Nužirgliojo per veją. Namas jau miegojo; medžius raizgė vienintelis dūmų siūlas. Kaip keista, kad žemė su visomis karštį spinduliuojančiomis gėlėmis – lelijomis, rožėmis, baltų žiedų guotais ir įkaitusiais žaliais krūmais – tebėra kieta. Atrodė, kad ją tuoj užsems žali vandenys. Ji leidosi į kelionę tolyn nuo kranto ir, ištiesusi ranką, apčiuopomis susirado geležinių vartų velkę.

Ji paliks lagaminą prie virtuvės lango, o tada nueis į smuklę. Nuo tada, kai susivaidijo su aktore, su kuria dalijosi lova ir pinigine, ją užvaldė poreikis išgerti. Ir klaiki baimė bei siaubas likti vienai. Tokiomis dienomis ji sulaužydavo – kurį iš kaimo įstatymų? Blaivybės? Skaistybės? Pasisavindavo tai, kas jai iš tiesų nepriklausė?

Ties gatvės kampu ji susidūrė su ponia Čalmers, grįžtančia nuo kapų. Senutė nuleido akis į negyvas gėles, kurias nešėsi glėby, ir praleido ją į priekį. Moterys iš namelių su raudonomis pelargonijomis visada taip elgdavosi. Ji buvo atstumtoji. Kažkokiu būdu gamta ją atskyrė nuo jos giminės. Ir vis dėlto rankraščio paraštėje ji buvo pakeverzojusi: „Esu savo publikos vergė."

Ji nudrėbė lagaminą prie virtuvės lango ir patraukė toliau, kol ant kampo pamatė užeigos langą su raudona užuolaida. Ten jos laukia užuovėja; balsai; užmarštis. Ji pasuko užeigos

namų rankeną. Ją pasveikino aitri išsivadėjusio alaus smarvė; ir balsai. Visi užtilo. Jie kaip tik kalbėjosi apie Generolę – kaip ją vadino, bet jai buvo vis tiek. Ji susirado kėdę ir pro dūmus įsistebeilijo į negrabų vitražą, vaizduojantį karvę tvarte; paskui į gaidį su višta. Ji pakėlė prie lūpų bokalą. Atsigėrė. Klausėsi. Vienskiemeniai žodžiai grimzdo į dumblą. Ji snaudė; kinkavo galvą. Dumblas tapo derlingas. Žodžiai kilo virš nedovanotinai apkrautų bežadžių bulių, sunkiai klampojančių per purvą. Žodžiai be prasmės – nuostabūs žodžiai.

Tiksėjo pigus laikrodis; pro dūmus nebesimatė paveikslų. Dūmai draskė jai gomurį. Pro dūmus nebesimatė pilkšvų švarkų. Ji jų nebematė, ir visgi jie palaikė ją, įremtomis į šonus rankomis sėdinčią priešais savo bokalą. Štai kalva vidurnaktį; štai akmuo; ir dvi sunkiai įžiūrimos figūros. Staiga medį apspito varnėnai. Ji pasidėjo bokalą. Ji išgirdo pirmuosius žodžius.

Dauboje po medžiais, Poinc Hole, valgomajame buvo nukraustytas stalas. Kandišas lenkta šluota sušlavė trupinius; žiedlapius paliko ir galų gale leido šeimai valgyti desertą. Pjesė pasibaigė, pašaliečiai išsivaikščiojo, ir jie liko vieni – šeima.

Bet pjesė tebekabojo sąmonės padangėje – judanti, mąžtanti, ir vis dėlto dar čia. Maknodama avietę į cukrų, ponia Svifin tebežiūrėjo spektaklį. Įsimetusi uogą į burną, ji tarė: „Ką visa tai reiškė?“ Ir pridūrė: „Valstiečiai; karaliai; kvailys ir (ji nurijo) mes patys?“

Jie visi tebežiūrėjo spektaklį: Iza, Džailsas ir ponas Oliveris. Žinoma, kiekvienas matė kažką kita. Dar akimirka, ir jis

pasislėps už horizonto, prisijungs prie kitų pjesių. Ponas Oliveris, rankoje laikydamas cigarą, tarė: „Pernelyg ambicinga." Ir, prisidegdamas cigarą, pridūrė: „Turint galvoje priemones."

Jis plaukė tolyn, kad susilietų su kitais debesimis: taptų nematomas. Iza pro dūmus matė ne vaidinimą, o besiskirstančius žiūrovus. Vieni vairavo; kiti mynė dviračius. Vartai stovėjo plačiai atverti. Automobilis nurūko į raudonąją vilą kukurūzų laukuose. Stogą braukė žemai svyrančios akacijų šakos. Automobilis sugrįžo aplipęs akacijų žiedlapiais.

– Tie veidrodžiai ir balsai brūzgynuose, – sumurmėjo ji. – Ką ji norėjo tuo pasakyti?

– Kai ponas Stretfildas paprašė paaiškinti, ji atsisakė, – tarė ponia Svifin.

Džailsas pasiūlė žmonai bananą – supjaustytą į keturias dalis, boluojančia šerdimi. Ji atsisakė. Jis sutraiškė savo varžovą lėkštėje. Šis atsidusęs susmuko aviečių sunkoje.

– Turėtume jaustis dėkingi, – lankstydama servetėlę pabrėžė ponia Svifin. – Oras buvo tobulas, neskaitant tos vienos liūties.

Ji pakilo, ir Iza nusekė jai iš paskos per koridorių į didįjį kambarį.

Jie neužtraukdavo užuolaidų tol, kol tamsoje nieko nebesimatydavo, o langų neužverdavo tol, kol pasidarydavo per šalta. Kam užsklęsti dar nepasibaigusią dieną? Gėlės tebebuvo ryškios; čiulbėjo paukščiai. Vakare netgi matydavai daugiau, nes niekas netrukdydavo, nebereikėdavo užsakyti žuvies, atsiliepti telefonu. Ponia Svifin sustojo prie didelio Veneciją vaizduojančio paveikslo – Kanaleto mokykla. Gondolos kampe lyg ir smulki figūra – moters su šydu; o gal vyro?

Pasičiupusi nuo stalo siuvinį, Iza įsitaisė kėdėje prie lango, pabrukdama po savimi kelius. Glūdėdama kambario kevale, ji žvelgė į vasaros naktį. Liusė sugrįžo iš savo kelionės po paveikslą ir stovėjo tylėdama. Nuo saulės abu jos akinių stiklai liepsnojo raudoniu. Juodas šalis blizgėjo sidabru. Vieną akimirką ji atrodė lyg tragiška figūra iš kitos pjesės.

Paskui ji prabilo savo įprastu balsu.

– Jis sako, kad šiemet surinkom daugiau nei pernai. Na, bet pernai lijo.

– Šiemet, pernai, kitąmet, niekada... – sumurmėjo Iza. Jos delnas, padėtas ant palangės, svilo saulėje. Ponia Svifin nuo stalo pasiėmė mezginį.

– Ar pajutai, – paklausė, – tai, ką jis sakė: mes vaidiname skirtingus vaidmenis, bet esame vienodi?

– Taip, – atsakė Iza. – Ne, – pridūrė ji. Taip, ne. Taip, taip, taip, užplūdo apkabinanti banga. Ne, ne, ne – atslūgo. Ant gargžduoto kranto liko gulėti senas batas.

– Skeveldros, atplaišos ir nuotrupos, – pacitavo ji tai, ką prisiminė iš nykstančios pjesės.

Liusė pravėrė lūpas, ketindama kažką atsakyti, švelniai delnu glausdama kryželį, kai į kambarį įžengė džentelmenai. Ji tyliai sučiulbėjo juos pasveikindama. Patraukė kojas, padarydama daugiau vietos. Nors, tiesą sakant, vietos buvo daugiau nei pakankamai, o krėslai buvo giliais atlošais, erdvūs.

Jie atsisėdo, abu sutaurinti besileidžiančios saulės. Abu buvo persirengę. Džailsas dabar ryšėjo baltą kaklaryšį ir vilkėjo juodą apsiaustą, pritinkantį jo profesinio sluoksnio atstovui, su priderintais – Iza žvilgtelėjo į jo pėdas – lakuotos odos pusbačiais. „Mūsų įgaliotinis, mūsų delegatas“, – nu-

sišaipė ji. Ir vis dėlto jis buvo nepaprastai išvaizdus. „Mano vaikų tėvas, kurį aš myliu ir kurio nekenčiu." Meilė ir neapykanta – kaip jos draskė ją į gabalus! Jau tikrai metas sugalvoti naują scenarijų arba paraginti autorių išlįsti iš brūzgynų...

Įėjo Kandišas. Ant sidabrinio padėklo atnešė vakarinę korespondenciją. Čia buvo laiškai; sąskaitos; ir rytinis laikraštis – laikraštis, užbraukiantis ankstesnę dieną. Lyg žuvis, išnėrusi į paviršių sausainio trupinio, Bartolomėjus pasičiupo laikraštį. Džailsas atplėšė iš pažiūros dalykinio dokumento voką. Liusė skaitė skersai išilgai primargintą laišką, atsiųstą senos draugės iš Skarboro. Izai teliko sąskaitos.

Kevalą suvirpino įprastiniai garsai; Sands tupinėjo aplink židinį; Kandišas kūreno katilą. Iza pervertė sąskaitas. Sėdėdama kambario kevale, ji stebėjo, kaip išnyksta spektaklis. Gėlės prieš nuvysdamos sušvito visu grožiu. Ji žiūrėjo, kaip jos švyti.

Sutraškėjo laikraštis. Trūktelėjo ranka. Ponas Daladjė išlaikė franko kursą. Mergina išėjo pasilinksminti su kareiviais. Ji rėkė. Ji trenkė jam... O kas tada?

Kai Iza vėl pažvelgė į gėles, jos buvo nuvytusios.

Bartolomėjus uždegė skaitymo lempą. Skaitytojų, prilipusių prie baltų popieriaus lakštų, kampelis nušvito. Saulės kepinamo lauko dauboje susirinko žiogas, skruzdė ir vabalas, per žioruojančias ražienas ridendami saulėje sukepusios žemės gurvuolius. Rausvame saulės kepinamo lauko kamputyje Bartolomėjus, Džailsas ir Liusė šveitė, graužė ir kramsnojo trupinius. Iza juos stebėjo.

Laikraštis nukrito.

– Baigei? – paklausė Džailsas, perimdamas jį iš tėvo.

Senis perleido laikraštį sūnui. Jis mėgavosi šiluma. Viena šunį glostanti ranka braukė odos klostes antkaklio link.

Laikrodis tiksėjo. Namas tyliai girgždėjo, lyg būtų labai trapus, labai sudžiūvęs. Ant palangės padėtas Izos delnas staiga pajuto šaltį. Sodas nugrimzdo šešėlyje. Rožės susiskleidė nakčiai.

Lankstydama laišką, ponia Svifin kužtelėjo Izai:

– Užsukau į vaikų kambarį, mažyliai kietai miega po popierinėmis rožėmis.

– Atlikusiomis nuo Karūnavimo dienos, – jau snūduriuodamas suniurnėjo Bartolomėjus.

– Galėjome ir nesivarginti su visais tais papuošimais, – pridūrė Liusė, – nes šiemet nelijo.

– Šiemet, pernai, kitąmet, niekada, – sumurmėjo Iza.

– Skardžius, kriaučius, kareivis, jūreivis, – aidu atkartojo Bartolomėjus. Jis kalbėjo per miegus.

Liusė įkišo laišką į voką. Metas atsiversti „Istorijos metmenis". Tik ji pametė puslapį. Vartė knygą, žiūrėdama į paveikslėlius – mamutus, mastodontus, priešistorinius paukščius. Pagaliau rado puslapį, kuriame buvo sustojusi.

Tamsa tirštėjo. Kambaryje padvelkė vėjas. Ponia Svifin krūptelėjusi užsitraukė ant pečių žvyneliais siuvinėtą šalį. Buvo pernelyg įsitraukusi į skaitinį, kad paprašytų užverti langą. „Anglijos vietoje, – skaitė ji, – anuomet buvo pelkė. Žemę dengė tankūs miškai. Jų susipynusiose šakose giedojo paukščiai..."

Dabar didžiuliame atviro lango kvadrate matėsi tik dangus. Jis buvo užgesęs, rūstus, šaltas kaip akmuo. Kambary krito šešėliai. Šešėliai slinko aukšta Bartolomėjaus kakta;

stambia jo nosimi. Jis atrodė it šmėkla, o jo kėdė – tarsi sostas. Pašiurpus šuns kailiui, pašiurpo ir šeimininko oda. Jis atsistojo, pasipurtė, dėbtelėjo kažkur pro šalį ir išsliūkino iš kambario. Jie girdėjo, kaip šuns pavadėlis velkasi per kilimą jam įkandin.

Liusė skubiai, kaltai vertė puslapius, lyg vaikas, kuriam nespėjus baigti skyriaus bus liepta eiti į lovą.

„Priešistorinis žmogus, – skaitė ji, – pusiau žmogus, pusiau beždžionė, ištiesino savo pusiau suriestą nugarą ir išjudino didžiulius akmenis."

Ji įkišo tarp puslapių laišką iš Skarboro, kad nepamirštų, kur baigė skaityti, pakilo, nusišypsojo ir tyliai ištipeno iš kambario.

Senukai nuėjo miegoti. Džailsas sulankstė laikraštį ir užgesino šviesą. Pirmą kartą per visą dieną likę vienudu, jie sėdėjo tylėdami. Vienumoje jų nesantaika apsinuogino; taip pat ir meilė. Prieš užmiegant jiems reikia susiniauti; baigę niautis jie apsikabins. Iš to apsikabinimo gali gimti nauja gyvybė. Bet iš pradžių reikia susiniauti, kaip pačioje tamsos širdyje, nakties tyruose, lapinas niaujasi su lape.

Iza paleido iš rankų siuvinį. Krėslai su atlošais pasidarė milžiniški. Ir Džailsas. Ir Iza priešais langą. Lange tamsavo bespalvis dangus. Namas neteko prieglobsčio. Tai buvo naktis prieš nutiesiant kelius ir pastatant namus. Tai buvo naktis, kurią urvų gyventojai stebėjo iš aukštumos, pasislėpę tarp akmenų.

Tada uždanga pakilo. Jie prabilo.

PABAIGA

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
El. p. info@vaga.lt; www.vaga.lt
tel. +370 5 2498121, faks. +370 5 2498122
Spausdino UAB ScandBook, Gamyklos g. 23, LT-96155 Gargždai
Tiražas 1000 egz.

1941-ųjų kovo 27 dieną Virginia Woolf parašė leidėjui Johnui Lehmannui ir išdėstė savo abejones dėl naujojo romano: nuogąstavo, kad kol kas *Tarp veiksmų* – „pernelyg paikas ir trivialus", kad jį būtų galima spausdinti, žadėjo kiek vėliau jį nuosekliai peržiūrėti.

Kitą dieną, Lehmannui dar nespėjus atplėšti laiško, Woolf pilnomis kišenėmis akmenų žengė į Uzo upės vandenis. 59-erių metų rašytoja literatūros pasauliui paliko devynis romanus, nemažai esė, dienoraščių.

Paskutiniame V. Woolf romane *Tarp veiksmų* pasakojama apie vieną vasaros dieną Anglijos užmiesčio name, kaimo žmonėms besiruošiant kasmetiniam vaidinimui, horizonte jau šmėžuojant karo šmėklai. Romano sumanymas ir stilius – kupinas fragmentiškų akimirkų, poetinės prozos pasažų ir staigių perėjimų iš vieno personažo sąmonės į kitą – pribloškiamai originalus, drąsus ir kartu labai užtikrintas.

ISBN 978-5-415-02502-2

9 785415 025022

www.vaga.lt